

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра педагогіки

ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКО-УЧНІВСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОН-ЛАЙН КОНФЕРЕНЦІЇ

«СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА НАУКА
В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ
(ДО 200-РІЧЧЯ К. УШИНСЬКОГО І 125-РІЧЧЯ НУБіП УКРАЇНИ)»

27 квітня 2023 року

Київ - 2023

УДК 378(092)Ушинський
ББК 74.58

Рекомендовано до оприлюднення рішенням Вченої ради

Гуманітарно-педагогічного факультету

Національного університету біоресурсів і природокористування України

(протокол № 9 від 20 квітня 2023 р.)

Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників (до 200-річчя К. Ушинського)»: збірник доповідей учасників всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної он-лайн конференції. Київ: НУБіП України, 2023. 203 с.

У збірнику вміщені тези доповідей учасників конференції, що охоплюють різні аспекти у галузі гуманітарних, антропологічних наук, педагогіки, методики навчання, теорії і методики виховання, управління освітнім процесом, збереження здоров'я, інформаційно- комунікаційних технологій в освіті. Висвітлено актуальні проблеми теорії і методики організації освітнього процесу: виклики в умовах воєнного стану, реконструкція минулої реальності та погляд на сьогодення у світлі державотворчих процесів, духовної безпеки українського суспільства, політологічного та лідерологічного аналізу. Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, студентів і школярів.

Тези подано в авторській редакції

Автори тез відповідають за автентичність, достовірність викладеного матеріалу,

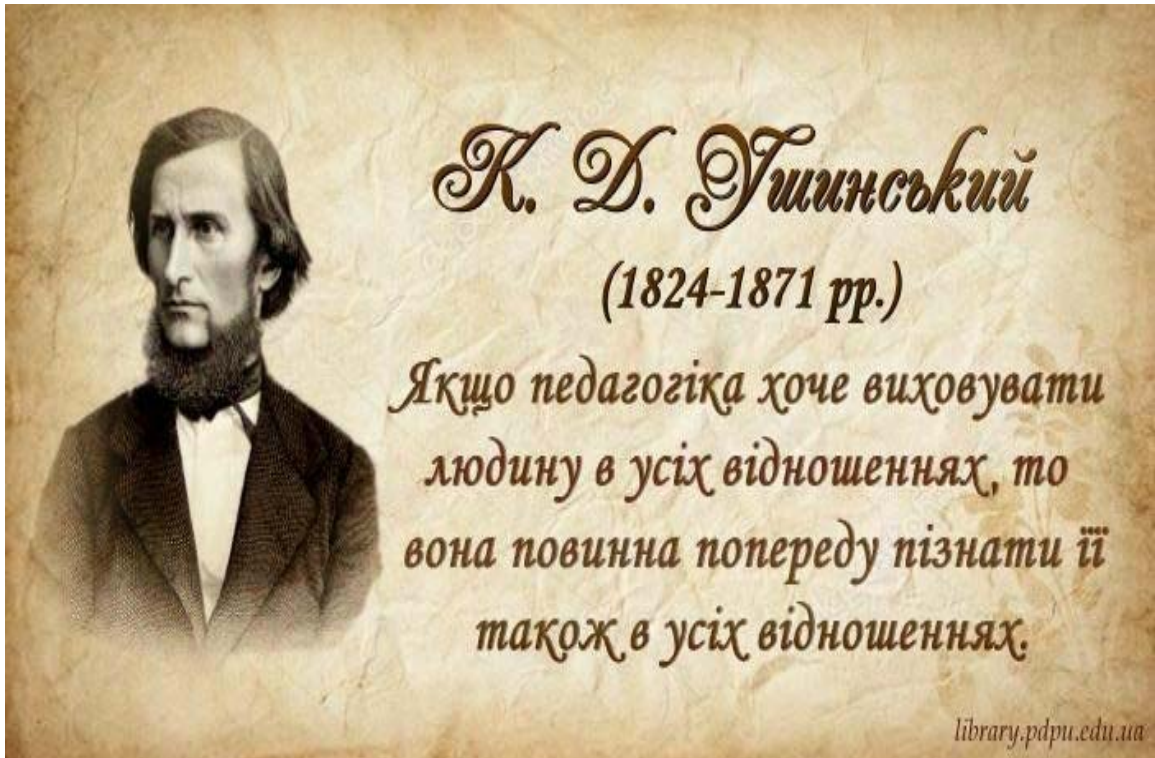
за правильне цитування джерел, покликання на них.

Передруковувати опубліковані у збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

Збірник доповідей розповсюджується в електронному вигляді.

© НУБіП України, 2023

© Автори, 2023

«Усе, що бачили, все, що зазнали, що пережили та передумали ці незчисленні покоління предків, передається легко й без великих зусиль дитині, яка тільки-но відкриває очі на світ Божий, і дитина, навчившись рідної мови, вступає вже в життя з безмежними силами. Не тільки умовних звуків вчиться дитина, вивчаючи рідну мову, а н'є духовне життя і силу...»

К. Д. Ушинський

Співорганізатори конференції:

- «КИЇВСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ імені Антона Макаренка»
 ВСП «БЕРЕЗОВОРУДСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ПОЛТАВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ
 АГРАРНОЇ АКАДЕМІЇ»
 КЗ КОР «БОГУСЛАВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
 імені І.С.Нечуя-Левицького»
 КЗ «НИКОПОЛЬСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ» ДНІПРОВСЬКОЇ
 ОБЛАСНОЇ РАДИ
 КЗ «ПРИЛУЦЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ імені Івана
 Франка» ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
 ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ» КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
 імені Бориса Грінченка
 КЗ «ЖОВТОВОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ» ДНІПРОВСЬКОЇ
 ОБЛАСНОЇ РАДИ
 «ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ХОРТИЦЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ»
 (М. ЗАПОРІЖЖЯ)
 «ДНІПРОВСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
 КЗ «ДНІПРОВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ» ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ
 ОБЛАСНОЇ РАДИ
 «БЕРДИЧІВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ» ЖИТОМИРСЬКОЇ
 ОБЛАСНОЇ РАДИ
 «КОРОСТИШІВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
 імені І. Я. Франка»
 «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
 імені А.С.Макаренка»
 «ДНІПРОВСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ»
 КЗ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
 «БРОДІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
 імені Маркіяна Шашкевича»
 КЗ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
 «РЖИЩЕВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ»
 ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «СУМСЬКЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ
 БУДІВНИЦТВА ТА АВТОТРАНСПОРТУ»
 ВСП «ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ АГРАРНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ БІЛОЦЕРКІВСЬКОГО
 НАУ»
 ВСП «НИЖИНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП України»
 ВСП «БОЯРСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП України»
 ВСП «МУКАЧІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП України»
 ВСП «ЗАЛІЩИЦЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
 імені Є. Храпливого НУБіП України»
 ВСП «НЕМІШАЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП України»
 ВСП «БЕРЕЖАНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП України»
 ВСП «ІРПІНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП України»
 ВСП «БОБРОВИЦИКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
 імені О. Майнової НУБіП України»
 «ІРПІНСЬКИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ЛІЦЕЙ НУБіП України»
 ІРПІНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
 ВСП «РІВНЕНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ НУБіП України»

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

КОНДРАТЮК Вадим <i>Миколайович</i>	голова, проректор з наукової та інноваційної діяльності Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор філологічних наук, професор
САВИЦЬКА Інна <i>Миколаївна</i>	співголова, декан Гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат філософських наук, доцент
СОПІВНИК <i>Руслан Васильович</i>	заступник голови, завідувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, доцент
ХАРЧЕНКО Світлана <i>Василівна</i>	заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор філологічних наук, доцент
БУЦИК <i>Ігор Михайлович</i>	заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, доцент
ШЕВЧЕНКО Наталія <i>Володимирівна</i>	заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат історичних наук, доцент
НАЗАРОВ Богдан <i>Олександрович</i>	заступник декана Гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування, старший викладач
ВАСЮК <i>Оксана Вікторівна</i>	професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор
ГРЕЧАНИК Наталія <i>Ігорівна</i>	професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор
КУЧАЙ <i>Олександр</i> <i>Володимирович</i>	професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, доцент
ГОНЧАРУК <i>Оксана Миколаївна</i>	доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук
ЄРЕСЬКО Олег <i>Вікторович</i>	доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук
МАЦЕНКО <i>Леся Миколаївна</i>	доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук, доцент
КОСТИРЯ Ірина <i>Валентинівна</i>	старший викладач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук
СИРОЄЖКО Ольга <i>В'ячеславівна</i>	асистент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук
ЧЕРЕДНИК Лідія <i>Миколаївна</i>	старший викладач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук
ДІРА Надія	асистент кафедри педагогіки Національного університету

**Олександрівна
МОІСЄЄВ Василь
Володимирович
СМОЛЯК Павло
Орестович**

біоресурсів і природокористування України, доктор філософії
асистент кафедри педагогіки Національного університету
біоресурсів і природокористування України, доктор філософії
старший викладач кафедри педагогіки Національного
університету біоресурсів і природокористування України,
доктор філософії

**АНДРУСИК Павло
Петрович
КОСТИНЮК Василь
Степанович
ДАЦЮК Артем Ілліч**

асистент кафедри педагогіки Національного університету
біоресурсів і природокористування України
асистент кафедри педагогіки Національного університету
біоресурсів і природокористування України
лаборант кафедри педагогіки Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ЗМІСТ

<i>Андрющенко Альона Олексіївна, Васюк Оксана Вікторівна</i> СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТЕХНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»	12
<i>Бадешко Антон Олександрович, Костуря Ірина Валентинівна</i> Перехід вишів до Smart-освіти як необхідна умова сьогодення України	15
<i>Баутіна Тетяна Миколаївна, Костинюк Василь Степанович</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНИХ ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ ЗА К. УШИНСЬКИМ	18
<i>Боюк Денис Анатолійович, Костинюк Василь Степанович</i> СУХОМЛИНСЬКИЙ: ВЧИТЕЛЬ, ЯКИЙ ВЧИВ ЛЮБИТИ І ПОВАЖАТИ ПРИРОДУ	20
<i>Бричка Ірина Василівна, Маценко Леся Миколаївна</i> МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ТА СТУДЕНТСЬКОГО КОЛЕКТИВУ В УМОВАХ ЗВО	22
<i>Булас Аліна Вікторівна, Марченко Тетяна Володимирівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	24
<i>Василенко Людмила Степанівна, Васюк Оксана Вікторівна</i> СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА”	27
<i>Верещака Анастасія Сергіївна, Хоменко Анна Олександрівна, Локазюк Олександра Вікторівна</i> МАПИ ДУМОК ПРИ ВИКЛАДАННІ ТА ВИВЧЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ	30
<i>Вечерова Дарья Сергіївна, Фокіна Тетяна Іванівна</i> ВПЛИВ ІЛЮСТРАТИВНОГО ОФОРМЛЕННЯ ХУДОЖНІХ ВИДАНЬ НА РЕЦИПІЄНТІВ	33
<i>Виговський Владислав Андрійович, Васюк Оксана Вікторівна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	36
<i>Ворвинець Михайло Михайлович, Васюк Оксана Вікторівна</i> ЗАСТОСУВАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	39
<i>Гребінчак Олександр Ілліч, Косінова Оксана Миколаївна</i> ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА УШИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ДІАГНОСТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З АГРОІНЖЕНЕРІЇ	42
<i>Григоращенко Олександр Олександрович, Чередник Лідія Миколаївна</i> ГРОМАДЯНСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ	45
<i>Гринчук Поліна Юріївна, Маценко Леся Миколаївна</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	49
<i>Гринь Ігор Леонідович, Дубовська Наталія Вікторівна</i> СТВОРЕННЯ WEB – КВЕСТУ З ДИСЦИПЛІНИ БЕЗПЕКА	53

<i>ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НА ПЛАТФОРМІ GOOGLE ФОРМИ ЗА ТЕМОЮ «МОТИВАЦІЙНІ ПОРАДИ ЗДОБУВАЧАМ ОСВІТИ У СТВОРЕННІ БЕЗПЕЧНОГО ПРОСТОРУ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ»</i>	
<i>Дацюк Артем Ілліч, Костинюк Василь Степанович</i> <i>ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	56
<i>Дмитренко Валерій Якович, Васюк Оксана Вікторівна</i> <i>СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»</i>	59
<i>Єрмоленко Альвіна Анатоліївна, Сопівник Руслан Васильович</i> <i>ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО</i>	62
<i>Зацарна Марія Юріївна, Гречаник Наталія Ігорівна</i> <i>ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ</i>	64
<i>Іващук Олександра Олександрівна, Сушицька Ольга Леонідівна</i> <i>ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕСУРСИ ДЛЯ ДІТЕЙ</i>	67
<i>Іллющенко Юлія Григорівна, Маценко Леся Миколаївна</i> <i>СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ</i>	70
<i>Кавун Вероніка Володимирівна, Васюк Оксана Вікторівна</i> <i>СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «РИТОРИЧНІ ВМІННЯ»</i>	73
<i>Калітка Віталіна Віталіївна, Тихоліз Наталя Сергіївна</i> <i>КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА НОВУ УКРАЇНСЬКУ ШКОЛУ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ</i>	76
<i>Ковальчук Вікторія Олександрівна, Діра Надія Олександрівна</i> <i>НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА ВІДНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА</i>	79
<i>Козянчук Марія Олександрівна, Левченко Світлана Віталіївна</i> <i>ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	83
<i>Костинюк Василь Степанович, Сопівник Руслан Васильович</i> <i>РОЛЬ К. УШИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ: ВІД ІДЕЙ ДО ПРАКТИКИ</i>	86
<i>Крутич Галина Віталіївна, Костинюк Василь Степанович</i> <i>РЕЦЕПТИ УСПІХУ В СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРНІЙ НАУЦІ: ПОГЛЯД МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ НА НАСЛІДКИ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ К. УШИНСЬКОГО</i>	88
<i>Кудрявцев Владислав Володимирович, Маценко Леся Миколаївна</i> <i>МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ НАСТАВНИКА ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	91
<i>Куліш Марія Олександрівна, Беседовська Ірина Василівна</i> <i>ЕФЕКТИВНА ТА БЕЗПЕЧНА ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ</i>	94
<i>Майборода Аліна Олексіївна, Сопівник Руслан Васильович</i>	97

<i>ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ЛІДЕРСТВА</i>	
<i>Мамонтова Катерина Сергіївна, Костинюк Василь Степанович К. УШИНСЬКИЙ ТА ЙОГО КРИТИКА ТЕОРІЙ ФОРМАЛЬНОЇ ТА МАТЕРІАЛЬНОЇ ОСВІТИ</i>	<i>101</i>
<i>Масляєва Катерина Олександрівна, Чередник Лідія Миколаївна ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ</i>	<i>103</i>
<i>Матвієнко Юлія Анатоліївна, Костинюк Василь Степанович ЗМІСТ ОСВІТИ В НАРОДНІЙ ШКОЛІ ЗА К. УШИНСЬКИМ</i>	<i>106</i>
<i>Мельник Альона Олександрівна, Маценко Леся Миколаївна ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ НЕСПРИЙНЯТЛИВОСТІ ДО ТЮТЮНОПАЛІННЯ</i>	<i>108</i>
<i>Мельник Оксана Олександрівна, Діра Надія Олександрівна ЯК ВИЗНАЧАЄ К. УШИНСЬКИЙ РОЛЬ РІДНОЇ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ?</i>	<i>111</i>
<i>Муска Олександр Олександрович, Костинюк Василь Степанович ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЗА В. СУХОМЛИНСЬКИМ</i>	<i>113</i>
<i>Нагорна Катерина Володимирівна, Буцик Ігор Михайлович ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	<i>115</i>
<i>Нестреляй Аліна Володимирівна, Суддя Зоя Олександрівна ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРАШКИ</i>	<i>118</i>
<i>Онищенко Валерія Олександрівна, Тихоліз Наталя Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ</i>	<i>121</i>
<i>Опанаско Надія Ігорівна, Глуховець Аліна Олександрівна ВИВЧЕННЯ АВТЕНТИЧНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУХНІ МАЙБУТНІМИ КУХАРЯМИ ШЛЯХОМ УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ</i>	<i>124</i>
<i>Орел Дарина Миколаївна, Левченко Світлана Віталіївна ДОЛАЄМО ПАНІКУ: ВПРАВИ І ПОРАДИ ЯК СТАБІЛІЗУВАТИСЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ</i>	<i>127</i>
<i>Охріменко Діана Станіславівна, Прокопенко Світлана Григорівна ЕКОЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ</i>	<i>130</i>
<i>Павліковська Любов Вікторівна, Сопівник Руслан Васильович ПОСТАТЬ КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО У ВИМІРІ ЛІДЕРОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ</i>	<i>134</i>
<i>Палаш Софія Сергіївна, Діра Надія Олександрівна КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ВІДПОВІДНО ДО ПОГЛЯДІВ К. УШИНСЬКОГО</i>	<i>138</i>
<i>Папірник Віталій Олександрович, Тихоліз Наталя Сергіївна</i>	<i>140</i>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Петрів Андрій Богданович</i> СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАРОДНОСТІ К.Д.УШИНСЬКОГО	143
<i>Пилипенко Любов Сергіївна, Іштукін Валерій Володимирович</i> ВІДЕОМАНІПУЛЯЦІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА	145
<i>Пилипчук Наталія Петрівна, Діра Надія Олександрівна</i> КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО УЧЕННЯ К.Д. УШИНСЬКОГО	148
<i>Подворна Олександра Іванівна, Маценко Леся Миколаївна</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СІМЕЙ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	151
<i>Подворна Олександра Іванівна, Діра Надія Олександрівна,</i> ЕКОЦИД ЯК НАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	154
<i>Подгаєцький Олександр Олександрович, Гречаник Наталія Ігорівна</i> ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015.37 «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»	157
<i>Подголець Олександр Віталійович, Радченко Олександр Анатолійович</i> ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ CHATGPT В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	160
<i>Рахманіна Аліна Сергіївна, Кучай Олександр Володимирович</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО В УМОВАХ ВІЙНИ	163
<i>Романенко Світлана Олександрівна, Гончарук Оксана Миколаївна</i> ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	165
<i>Сивоконь Валерія Віталіївна, Костинюк Василь Степанович</i> ОСНОВНІ ІДЕЇ ТА ПОЛОЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ МЕТИ ЗА К. УШИНСЬКИМ	167
<i>Сімакова Тетяна Сергіївна, Діра Надія Олександрівна</i> РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ В ВИХОВАННІ ЗА ПОГЛЯДАМИ К. УШИНСЬКОГО	169
<i>Сорокун Аліна Олександрівна, Чередник Лідія Миколаївна</i> МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА, ПРИНЦИПИ	171
<i>Стецюк Роман Сергійович, Тихоліз Наталя Сергіївна</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	175
<i>Сторчеус Іван Іванович, Костинюк Василь Степанович</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ К. УШИНСЬКОГО	179

Феденко Андрій, Сургуч Юлія Володимирівна ВЧИМОСЯ, ВІРИМО, ПЕРЕМАГАЄМО – ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	181
Федоренко Валентин Сергійович, Шишкін Павло В'ячеславович, Костиця Ірина Валентинівна ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ	184
Філатов Олексій Олексійович, Діра Надія Олександрівна ПОГЛЯДИ К. УШИНСЬКОГО НА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	187
Хаба Леся Петрівна, Гончарук Оксана Миколаївна ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	189
Холод Софія Олександрівна, Кочерга Ольга Миколаївна ПРИЛУЦЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ІМЕНІ В.І.МАСЛОВА – ОСЕРЕДОК ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЧЕРНІГІВЩИНИ	191
Череп'яна Вікторія Сергіївна, Діра Надія Олександрівна ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»	195
Шакун Наталія Андріївна, Буцик Ігор Михайлович ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	198
Юрійчук Василь Іванович, Юрійчук Марія Василівна, Сопівник Руслан Васильович УЧЕНИЦЯ ШКОЛИ І.Я.ФРАНКА, ПОЕТЕСА КЛИМЕНТА ПОПОВИЧ: ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ	201

*Андрющенко Альона Олексіївна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(«Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»),
Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТЕХНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

Трансформаційні процеси вищої освіти України, її орієнтація на оновлення змісту, форм і методів підготовки в умовах сьогодення загострюють питання формування професійної компетентності фахівців. З огляду на це, проблема формування всіх складників професійної компетентності здобувачів вищої освіти набуває актуальності, тому що лише фахівець із високим рівнем підготовки, вмінням застосовувати різноманітні технології здатний якнайкраще вирішити сучасні проблеми обраної ним сфери професійної діяльності. Необхідність розгляду технологічної компетентності майбутніх фахівців зумовлена пошуком ефективних шляхів, що забезпечать гарантоване досягнення високих результатів у їх професійній діяльності.

В українській теорії та практиці освіти технологічний підхід заснований А. Алексюком, Я. Бурлакою, І. Зязюном, В. Лозовою, І. Підласим та ін.; над дослідженням освітніх технологій працюють відомі українські вчені С. Гончаренко, В. Євдокимов, В. Онищук, А. Нісімчук, О. Падалка, Г. Сазоненко, І. Смолюк, С. Сисоєва та ін. Мета роботи – розкрити сутність поняття «технологічна компетентність».

Компетентність – є якістю особистості, яка закінчила освіту певного рівня, що виражається у здатності на її основі до успішної (ефективної, продуктивної) діяльності з урахуванням її соціальної значущості і ризиків, які можуть бути з нею пов’язані. Технологія трактується як сукупність процесів, методів, способів, принципів і правил, що використовуються при виготовленні якого-небудь виду продукції в будь-якій галузі виробничої діяльності. Домінантним компонентом технології є технологічний процес: послідовність спрямованих на створення певного об’єкта дій (технологічних операцій), кожна з яких ґрунтується на будь-яких природних процесах (хімічних, фізичних, біологічних) та людській діяльності (Чернецький, 2013).

Л. Коваль технологічну компетентність трактує як структурно-функціональний складник професійної компетентності, що характеризується здатністю особистості майбутнього фахівця до самостійної організації виробничого процесу (Коваль, 2010, с. 10).

С. Ратовська тлумачить технологічну компетентність як персональну властивість, що містить відрефлексовану спрямованість особистості на відбір та

використання найефективніших варіантів професійної діяльності. Сформована компетентність на належному рівні дозволить майбутньому фахівцю бути мобільним, конкурентноспроможним, брати участь у соціальних проєктах, робити внесок у розвиток суспільства, свій успіх (Ратовська, 2010, с. 13).

Технологічна компетентність у своєму змісті логічно поєднує аспекти теоретичної і практичної підготовки: теоретичний складник виявляється в узагальненому вмінні технологічно мислити, що вимагає сформованості прогностичних, аналітичних, проєктивних та рефлексивних умінь; практичний складник охоплює вміння виокремлювати та встановлювати взаємозв'язки між компонентами процесу, засобами і цілями діяльності, уміння конструювати найоптимальніший процес, тому технологічну компетентність розуміють як володіння вміннями вирізняти окреме завдання (проблему) і знаходити способи його оптимального вирішення у професійній діяльності (Дяченко, 2013).

Часом технологічну компетентність майбутнього фахівця пов'язують із оволодінням інноваційними засобами професійної діяльності, спеціальними знаннями, прийомами планування та управління, вміннями, навичками для повноцінного включення у професійно-вольові стосунки, знаннями прийомів творчої адаптації до змісту та структури професійної діяльності, підвищенням індивідуального потенціалу та креативних можливостей здобувача вищої освіти. Отже, технологічну компетентність розглядають як властивість особистості, що містить знання, технологічні вміння та навички, технологізовану рефлексію, креативно-технологічні здібності, професійні якості. До конкретних технологічних умінь вона зараховує: уміння проєктувати (планувати) діяльність, уміння аналізувати наявні технологічні ресурси, визначати її цілі, здійснювати організацію та аналіз цієї діяльності, здатність до самовираження, уміння накопичувати досвід через рефлексію, уміння перебудовувати застарілі технології (Тишаківа, 2005).

Поняття «технологічна компетентність» формується на основі знань комп'ютерних технологій, умінні користуватися комп'ютерною технікою в процесі реалізації дизайн-проєкту на всіх його етапах; використанні прогресивних технологій і методів, здійснювати заходи ефективного виконання робіт із проєктування виробів, уміння переносити набуті знання та вміння з однієї сфери діяльності на іншу, розв'язувати технологічні завдання, розробляти і застосовувати алгоритми технологічної діяльності, організовувати технологічну, дослідницьку та пізнавальну діяльність, аналізувати її результати і процес, організовувати та проєктувати заняття з технології, виховувати у здобувачів освіти працелюбність і формувати якості особистості, необхідні для соціуму, розробляти педагогічний інструментарій і застосовувати його для посилення ефективності освітнього процесу та моніторингу його результатів (Божко, 2016).

У структурі професійної компетентності виділяють її технологічний складник, що містить операційно-діяльнісний чи операційно-процесуальний компонент компетентності, має вагомий вплив на ефективність освіти, і називається технологічна компетентність. У змісті цього компонента можна виокремити:

– блок знань (інформаційно-змістових, методологічних, методичних, технологічних, творчих);

– педагогічну техніку, набір різних методів і прийомів педагогічного впливу і взаємодії, вміння конструювати і проєктувати нові професійні технології, творчі здібності та вміння (Бухун, 2020).

Отже, технологічна компетентність є важливим аспектом професійної компетентності, відповідним мінімумом спеціальних знань, умінь, навичок та сукупністю застосовуваних засобів, способів, процедур, послідовних дій, операцій, прийомів, що ґрунтуються на поєднанні наукового знання та потребах, що необхідні для здійснення якісної продуктивної професійної діяльності та усвідомлення особистої відповідальності за результати цієї діяльності, необхідності її постійного вдосконалення й контролювання.

Література:

1. Божко Л. В. Проблема змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання до використання проєктних технологій. *Вісник Черкаського університету*, 2016, № 11, 62–67.

2. Бухун І., Кравченко Л. Технологічна компетентність здобувачів вищої освіти як проблема педагогічної науки і практики. *Українська професійна освіта*. 2020. № 7, 115–122.

3. Дяченко А. Теоретичний аналіз поняття «технологічна компетентність педагога». *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013, Вип. 8(2), 53–59

4. Коваль Л. В. Система професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування загально навчальних технологій: автореф. ... д-ра пед. н. Київ, 2010.

5. Ратовська С. В. Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2010, Ч. 1, 261–266.

6. Тишакова Л. Т. Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови: автореф. ... канд. пед. н. Луганськ, 2005.

7. Чернецький І. С., Сліпухіна І. А. Технологічна компетентність майбутнього інженера: формування і розвиток у комп'ютерно інтегрованому лабораторному практикумі з фізики. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2013, Том 38, №6, 83–95.

Бадешко Антон Олександрович
студент спеціальності «Професійна освіта»
Костиця Ірина Валентинівна,
к. пед. н.,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ПЕРЕХІД ВИШІВ ДО SMART-ОСВІТИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНИ

Останній рік додав особливої гостроти та актуальності викликам, що завжди висувались перед системою освіти. Перш за все це стосується питань з організації навчання, виховання, розвитку та соціалізації майбутніх фахівців. Як і до війни, здобувачі вищої освіти повинні отримувати знання, уміння, навички, опановувати їх в складних умовах сучасності, налаштовуватися на відродження економіки країни, перш за все сільського господарства, набувати такі особистісні якості як патріотизм, гідність, відповідальність, милосердя. Ефективне вирішення цих завдань залежить перш за все від організації освітнього процесу, який у таких складних умовах повинен кардинально змінюватися таким чином, щоб українські студенти незалежно від географії знаходження, стану інфраструктури мали можливість отримувати якісні знання та професійні компетенції. На сучасному етапі розвитку цифрових технологій саме Smart-освіта є такою формою організації вищої освіти, що може задовольнити велику кількість її потреб пов'язаних з військовими діями.

Ще в довоєнні часи тема застосування Smart-технологій в освітньому процесі привертала увагу вітчизняних дослідників: В. Бикова, Р. Гуревича, М. Кадемій, О. Семеніхіної, Л. Шевченко та ін. [1; 2; 3; 4; 5].

Одна з ознак Smart-технологій, що успадкована від мережі Internet, яка свого часу, до того як стати комерційним проектом, розроблялась як надійна система передачі інформації на випадок війни, – це гнучкість. Саме ця ознака стала концепцією Smart-освіти, яка передбачає наявність великої кількості джерел, максимальної різноманітності мультимедійних засобів, здатність швидко і просто налаштовуватись під рівень і потреби здобувачів освіти.

Ключовими властивостями Smart-технологій є здатність взаємодіяти з оточуючим середовищем, тому ці властивості наділяють Smart-освіту здатністю:

- адаптуватися до умов, що трансформуються;
- самостійного розвитку і самоконтролю;
- ефективного досягнення результату, що й повинна культивувати інноваційна освіта [6].

Науковці до характеристик Smart-освіти, відносять:

- рівні можливості для навчання, не залежно від того, якими пристроями та гаджетами користуються студенти, забезпечуючи при цьому можливість реалізації безперервності освітнього процесу і цілісності навчальної інформації;

- незалежність від часу і місця, мобільність, повсюдність і простота доступу до навчальної інформації;
- автономність викладача і студента;
- визначення різних мотиваційних моделей;
- результативність освітнього процесу, що вимірюється не стільки отриманими знаннями, скільки можливістю їх застосовувати на практиці;
- гнучкість освітніх траєкторії щодо індивідуальних можливостей студента [7].

Вважаємо, що хоча й засоби Smart-технологій не замінять у жодному разі живого спілкування викладача зі студентами, однак зможуть забезпечити вирішення складних педагогічних завдань в специфічних умовах пов'язаних з військовими діями.

Зазначимо, що питання готовності застосовувати Smart-технології в освіті сьогодні стоїть не тільки перед науковцями, викладачами-методистами, педагогами-новаторами, – сьогодні це справа всього педагогічного складу. Кожен викладач повинен стати Smart-викладачем, який спроможний використовувати технологічні інновації, Smart-технологій та Internet для досягнення якості професійної підготовки, що задовольняє вимоги до освіти в умовах війни. Це висуває до викладачів вимоги, які полягають в інтенсифікації використання електронних ресурсів, забезпеченні розумного і обґрунтованого їх використання, що вимагає, в свою чергу, постійного підвищення кваліфікації педагогічного складу.

Отже, використання в освітньому процесі Smart-технологій дає можливість ефективно організувати самостійну та групову роботу здобувачів освіти; активізує їх пізнавальну діяльність, сприяє удосконаленню практичних навичок і умінь та індивідуалізації процесу навчання; робить заняття більш сучасними, додаючи елемент інновацій, а головне – дає можливість здійснювати освітній процес, коли традиційний його перебіг ускладнюється в умовах військових дій. Smart-технології призначені не для ускладнення життя викладача, а навпаки, – для його спрощення, тому змінюється ставлення самих педагогів до Smart-технологій, які підтримують традиційні методи освіти, доповнюють і завершують освітній процес, пропонуючи альтернативні форми розповсюдження знань та реалізацію їх у складних умовах сьогодення.

Література:

1. Биков В. Ю. Проблеми та перспективи інформатизації системи освіти в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання.* 2012. № 13. С. 3–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2012_13_3 (дата звернення: 15.03.2023).
2. Гуревич Р., Кадемія М. Смарт-освіта – нова парадигма сучасної системи освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами.* 2016. № 4. С. 71–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2016_4_9 (дата звернення: 15.03.2023).

3. Кадемія М. Ю., Сапогов М. В. Використання смарт-технологій у навчальному процесі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2016. Вип. 47. С. 31–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_47_8 (дата звернення: 15.03.2023)
4. Семеніхіна О. В. Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до Smartсуспільства. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_3_22 (дата звернення: 15.03.2023).
5. Шевченко Л. С. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2019. 703 с.
6. Воронкова В. Г., Кивлюк О. П. Людина у освітньому просторі Smart-суспільства. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*. 2017. №. 10–11. Р. 88–98.
7. Кушнір А. С. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до застосування Smart-технологій у професійній діяльності: дис. ... д-ра філософії в галузі знань 01 Освіта : [спец.] 015 / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2020. 295 с.

*Баутіна Тетяна Миколаївна,
студентка спеціальності «Професійна
освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНИХ ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ ЗА К. УШИНСЬКИМ

Костянтин Дмитрович Ушинський був видатним українським педагогом, який вніс значний внесок у розвиток педагогічної науки. У своїй творчості він розглядав педагогічні явища і процеси з різних сторін, враховуючи не тільки психологічні аспекти, але й соціально-економічні і культурні фактори (Ушинський, 1995).

Основні педагогічні явища і процеси, які досліджував К. Ушинський, можна охарактеризувати наступним чином:

1. Виховання. К. Ушинський вважав, що основним завданням педагогіки є виховання людини. Він підкреслював важливість формування моральної культури особистості, розвитку її інтелектуальних здібностей і творчих здібностей.

2. Навчання. У своїх працях К. Ушинський звертав увагу на проблеми організації навчального процесу, розробку ефективних методів і засобів навчання. Він підкреслював важливість індивідуального підходу до учнів і використання практичних методів навчання.

3. Самовиховання. К. Ушинський вважав, що самовиховання є важливою складовою розвитку особистості. Він пропагував виховання самостійності, відповідальності і самоконтролю.

4. Соціальна педагогіка. К. Ушинський розглядав педагогічні процеси в контексті соціальних проблем. Він акцентував увагу на важливості соціальної рівності, проблемах виховання у дітей громадської свідомості та культури.

5. Методика педагогічної діяльності (Кульжинська, 2015).

Сучасна загальнонаукова методологія представлена системним підходом, суть якого полягає в тому, що відносно самостійні компоненти розглядаються не ізольовано, а у взаємозв'язках, у системі з іншими. Системний підхід дозволяє виявити інтегративні (лат. *integratio* – поновлення, об'єднання в ціле будь-яких частин, елементів) системні властивості і якісні характеристики, які відсутні в окремих елементах, що складають систему. За системного підходу педагогічна система розглядається як сукупність таких взаємопов'язаних компонентів: мета освіти, суб'єкти педагогічного процесу (педагог і учні), зміст освіти, форми і

методи педагогічного процесу, засоби навчання і виховання (матеріальна база). Конкретно-наукова методологія кожної науки і відповідно практики, що обслуговується нею, розкривається за допомогою специфічних підходів чи принципів. У сучасній педагогіці такими підходами є: особистісний, діяльнісний, діалогічний, культурологічний, національний, антропологічний (Шульженко, 2019)

Антропологічний підхід уперше розробив і обґрунтував К.Д. Ушинський. У його розумінні антропологічний підхід означав системне використання даних усіх наук про людину і врахування їх при побудові і здійсненні педагогічного процесу. До антропологічних наук К.Д. Ушинський відніс: анатомію, фізіологію і патологію людини, психологію, логіку, філософію, географію, статистику, політичну економію і історію у широкому розумінні (історію релігії, цивілізації, філософських систем, літератури, мистецтв і виховання). Його положення «якщо педагогіка хоче виховати людину у всіх відношеннях, то вона повинна передусім пізнати її теж у всіх відношеннях» залишається актуальним для сучасної педагогіки. Виділені методологічні принципи (підходи) педагогіки дають змогу визначати її нагальні проблеми і стратегію їх вирішення; встановлювати ієрархію (порядок значимості) цих проблем; отримувати об'єктивні знання, відходити від педагогічних стереотипів, що панували раніше (Ганущак-Погоріла, 2020).

Література:

1. Ушинський, К.Д. (1995). Педагогічні словники (І.В. Полякова, Упоряд.). Київ: Педагогічна думка.
2. Кульжинська, О.В. (2015). Теорії виховання: К. Ушинський. Виховна інноватика в сучасній освіті, 4(20), 51-54.
3. Шульженко, Г.А. (2019). Теоретичні засади освіти: погляд К. Ушинського. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 9(6), 32-38.
4. Ганущак-Погоріла, Н.М. (2020). Теорія виховання К. Ушинського у сучасному контексті. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 28, 96-100.

*Боюк Денис Анатолійович,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і
природокористування
України (м. Київ, Україна)*

СУХОМЛИНСЬКИЙ: ВЧИТЕЛЬ, ЯКИЙ ВЧИВ ЛЮБИТИ І ПОВАЖАТИ ПРИРОДУ

За теорією Сухомлинського, природа має великий вплив на виховання особистості. Він вважав, що природа є найбільш ідеальним середовищем для розвитку та виховання дитини. У природі дитина може відчутти себе частиною всього живого, зрозуміти важливість взаємозв'язків у природі та навчитись поважати природу.

Екологічна освіта має важливу роль в педагогіці Сухомлинського, оскільки він вважав, що збереження природи та навколишнього середовища є однією з найважливіших проблем сучасності (Сухомлинський, 2000).

Сухомлинський стверджував, що освіта повинна формувати у дітей екологічну свідомість та виховувати в них повагу до природи. Він рекомендував використовувати природні матеріали та природні умови для навчання та виховання, так як це сприяє розвитку в дітей любові та поваги до природи (Гриньова, 2015).

Сухомлинський підкреслював, що виховання екологічної свідомості повинно починатися з раннього дитинства. Він пропонував організовувати екскурсії до парків, лісів та інших природних зон, де діти можуть спостерігати за життям рослин та тварин і розуміти важливість їх існування.

Освітня практика Сухомлинського відома своїми оригінальними методиками та непересічним виховним ефектом. Ось декілька прикладів педагогічної практики Сухомлинського:

1. Відкритий урок. Сухомлинський розробив методику відкритого уроку, коли діти самостійно обирають тему, яку хочуть вивчити, і працюють над нею у вигляді проекту. Цей метод надає дітям можливість самостійно досліджувати світ та виявляти свої інтереси.

2. Педагогічне спілкування. Сухомлинський вважав, що педагогічне спілкування має бути засноване на повазі та взаєморозумінні між вчителем і учнем. Він навчав педагогів використовувати невербальну комунікацію, вміння слухати та розуміти дітей.

3. Літературна творчість. Сухомлинський активно застосовував літературу у своїй педагогічній практиці. Він давав учням можливість

писати оповідання та розповіді, а потім читати їх перед класом. Це сприяло розвитку творчих здібностей та формуванню культури мовлення.

4. Організація колективу. Сухомлинський акцентував увагу на організації колективу в класі. Він стверджував, що колективний дух та допомога одне одному сприяє успішному вихованню та навчанню. Він розробив методичку побудови колективу, яка полягала в тому, щоб кожен учень мав свою роль у колективі.

Педагогічна практика Сухомлинського має значний вплив на сучасну освіту. Ось кілька змін, які здійснюються в освіті внаслідок внеску Сухомлинського:

1. Підвищення ролі педагогічного спілкування в освіті. Сухомлинський показав, що доброзичливе, поважне та взаєморозуміння педагогічне спілкування є ключем до успіху в навчанні та вихованні дітей.

2. Активне використання інтерактивних методів навчання. Сухомлинський пропагував методи навчання, які дають учням можливість брати активну участь у процесі навчання, зокрема відкритий урок та робота у групах.

3. Звернення до екологічної освіти. Сухомлинський показав, що вивчення та повага до природи мають важливе значення для виховання повноцінної особистості. У сучасній освіті активно використовуються екологічні програми та проекти.

4. Розвиток соціальної відповідальності. Сухомлинський навчав дітей бути відповідальними та допомагати одне одному. Ці принципи знайшли своє відображення в соціальних проектах та ініціативах у сучасній освіті (Шемер, 2018).

Отже, педагогічна практика Сухомлинського привнесла в освіту нові підходи та принципи, які допомагають виховувати повноцінну, самостійну та відповідальну особистість.

Література:

1. Сухомлинський, В.О. (2000). Загадковість звичайного. Київ: Основа.
2. Гриньова, В.М. (2015). Природа в педагогічному досвіді В.О. Сухомлинського. Наукові записки Інституту педагогіки НАПН України, 1, 97-102.
3. Шемер, Л.М. (2018). Формування екологічної свідомості молодших школярів засобами творчості В.О. Сухомлинського. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету, 156, 76-79.

*Бричка Ірина Василівна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи),
Маценко Леся Миколаївна,
к. пед. н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ТА СТУДЕНТСЬКОГО КОЛЕКТИВУ В УМОВАХ ЗВО

Для вивчення особистості студента та студентського колективу в умовах ЗВО можна використовувати різноманітні методики, які підвищують рівень пізнання студентів, дають можливість зрозуміти їх потреби та інтереси, а також покращують якість навчання та соціалізацію.

Методика вивчення особистості студента та студентського колективу в умовах ЗВО передбачає застосування різних методів дослідження та може включати в себе кілька етапів.

Серед таких методів – соціометрія, педагогічне спостереження (звичайне і стандартизоване, включене і невключене, суцільне і вибіркове), методи опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування), педагогічний експеримент (констатуючий і формуючий, природний і лабораторний, пілотажний, вирішальний, навчально-виховний), метод узагальнення незалежних характеристик (метод експертних оцінок), методи колізій, завчасного знайомства зі студентами, аналіз результатів діяльності студентів, вивчення умов їх життя і виховання [1].

Метод анкетування передбачає вивчення інтересів, потреб, сильних та слабких сторін студентів. Анкету можна скласти з питань, що стосуються навчального процесу, соціального життя та міжособистісних взаємодій. Анкетування можна проводити як індивідуально, так і в групах. Це дозволяє зібрати інформацію про особистісні якості, інтереси, здатності та потреби кожного студента окремо, а також про характеристики студентського колективу в цілому.

Метод спостереження дає можливість дослідити, як студент взаємодіє з оточуючим середовищем та одногрупниками. Наприклад, можна спостерігати, як студент поводить себе на лекціях, на групових заняттях, у вільний час тощо. Спостереження за студентами під час навчальних та позааудиторних заходів дозволяє визначити їх індивідуальні особливості, взаємодію з іншими студентами та викладачами, рівень активності та зацікавленості в різних діяльностях [2].

Методи групових дискусій та інтерв'ю можуть допомогти вивчити думки та погляди студентів на навчальний процес, студентське життя та інші питання, які стосуються студентського колективу.

Метод аналізу даних дає можливість з'ясувати основні тенденції та проблеми студентського колективу. На основі отриманих результатів можна розробити план дій для покращення освітнього середовища в ЗВО [2].

Також можна використати методики проектів та ігор, що дозволяють студентам взаємодіяти між собою та вирішувати спільні завдання. Це сприяє формуванню комунікативних та лідерських навичок, розвитку творчого мислення та здатності до колективної роботи.

Для підвищення ефективності вивчення особистості студента та студентського колективу можна використовувати комплексні методики, які об'єднують кілька методів, таких як опитування, спостереження та методики проектів.

Важливо також пам'ятати, що вивчення особистості студента та студентського колективу має базуватись на повазі до особистості та конфіденційності.

Отже, застосування означених методів дослідження дає можливість наставнику групи скласти характеристику особистості студента та характеристику студентського колективу. Значна увага приділяється питанню обробки результатів дослідження та їх використання у виховному процесі.

Література:

1. Маценко Л.М. (2019) Теорія і методика виховання : навч. посіб. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП «Компринт», 319 с.
2. Торохтій І.О. (2018) Організація роботи з вивчення особистості студента. URL: <https://vseosvita.ua/library/organizacia-roboti-z-vivcenna-osobistosti-studenta-66481.html>

*Булас Аліна Вікторівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Марченко Тетяна Володимирівна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін,
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І.Я.Франка
(м. Коростишів, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Освітній процес в Україні, так само як і в будь-якій іншій країні, під час воєнного стану має свої особливості. Умови воєнного стану мають значний вплив на освітній процес у нашій країні.

Воєнний стан – це надзвичайний стан, який оголошується у разі загрози національній безпеці, державному суверенітету, територіальній цілісності країни, інших надзвичайних обставин або небезпечних ситуацій, які вимагають негайних заходів з боку влади.

Під час воєнного стану постали нові чинники впливу на освітній процес, зокрема повітряні тривоги, необхідність переховуватися в укриттях; втрата деякими закладами освіти своєї матеріально-технічної бази; особливий психологічний стан людини під час війни (бойові дії, зниклі безвісти, поранені, загиблі тощо); евакуація частини студентів і викладачів, активне волонтерство викладачів і студентів та ін.

Зменшується кількість учнів, які навчаються в школах та вищих навчальних закладах, через знищення дитячих садків чи шкіл в зоні бойових дій і не тільки. Згідно з офіційними даними, більше 700 шкіл та дитячих садків було знищено. Тобто, основна проблема полягає у підвищенні безпеки учнів та студентів.

В окремих областях навчання відновилося офлайн, онлайн або змішаному режимі, а в деяких – поновлення не відбулося навіть у дистанційному режимі. Заклади освіти та педагогічні колективи на місцях отримали право самостійно обирати формат, а також форми, методи і засоби навчання.

Крім того, війна вплинула на якість освіти, особливо на Сході України. Учні та студенти, особливо ті, що в зонах бойових дій не мають достатнього доступу до навчальних матеріалів, технічних засобів тощо. У зв'язку з цим, українські вчителі повинні бути готові до використання різних методів та джерел навчання. Деякі теми можуть бути вилучені з програми, а також деякі додані. Однак, з іншого боку, можуть з'явитися нові можливості для розвитку креативності та імпровізації, особливо де потрібні додаткові знання та навички для вирішення завдань.

Важливою складовою успішного освітнього процесу є психологічна підтримка учнів та студентів. Більшість з них потребують додаткової підтримки та допомоги. Оскільки діти пережили стресові ситуації та травматичні події. Українські школи або заклади, обов'язково повинні надавати підтримку, консультації та психологічну допомогу для тих, хто потребує її.

У зв'язку з тим, що воєнний конфлікт призвів до змін у соціальному та економічному статусі ряду населення, українські школи та виші повинні також забезпечувати доступ до освіти для всіх, включаючи осіб з обмеженими можливостями, біженців та переселенців. Однак, важливо зазначити, що воєнний конфлікт не повинен бути приводом для зупинки освітнього процесу. Навпаки, освіта є важливим засобом забезпечення майбутнього розвитку країни та її народу. Українські школи та виші повинні продовжувати працювати та забезпечувати якісну освіту для своїх учнів та студентів, навіть у складних умовах воєнного конфлікту.

Освіта є важливим чинником розвитку країни та майбутнього її народу, тому необхідно зробити все можливе для того, щоб забезпечити якісну освіту навіть у найскладніших умовах. З 24.03.2022 року діють норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-ІХ. Застосування визначеного законом положення про скорочену норму робочого часу для педагогічних працівників має вирішуватися уповноваженими органами виходячи з положень законів «Про освіту», щодо робочого часу та педагогічного навантаження, а також з урахуванням конкретної ситуації, яка складається в регіоні.

Нинішня ситуація могла позначитись на поведінці здобувачів, на їх здатності засвоювати матеріал. Стрес міг вплинути на увагу, пам'ять, на здатність зосереджуватись. Процес навчання може бути перерваний повідомленнями про повітряну тривогу. Потрібно подбати про безпечне місце та обговорити із здобувачами порядок дій у разі, якщо оголошено тривогу під час занять. Необхідно розробити свій алгоритм дій.

Однією із найвразливіших категорій під час війни є діти з особливими освітніми потребами, які постійно перебувають у стані невизначеності. Звук повітряної тривоги та вибухів, дорога та незнайомий простір у випадку евакуації – все це викликає страх, розгубленість і тривогу. Оскільки ці діти не мають можливості швидко реагувати та обробляти інформацію з навколишнього середовища, важливо запроваджувати в освітній процес кроки підтримки, що допоможуть мінімізувати наслідки психологічної травми.

Ще один негативний фактор, який впливає на освітній процес – це саме дистанційна форма навчання, яка розділила школярів та вчителів, студентів та викладачів.

Частина здобувачів освіти вимушені змінити своє місце проживання, а деякі змушені були виїхати навіть за кордон. Багато з таких сімей опинились в розірваному стані: батько залишився в країні, а діти з матір'ю по інший бік кордону. В той самий час постає питання про продовження навчання вже в іноземних закладах освіти, тим більше, що багато навчальних закладів самі пропонують здобувати освіту у них за спрощеною системою вступу. Звісно нашим громадянам для продовження навчання за кордоном потрібно опанувати іноземну мову, пристосуватись до їхнього способу життя.

Забезпечення безперервності та якості навчання в умовах воєнного стану вимагає швидкої переорієнтації підходів щодо освітнього процесу.

Зважаючи на те, що воєнний конфлікт може мати вплив на фінансову ситуацію у країні, необхідно забезпечувати фінансову підтримку для освітніх закладів та навчальних програм. Додаткові кошти можуть бути виділені для забезпечення безпеки та психологічної підтримки учнів та студентів.

Отже, потрібно розуміти, що, такий освітній процес не в повній мірі відповідає бажаному рівню отримання знань, однак після скасування воєнного стану все можливо буде надолужити.

Василенко Людмила Степанівна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(«Педагогіка вищої школи»),
Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА”

Проблеми формування особистості викладача закладу вищої освіти завжди були у центрі уваги освітянської спільноти, адже від його професіоналізму, вмінь бачити і формулювати педагогічні задачі, проєктувати етапи навчання, відбирати зміст навчання з урахуванням його актуальності, залучати студентів до наукового пошуку засобами сучасних методів навчання залежить сформованість творчого потенціалу фахівців нової генерації. У цьому аспекті велика увага приділяється формуванню професійної культури, що є однією з домінантних проблем професійної підготовки студентів, майбутніх викладачів.

Питання професійної культури педагога були в центрі уваги В. Беніна, С. Гончаренка, Є. Бондаревської, О. Гармаша, В. Грехнева, В. Гриньової, М. Євтуха, І. Ісаєва, І. Зазюна, Я. Коломинського, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, Н. Ніколаєнко, О. Попенко, І. Шевченко. Метою роботи є розкриття сутності поняття «професійна культура викладача».

Енциклопедична педагогічна література містить таке визначення професійної культури: «...професійна культура включає сукупність принципів, норм, правил, методів, які сформувалися історично, регулюють процес, діяльність людини. Основу професійної культури складають знання та цінності, вироблені конкретною соціально-професійною групою та закріплені у традиціях її життєдіяльності» (Енциклопедія, 2008, с. 724).

В. Гриньова зазначає, що педагогічна культура вчителя – це діалектична й інтегрована єдність педагогічних цінностей: цінностей-цілей, цінностей-мотивів, цінностей-знань, технологічних цінностей, цінностей-властивостей, цінностей-відношень. Вони є свого роду осями координат, на основі яких і виокреслюється модель педагогічної культури, які спрямовують і коригують у соціальному, духовному, професійному, особистісному просторі діяльність учителя, його професіоналізм (Завіна, 2005, с. 14).

Л. Коваленко вважає, що професійна культура педагога є результатом сформованості його загальної та духовної культури, що виявляється у професійно-педагогічній діяльності, а саме: під час оволодіння історичною та культурною спадщиною, без якої неможливим є розвиток людини як особистості; культуротворчої діяльності педагога, спрямованої на формування та розвиток особистості студента; особистісного дієвого прояву викладачем

власної культури у професійній діяльності, у взаємостосунках з іншими людьми, світом, аналіз і ставлення до самого себе (Коваленко, с. 332–333).

Сучасні науковці переконані, що основними елементами професійної культури вчителя є: духовна культура (світоглядна, чуттєво-емоційна, моральна); система професійно значущих знань, умінь та навичок; здатність до творчої праці; професійно значущі види особистісної культури (комунікативна, мовленнєва, розумова праця, дослідницька, екологічна, фізична); активна життєва позиція, потреба у самовдосконаленні) (Радул, 2007, с. 73].

Дослідниця О. Рудницька визначає педагогічну культуру як сукупність сформованих якостей особистості вчителя, які знаходять свою проекцію в його вміннях та проявляються в різних аспектах професійних відносин і діяльності (Радул, 2007).

О. Попенко професійну культуру вчителя відносить до головних компонентів загальної педагогічної культури. На її думку – це найважливіший показник професійної майстерності вчителя. Тому педагог повинен мати високий рівень моральності та людяності, володіти особистісною професійною неповторністю й унікальністю, своїм стилем діяльності, концептуальністю професійного мислення, педагогічним тактом та володіти багатим словниковим запасом. Особистість учителя має поєднувати вимогливість і чуйність, справедливість і гуманність, витримку, оптимізм тощо (Попенко, 2012).

Основними елементами професійно-педагогічної компетентності (що входить до змісту професійно-педагогічної культури) є такі:

- спеціальна і професійна компетентність у галузі дисципліни, яка викладається;
- методична компетентність у визначенні способів формування знань, умінь і навичок;
- соціально-психологічна компетентність у процесах спілкування;
- диференційно-психологічна компетентність у визначенні мотивів, здібностей, спрямованості;
- аутопсихологічна компетентність у визначенні переваг та недоліків своєї діяльності й особистості (Волканова, 2011, с. 105).

В. Завіна зазначає, що за різними підходами можна виокремлювати різні складники педагогічної культури:

- 1) за функціональним підходом: культура поведінки, культура почуттів, розумова культура, культура мовлення тощо;
- 2) за професійним підходом: культура педагогічної праці, здатність організовувати час і місце роботи, вміння використовувати професійні знання і вміння, прийоми для отримання максимальних результатів;
- 3) соціологічний підхід: когнітивний компонент (педагогічні знання, погляди та ідеї), поведінковий компонент (відповідні норми, цінності, звичаї, традиції), інституціональний (спеціальні соціальні інститути для розповсюдження норм і цінностей педагогічної культури) (Завіна, 2005, с. 16).

Таким чином, виходячи з вище викладеного, можемо констатувати:

- професійна культура – це якість діяльності людини у галузі її професії, що накладає відбиток на її особистість;

- термін «професійна культура» підкреслює, що культура розглядається відносно специфічних особливостей діяльності фахівця;

- професійна культура виконує важливу роль як для самого фахівця, так і для суспільства в цілому – вона забезпечує ефективність професійної діяльності;

- професійна культура особистості уміщує: аксіологічний компонент (професійні цінності, ціннісне ставлення до професійної діяльності), професійну компетентність (система професійних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей, що забезпечують успішне вирішення професійних задач), постійне прагнення до самовдосконалення у професійній діяльності та вдосконалення своєї професійної діяльності.

Професійна культура – невід’ємна складова професії. Професійна культура викладача є інтегративним утворенням особистості, яке зароджується у системі відношень до соціального оточення, визначає світоглядні орієнтири, ціннісні установки професії, рівень володіння професійними вміннями, загальну концепцію професійної підготовки викладача та професійно-особистісні якості.

Література:

1. Педагогічний глосарій / упор. В. В. Волканова. Київ: Шк. світ, 2011. 128 с. (Бібліотека “Шкільного світу”).
2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. Київ: Інтер, 2008. 1040 с.
3. Завіна В. І., Омеляненко С. В. Педагогічна культура викладача вищої школи: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Кіровоград, 2005. 200 с.
4. Коваленко Л. А. Психологічний зміст професійної культури педагога. *Проблеми сучасної психології*, 2009, 6, 331–339.
5. Попенко О. М. Професійна культура вчителя як інтеграційна якість особистості педагога-професіонала. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 2012, 1, 44–49.
6. Радул В. В., Кравцов В. О., Михайліченко М. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя: навч. посіб. Кіровоград Імекс–ЛТД, 2007. 252 с.

*Верещак Анастасія Сергіївна,
Хоменко Анна Олександрівна
студентки спеціальності «Менеджмент»
Локазюк Олександра Вікторівна,
д. філос., викладач,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського університету імені
Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)*

МАПИ ДУМОК ПРИ ВИКЛАДАННІ ТА ВИВЧЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ

Під час дистанційного навчання, особливо в добу війни в країні, перед викладачами та студентами різних галузей і спеціальностей постає багато викликів щодо ефективної організації навчального процесу. Зокрема, у своїй роботі необхідно використовувати новітні інформаційні технології з відповідним функціоналом для оптимізації освітнього процесу, для планування та проєктної діяльності, для швидкого викладу та обробки інформації, для корисного створення конспектів, звітів, перевірочних робіт та інших видів діяльності. Пропонуємо розглянути використання мап думок для викладання та вивчення менеджменту, іншими словами, показати користь зі створення таких інтелектуальних мап для викладачів у процесі викладання дисциплін зі спеціальності «Менеджмент» та ефективність їх використання для студентів у підготовці до занять та представленні результатів навчання тощо.

Мапа думок (Mind Map) – це сукупність схем та діаграм, що наочно демонструють виклад думок, наводять тези, пов’язані одна з одною та об’єднані загальною ідеєю та цілями (1).

Використання мап розуму, як їх ще називають, є ефективним методом для формулювання ідей; структурування, аналізу та впорядкування даних; проєктування та прийняття управлінських рішень тощо. Також це досить зручний інструмент для представлення презентацій, проведення мозкових штурмів, планування часу, збереження інформації великих масивів та для саморозвитку.

Наведемо приклади застосування мап думок в освітньому процесі при поєднанні з вивченням дисциплін зі спеціальності «Менеджмент»:

- Класифікація за певними ознаками (наведення фактів, понять, видів та типів менеджменту).
- Виклад теорії (лекція, експеримент, застосування теорії).
- Виклад перебігу дослідження (основи, принципи, закони, властивості).
- Проведення планування, створення звітів, демонстрація проєктів, прийняття рішень різних типів.

Для побудови мап думок (мап розуму, асоціативних карт) використовують багато онлайн-ресурсів. Зазначимо кілька з них (1):

- Bubbl.us – інтернет-сервіс спільного створення мап думок.

- XMind – інтернет-сервіс публікації мап думок.
- LucidChart – онлайн-програма для створення мап думок та інших діаграм.
- MindMeister – Веб 2.0 додаток для побудови мап думок.
- Coggle – веб-додаток для відображення інтелекту, асоціативних карт, наочності.
- Canva – ресурс для створення матеріалів для візуалізації інформації, зокрема мап розуму.

Розглянемо декілька прикладів для представлення результатів за допомогою мап думок (сервіс LucidChart). Зокрема, застосуємо до вивчення основ менеджменту. Нижче наведемо опис властивостей системи організації онлайн-магазину електроніки (Рис. 1):

Рис. 1. Мапа думок. Властивості системи. Онлайн-магазин електроніки.

З наведеного прикладу використання, видно, що подання необхідної інформації є наочним, креативним та кольоровим. Також зазначимо, що викладання та вивчення дисциплін та тем з «Менеджменту», зокрема основ менеджменту, можна поєднувати з іншими дисциплінами та темами, наприклад, «Теорія систем та системний аналіз», «Прийняття рішення в умовах невизначеності та ризику», «Маркетинг», «Прогнозування», «Бухгалтерський облік» та інші. Далі продемонструємо мету, структуру, задачі, взаємодію та результати для системи «Онлайн-магазин електроніки» з використанням мап думок, щоб показати зв'язок (Рис. 2).

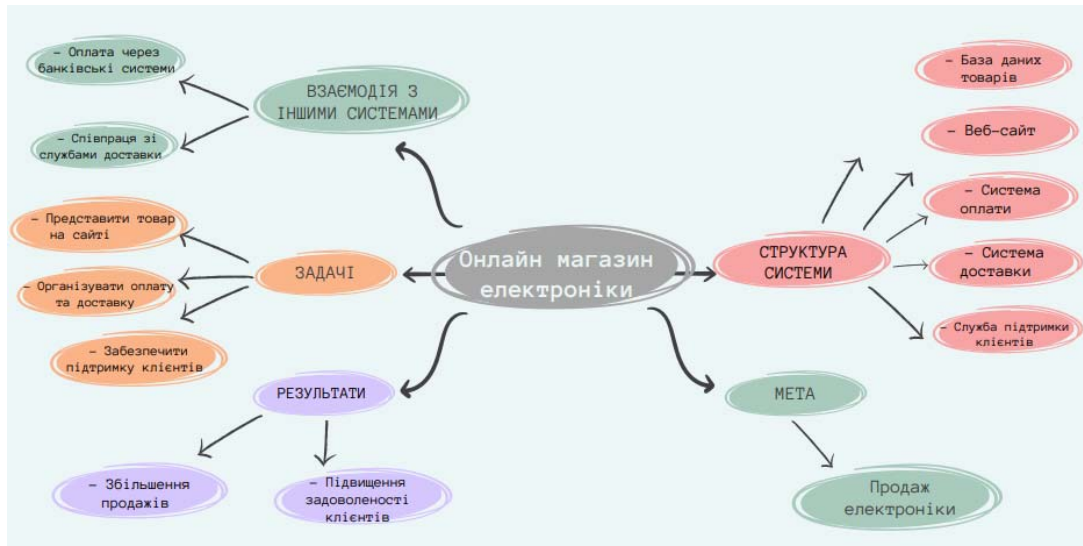

Рис. 2. Мапа думок. Система. Онлайн-магазин електроніки.

При застосуванні мап думок маємо наступні властивості:

- Генерування нових ідей.
- Поліпшення пам'яті.
- Пошук креативного рішення.
- Демонстрація результатів.
- Структурування та аналіз інформації.
- Опрацювання даних тощо.

Отже, мапи думок в еру дистанційної освіти, і не тільки освіти, стали корисним інструментом для передачі здобувачам інформації різного типу. Зокрема, за допомогою мап розуму можна подавати теоретичні матеріали цікаво та корисно (конспекти, лекції, презентації), складати ефективні плани та звіти, готувати проекти, знаходити оптимальні бізнес-стратегії та прийняття рішень, запам'ятовувати багато інформації, представляти свої результати тощо.

Література:

1. Coggle.it. Онлайн-ресурс. Режим доступу: <https://coggle.it/>

Вечерова Дарья Сергіївна,
студентка спеціальності «Журналістика»
Фокіна Тетяна Іванівна,
к. пед. н.,
Фаховий коледж «Універсум»
Київського університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ІЛЮСТРАТИВНОГО ОФОРМЛЕННЯ ХУДОЖНІХ ВИДАНЬ НА РЕЦИПІЄНТІВ

Естетика має значний вплив на реципієнтів не лише на етапі ознайомлення з текстом видання художньої літератури, а й на подальше розуміння змісту, оскільки вона стосується безпосереднього візуального сприйняття твору в цілому. Важливо з'ясувати, які типи ілюстрацій будуть відповідати особистим естетичним потребам читачів; які викликають найбільший емоційний відгук; яким аспектам ілюстративного матеріалу варто приділяти більше уваги під час створення художніх видань, щоб задовольнити різні групи читачів (урахування таких аспектів як стиль, техніка виконання, кольорова гама та ін.) та збільшити попит на видання.

По-перше важливо зрозуміти важливість застосування сучасних технологій у процесі створення ілюстрації. XXI ст. характеризується як «вільне для сприйняття та творчості», коли різні сфери візуального мистецтва можуть не лише доповнювати один одного, але й продукувати нові напрями в їх практичному застосуванні. Сучасні технології допомагають митцям зосереджувати свою увагу не лише на власному сприйнятті продукту, але й орієнтуватися на тренди, що поширюються серед їх аудиторії та світі в цілому.

Мальцева А. та інші дослідники впливу цифрових технологій на розвиток ілюстрації стверджують, що візуалізація інформації є «повсякденною потребою сучасного суспільства», а вплив цифрової ілюстрації неможливо применшити через попит, інтерес та її стрімкий розвиток. Як зазначають дослідники, *цифрова або діджиталізована ілюстрація* «складає гідну конкуренцію традиційній ілюстрації, яку виконували в різноманітних техніках від руки» (Мальцева, с. 1-4).

Протягом січня 2022 року було проведено опитування серед 106 респондентів різної вікової категорії, де 57,5 % — до 18 років та 42,5 % — старше зазначеного віку. Серед них: школярі, студенти, вчителі, викладачі та особи без спеціалізованої освіти. Незалежно від електронного чи друкованого формату видання, вагома частка опитуваних (35,7 %) вдається до читання періодично від кількох тижнів до пів року. Проте 25,4 % читає мало не щодня. Серед останніх – опитувані молодше 18 років.

Щодо думки про роль ілюстрації у художніх виданнях: 84 % опитаних вважають відтворення емоційної атмосфери та проникнення у сюжет твору найважливішою функцією у художніх виданнях, з-поміж інших 16 % — де є

доцільним саме орієнтування та пояснення змісту. Пушкар О. та Андрущенко Т. вважають, що іноді зайва суворість оформлення або відсутність ілюстрацій ускладнюють сприйняття, і навіть вдале за всіма іншими параметрами видання не матиме успіху (Пушкар, Андрущенко, с. 8). На противагу дослідникам більшість респондентів погоджуються з доцільністю: 67 % вважають, що використання ілюстрацій у художніх творах загалом залежить від жанру, змісту та інших особливостей твору. Проте 23,6 % повністю згодні з думкою про доречність, і лише 9,4 % заперечують її.

Наразі сучасна видавнича справа України є прихильником концептуальності. Як зазначають Хведчик В. та Седак О., така ілюстрація надає уявлення не про деталізовані факти з твору та не конкретизує їх, а відповідає за загальні відомості змісту та відтворює суб'єктивне сприйняття твору художника (Хведчик, Седак, с. 5).

Найчастіше купують видання художньої літератури з теплим кольоровим рішенням, що має на меті привабити читача, 21,7 %, звертають увагу на пастельні – 17,9 %, звертаються до видань з темними кольорами – 16,9 %, з яких 9,4 % — до класичних чорно-білих. Інші ж 15,2 % придбають видання, в якому поєднані вище означені рішення, мають різну читацьку потребу чи зовсім не звертають на це увагу.

В оформленні художнього твору можуть застосовуватися допоміжні елементи, які навмисно створюють емоційне та інформативне підсилення текстового наповнення. 73,5 % опитаних стверджують, що це може бути пізнавально для них, зазначають, що це підсилює образність, емоційність та розкриває конкретні аспекти твору. 25,3 % не бачать сенсу та лише 1,2 % говорять про залежність від потреби читача під час ознайомлення з художнім виданням. Тому зловживати допоміжними ілюстраціями не варто.

Також у великих за обсягом художніх творах (романи, новели, поеми тощо) може міститися велика кількість персонажів, яка, за умови зростання попиту на продукцію, може розширитися у ціле ком'юніті. Художньому редактору варто прислухатися до ідеї створення структурованої, проте не менш візуально привабливої інфографіки в кінці твору, або на спеціально відведених та узгоджених з автором сторінках. 84,9 % опитаних вважають такі нововведення корисними та цікавими. Інша частка, 2,8 %, що це може бути корисним у тому випадку, якщо автор буде впевнений, що твір зможе дійсно зацікавити, а герої будуть достатньо прописаними; 12,3 % - має намір аналізувати героїв самостійно без допоміжних ресурсів у книзі. Така *додаткова пізнавальна ілюстрація* може бути у вигляді розкриття персонажів через таблицю домінування характерів, аналітично-психологічних типологій тощо, де дізнатися про сенс структури можна з додаткових джерел, які мають бути обов'язково подані у вигляді зноски чи, наприклад, QR-коду.

А суб'єктивними ознаками *універсальної ілюстрації* у художніх виданнях, за словами респондентів, може бути та, яка:

1. Допомогає читачу помітити деталі, які могли бути упущеними у змісті. Може натякнути на додатковий сенс та мету твору.

2. Розкриває ситуації у творі більш яскраво та точно; інформативно доповнює текст; формулює чіткіше уявлення про описувані події.

3. Допомогає естетично збагатити світогляд та уявити речі, яких не існує.

4. Зберігає стилістику впродовж всіх сторінок, тобто має витриманий єдиний стиль.

5. Пов'язана з ключовими, емоційно-забарвленими поворотами у книзі: не є стримуючим елементом, що ігнорує основне текстове наповнення.

Проте, дійсно, єдиної відповіді на це питання немає. Все залежить від індивідуального сприйняття твору читачем. Цікавою була думка і про різнопланове зображення світу, де було б доцільно розмежовувати буденний чи приємний зміст й зображати його плавними лініями, світлими кольорами, а драматичні моменти — динамічними, контрастними, за необхідності використовувати гострі кути та темну кольорову гаму. Або, якщо у творі наявний заплутаний сюжет, то варто скористатися науково-пізнавальними ілюстраціями (карти, схеми тощо). Також для багатьох реципієнтів є важливим зображення місцевості у формі пейзажів без допоміжних елементів у вигляді героїв.

Отже, в процесі створення художніх літературних творів із ілюстративним матеріалом варто звернути увагу на естетичні вподобання реципієнтів, щоб забезпечити їхню задоволеність та більшу взаємодію з твором. Важливо оптимізувати функцію ілюстративного матеріалу як естетичну цінність для різних споживачів.

Також на підставі опитувальника можна зробити такі висновки:

1. Комунікація між автором та художником-ілюстратором є невід'ємною складовою художнього видання, а зв'язок останнього з сучасними тенденціями митців і споживачем — запорука гідного просування на ринку.

2. Колір та стиль ілюстрацій значно впливають на естетичні враження реципієнтів, де більшість сприймає спокійні кольори, а деталізованість впливає на чинник сприйняття більше, ніж мінімалістичність.

3. Наявність ілюстрацій та, в більшості випадків, додаткових інтерактивних елементів і пізнавальних ілюстрацій може підвищити інтерес до твору, зокрема молодшої аудиторії, та тієї, яка знає й цікавиться художніми виданнями.

Література:

1. Мальцева А. О., Кугай Т. А., Павленко А. Ф., Басанець О. П., Бистрякова В. Н., Вплив цифрових технологій на розвиток ілюстрації в графічному дизайні. *Технології та дизайн*, 2017.
2. Пушкар О. І, Андрющенко Т. Ю. Ілюстрування (навч. посібник), 2015.
3. Хведчик, В. Л., Сєдак, О. І. Концептуальна ілюстрація як напрям сучасної книжкової графіки. *Технології та дизайн*, 2020.

***Виговський Владислав Андрійович,**
студент спеціальності «Автоматизація та
комп'ютерно-інтегровані технології»
Васюк Оксана Вікторівна,
д.пед.н., професор
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оновлення педагогічної системи, інформатизація суспільства, а особливо навчання в умовах війни й карантинних заходів виводить проблему організації самостійної роботи студентів на новий якісний рівень. Випускники закладів вищої освіти повинні не тільки отримати знання з фаху, оволодіти вміннями та навичками застосування цих знань, методами дослідницької діяльності, але й уміти самостійно здобувати нові наукові відомості. Це обумовлює актуальність і значний інтерес до цієї проблеми у психолого-педагогічній літературі.

Аналіз наукових досліджень дозволяє стверджувати, що у педагогічній науці немає єдиного визначення поняття «самостійна робота». Це пояснюється тим, що зазначене поняття є багатограним, що й зумовлює різні його трактування.

Так, поняття «самостійна робота» трактується як:

- самостійний пошук необхідної інформації, здобуття знань, використання цих знань для вирішення навчальних, наукових та професійних завдань;
- як різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності студентів, які здійснюються ними на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі;
- як багатокомпонентна діяльність, яка складається з творчого сприйняття й осмислення навчального матеріалу під час лекції, підготовки до занять, іспитів, заліків, виконання курсових та магістерських робіт;
- як різноманітні види індивідуальної, групової пізнавальної діяльності студентів на заняттях або в поза аудиторний час без безпосереднього керівництва, але під спостереженням викладача;
- як система заходів для виховання активності й самостійності як рис особистості, формування умінь та навичок раціонально здобувати необхідну інформацію;
- як система організації педагогічних умов, які забезпечують управління навчальною діяльністю за відсутності викладача;
- як особлива форма навчальної діяльності суб'єкта, у процесі якої студенти оволодівають знаннями і вміннями, а також розвивають такі якості особистості, як самостійність і активність;

- інколи ототожнюється із самоосвітою тощо.

Наведені трактування дозволяють дійти висновку, що самостійна робота розглядається дослідниками, з одного боку, як вид діяльності, який стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес, і як основа самоосвіти, поштовх до подальшого самовдосконалення, підвищення кваліфікації, а іншого – як система заходів або педагогічних умов, які забезпечують керівництво самостійною діяльністю студентів.

Досягнення сформованості у студентів самостійності багато в чому залежать від рівня їхньої інформаційної культури, а саме від уміння самостійно здобувати, опрацьовувати й використовувати інформацію в процесі освітньої й наукової діяльності.

Отже, самостійна робота студента – це самостійна діяльність-учіння студента, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі.

Традиційно самостійна робота студентів проводиться за такими формами (Демченко):

- індивідуальні (реферативні повідомлення, курсове, дипломне проєктування, самостійна науково-дослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади тощо);
- групові (проєктне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове проєктування, групові консультації, факультативні заняття, заняття в гуртках);
- масові (проєктне навчання, програмоване навчання).

У сучасній педагогічній практиці серед найефективніших методів самостійної роботи студентів, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації навчального процесу, слід виділити:

- проблемно-пошукові методи;
- метод проєктного навчання;
- методи колективної розумової діяльності;
- метод застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні.

Самостійна робота виконує багато функцій, основними з яких є навчальна, пізнавальна, коригуюча, стимулююча, виховна, розвивальна (Дідора).

Виконуючи будь-який вид самостійної роботи студент повинен пройти такі етапи: визначення мети самостійної роботи; конкретизація пізнавального (проблемного або практичного) завдання; самооцінка готовності до самостійної роботи з вирішення поставленого або обраного завдання; вибір адекватного способу дій (шляхів та засобів) для вирішення завдання; планування (самостійно або за допомогою викладача) самостійної роботи; реалізація програми виконання самостійної роботи; здійснення у процесі виконання самостійної роботи управлінських дій (контроль за ходом самостійної роботи, самоконтроль проміжних або кінцевих результатів роботи, коригування на основі результатів самоконтролю програм виконання роботи, усунення помилок та їх причин).

Отже, узагальнюючи різні підходи до трактування поняття «самостійна робота», можна виокремити такі її основні ознаки: наявність пізнавального або практичного завдання, проблемного запитання і часу на їх виконання або вирішення; прояв розумової напруги студентів для правильного виконання завдання; прояв свідомості, самостійності й активності студентів у процесі вирішення поставлених завдань; володіння навичками самостійної роботи; управління та самоуправління самостійною пізнавальною й практичною діяльністю студентів.

Нині у закладах вищої освіти існує дві форми самостійної роботи. Так звана традиційна, тобто власне самостійна робота студентів, яка виконується самостійно у довільному режимі часу, як правило поза межами аудиторії. Інший вид самостійної роботи – аудиторна самостійна робота під контролем викладача, у якого за необхідності можна отримати консультацію.

Література:

1. Демченко О. (2006). Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*. № 5. С. 69.

2. Дідора Т., Мохун С., Іванко В. (2011). Дидактичне забезпечення організації самостійної роботи студентів ВНЗ з теоретичної фізики. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Педагогіка*. № 1. С. 128–134.

***Ворвинець Михайло Михайлович,**
студент спеціальності «Інформаційно-
комунікаційні
технології в освіті»
Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сьогодні сфера вищої школи потужними темпами переорієнтовується на відкриту систему освіти. Новітні технології пронизують усі аспекти педагогічної діяльності – від використання інформаційних технологій навчання під час викладання освітніх компонентів до впровадження систем управління закладами вищої освіти. Серед новітніх технологій гідне місце посідають хмарні, що дедалі частіше проникають у вітчизняну систему освіти.

Висвітленню різних аспектів хмарних технологій приділяють увагу В. Биков, Л. Денисова, В. Олексюк, Ю. Лотюк, Н. Морзе та О. Кузьмінська та ін.

Мета роботи – показати місце хмарних технологій у освітньому процесі закладу вищої освіти.

Як стверджує В. Олексюк, нині важливим аспектом функціонування інформаційно-освітнього простору закладу вищої освіти є можливість застосування хмарних технологій. До головного критерію визначення хмарної технології дослідник відносить можливість роботи з її ресурсами, незважаючи на географічне положення клієнта й апаратно-програмне забезпечення, що він використовує (Олексюк).

У національних закладах вищої освіти інформаційно-освітні середовища переважно ґрунтуються на системах дистанційної освіти (Moodle, Google Classroom, WebTutor, eLearning Server тощо). На освітньому рівні інформаційно-освітнього середовища змістовно-методична компонента реалізується засобами LMS Moodle та засобами мережеских хмарних технологій.

Раніше хмарні технології в освітньому процесі застосовувалися як віртуальні поштові служби. Порівняно недавно здобувачі освіти та науково-педагогічні працівники почали оцінювати інноваційні ІТ-додатки відповідним чином. Водночас, марні технології (хмарні обчислення, від англ. Cloud Computing) є сервісом, принцип роботи якого полягає у віддаленому використанні засобів зберігання й обробки даних. За їх допомогою можна отримати доступ до інформаційних ресурсів будь-якого рівня та потужності, з

поділом прав різних груп користувачів по відношенню до ресурсів, застосовуючи лише підключення до Інтернету та веббраузер (Денисова, с. 343).

Хмарні обчислення передбачають кілька моделей: «Програмне забезпечення як послуга», «Інфраструктура як послуга» і «Платформа як послуга». Окрім того, виділяють також «Знання як послуга», сервіс, що вміщує однозначні й актуальні знання, які здатні забезпечити підтримку прийняття рішення (Денисова, с. 343–344).

Як вказує Ю. Лотюк, хмарна технологія може розгортатися як приватна хмара – інфраструктура, призначена для застосування однією установою. До складу її користувачів відносяться співробітники та клієнти установи. Публічна хмара – інфраструктура, що призначена для вільного використання широким загалом та може бути власністю будь-якої організації. Гібридна хмара – це комбінація кількох різних хмарних інфраструктур, що є різними об'єктами, але пов'язані між собою засобами передачі даних (Лотюк, с. 62–63).

Застосування хмарних технологій у освіті дозволяє забезпечити актуальність і мобільність освітніх ресурсів, а «хмарне» освітнє середовище надає можливість без додаткових витрат застосовувати сучасну комп'ютерну інфраструктуру, програмні сервіси та засоби. Характерними рисами хмарних технологій учені називають сервісну модель обслуговування, що передбачає представлення мережевих ресурсів у вигляді пулу сервісів, які налаштовуються та готові до негайного використання: самообслуговування – можливість самостійно змінити конфігурацію й номенклатуру сервісів, високу автоматизацію управління пулом сервісів, обліковими записами користувачів і споживанням ресурсів; еластичність – динамічний перерозподіл ресурсів; застосування поширених мережевих технологій доступне для будь-якого клієнтського обладнання з використанням протоколів і технологій, що підтримують стек протоколів TCP/IP (Биков).

За допомогою хмарних технологій можна створити віртуальне навчальне середовище, в якому здобувач освіти не лише отримує доступ до навчальних матеріалів, але й може відразу виконувати завдання. При цьому викладач виконує консультативно-контролюючу функцію (Лотюк).

Найвикористовуванішими в освітньому процесі є такі хмарні сервіси Google:

- Google Apps for Education – набір хмарних сервісів для установ освіти;
- Google Books (Google Книги) – сервіс повнотекстового пошуку журналів та книг;
- Google Drive (Google Диск) – сервіс редагування, зберігання та синхронізації файлів;
- Google Docs (Google документи) – онлайн-офіс;
- Google Forms (Google Форми) – сервіс для опитування;
- Google Hangouts – сервіс для обміну повідомленнями та відеоконференцзв'язку;
- Google Calendar (Google Календар) – сервіс для планування зустрічей, справ і подій з прив'язкою до календаря;

- Google Groups (Google Групи) – сервіс для створення форумів для спілкування;
- Gmail (Google Пошта) – безкоштовна електронна пошта;
- Google Keep – сервіс, призначений для створення та зберігання нотаток;
- Google Maps (Google Карты) – набір карт;
- Google Photo (Google Фото) – сервіс, призначений для редагування, зберігання, обміну фотографіями;
- Google Sites (Google Сайти) – безкоштовний хостинг та конструктор інтернет-сайтів;
- Google Translate (Google Перекладач) – сервіс для перекладу фраз, слів і вебсторінок;
- YouTube – відеохостинг, що надає послуги зберігання, доставки та показу відео (Денисова, с. 350–351).

Напрямами застосування хмарних технологій у освітньому процесі: для здобувачів – персональний набір програмного забезпечення залежно від курсу, спеціалізації, можливість дистанційного навчання та доступність бібліотечних фондів; для викладачів – дистанційне керівництво науковою діяльністю здобувачів, налаштування консультативної роботи, обговорення актуальних тем з колегами та здобувачами освіти, спільне проведення лекцій; для закладу вищої освіти – публікація матеріалів наукової діяльності в мережі Інтернет, організація віртуальних конференцій, розробка й підтримка сайту закладу освіти.

Застосування хмарних технологій дозволяє оптимізувати процес освіти, спростити оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів освіти та створити умови для самооцінювання результатів оволодіння навчальним матеріалом, необхідним для ефективної майбутньої професійної діяльності.

Література:

1. Биков В. Ю. (2013) Хмарна комп'ютерно-технологічна платформа відкритої освіти та відповідний розвиток організаційно-технологічної будови ІТ-підрозділів навчальних закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 1, 81–98.
2. Денисова Л. В. (2020) Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх магістрів фізичної культури і спорту з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: дис. .. д-ра пед. н. Київ, 540 с.
3. Лотюк Ю. Г. (2013) Хмарні технології у навчальному процесі ВНЗ. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Зб. наук. пр.* 1, С. 61–7.
4. Олексюк В. П. (2013) Досвід інтеграції хмарних сервісів google apps у інформаційно-освітній простір вищого навчального закладу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 35;3, 64–73.

***Гребінчак Олександр Ілліч,**
аспірант кафедри педагогіки
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
(м. Київ, Україна)*

***Косінова Оксана Миколаївна,**
к. філол. н.
ВСП «Новокаховський фаховий коледж ТДАТУ
імені Дмитра Моторного»
(м. Кропивницький)*

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА К. УШИНСЬКОГО У ФОРМУВАННІ ДІАГНОСТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ З АГРОІНЖЕНЕРІЇ

Діагностувальна компетентність є важливою для професійної підготовки фахових молодших бакалаврів з агроінженерії, оскільки передбачає здатність до аналізу, оцінки та прогнозування ситуацій, пов'язаних із виробничим процесом. Педагогічна спадщина К. Ушинського містить у собі саме ті підходи та методи, які можуть допомогти формувати різноманітні компетентності в студентів агроінженерних спеціальностей.

Основними принципами педагогіки К. Ушинського є індивідуалізація та диференціація навчання, забезпечення гармонійного розвитку особистості та увага до національної специфіки навчального процесу. Педагог вважав, що виховання повинно відбуватися через живий контакт і взаємодію вчителя та учня.

У контексті формування діагностувальної компетентності, важливим елементом навчання є активізація пізнавальної діяльності студентів, яка здійснюється за допомогою впровадження творчих методів, запропонованих К. Ушинським (напр., метод «питання-відповіді», метод «повторення змісту» тощо). «Наука лише вивчає те, що існує або існувало, а мистецтво прагне творити те, чого ще немає, і перед ним у майбутньому майорить мета й ідеал його творчості» - зазначав педагог (Любар, с. 252).

Застосування знань, накопичених у педагогічній спадщині К.Ушинського в навчальному процесі, сприятиме формуванню в студентів навичок та здатностей, які є необхідними для успішної професійної діяльності. Наукові принципи педагога допоможуть у розвитку критичного мислення та здатності до самоаналізу, навчальний процес, заснований на принципах народності сприятиме формуванню високої морально-етичної культури, що є важливою складовою професійної компетентності майбутніх спеціалістів.

Треба зазначити, що педагогічна спадщина К. Ушинського має потужне значення для формування діагностувальної компетентності у студентів, оскільки містить в собі підходи та методи, що сприяють активізації

пізнавальної діяльності студентів та забезпечують гармонійний розвиток їх особистості.

У сучасному світі, де зростає роль людини в галузі агроінженерії та сталий розвиток стає все актуальнішим, важливо не тільки формувати технічні здатності, але й виховувати в майбутніх фахівців високу моральність та соціальну відповідальність. Педагогічні знання, на переконання К. Ушинського мають важливе значення, оскільки «виховання є діяльність свідома,... в якій ми визначили мету, ознайомилися з матеріалом, з яким ми повинні мати справу, обдумали, випробували й вибрали засоби, потрібні для досягнення усвідомленої нами мети» (Ушинський, с. 161).

Педагог-новатор акцентував увагу на важливості формування соціальної компетенції молоді, яка містить у собі здатність до співпраці, комунікації та взаємодії з навколишнім середовищем. Ця компетенція є необхідною для успішної професійної діяльності в будь-якій галузі, де взаємодія з різними стейкхолдерами є ключовим фактором.

Педагог звертав увагу на необхідності поєднання теорії і практики, розвитку практичних умінь та навичок. «Нова школа поділяє й організовує працю вчителя та учнів; вона вимагає, щоб діти, по змозі, працювали самостійно, а вчитель керував цією самостійною працею і давав для неї матеріал» (Ушинський, с. 217). Педагог був переконаний, що виховання повинно спрямовуватися на формування активної, творчої, самостійної особистості.

Особливу увагу К. Ушинський приділяв вихованню етичних принципів та моральних цінностей. У сучасному світі, де проблеми екології та сталий розвиток стають все актуальнішими, формування екологічної та соціальної відповідальності у майбутніх фахівців є особливо важливим завданням.

Таким чином, педагогічна спадщина К. Ушинського має важливе значення для формування не лише діагностувальної компетентності, але й інших, які є необхідними для майбутніх фахівців з агроінженерії. Врахування підходів та методів, запропонованих Ушинським, може допомогти викладачам у розв'язанні багатьох завдань. Зокрема, використання методів індивідуалізації та диференціації навчання, орієнтація на реальні проблеми галузі, формування соціальної та екологічної відповідальності, усі ці напрями освітньої діяльності допоможуть студентам стати успішними фахівцями в майбутньому.

Література:

1. Березівська Л. (2005). Костянтин Дмитрович Ушинський. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Кн. 1: Навч. посіб. / за ред. О. Сухомлинської. К. : Либідь, С. 284 – 292.
2. Дічек Н. (2008). До втілення ідей К. Д. Ушинського про педагогічну психологію: експериментальні дослідження І. Сікорського. Шлях освіти. № 3. С. 35–40.

3. Любар О. (2003). Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. / О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко; за ред. О. Любара. К. : Знання, КОО, 450 с.
4. Сухомлинська О. (2008). Педагогічна спадщина як предмет вивчення (на прикладі доробку К. Ушинського). Шлях освіти. № 4. С. 37–41.
5. Ушинский К. (1988, 1989, 1990). Педагогические сочинения: в 6 т.; редкол.: М. Кондаков и др.; Акад. пед. наук СССР. М.: Педагогика, Т. 1. 414 с.; Т. 2. 496 с.; Т. 3. 512 с.; Т. 4. 528 с.; Т. 5. 526 с.; Т. 6. 527 с.

*Григоращенко Олександр Олександрович,
студент спеціальності 201 «Агрономія»,
ВСП «Олександрійський аграрний фаховий коледж»
Білоцерківського НАУ
Чередник Лідія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ГРОМАДЯНСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Сучасна молодь дорослішає в складних умовах переоцінки цінностей, нових соціальних відносин у всіх сферах життя, що є причиною песимізму, розгубленості, появи невпевненості в майбутньому. Сучасна людина живе в умовах нового рівня потреб, матеріальної і духовної цивілізації. Зниження рівня громадянської самосвідомості, втрата патріотичних почуттів, зростання агресивних форм самовираження, ослаблення громадянської активності молоді та підлітків – це ті негативні тенденції, які превалюють у сучасному суспільстві.

Отже, тенденції розвитку сучасного українського суспільства висувають на перший план проблему формування громадянських цінностей особистості.

Проблеми формування громадянських цінностей торкалися у своїх працях філософи (Сократ, Платон, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, М. Гайдеггер, В. Кремень, М. Попович та ін.), психологи (А. Маслоу, О. Бодальов, С. Рубінштейн, І. Бех, М. Боришевський, Г. Костюк, О. Леонтєв та ін.), педагоги (Г. Кершенштайнер, К. Ушинський, М. Драгоманов, І. Огієнко, С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.).

Ідеальний громадянин ідеальної держави, на думку видатних представників античності, це той, для кого головне в житті – служіння державним інтересам, їх підтримка, захист, іншими словами – виконання громадянського обов'язку, який у свою чергу є критерієм поняття «добродесність» («громадянськість»).

У творах мислителів епохи Просвітництва проголошувались високі громадянські ідеали. Для нашого дослідження цінною є думка німецького філософа доби Просвітництва І. Канта, який уважав, що у громадянському вихованні необхідно виходити із загальнолюдських цінностей, які зближують людей різних національностей.

Щодо слов'янського світу, то виховання громадянськості як основної складової менталітету українців починається з часів Київської Русі.

На тлі процесів, що мали місце в нашому суспільстві в середині ХХ ст., особливого значення набувають праці В. Сухомлинського. Видатний педагог поставив на перше місце у вихованні громадянськість, яку розумів як

інтегральну якість особистості, що характеризує політичну та моральну свідомість і виявляється в добровільній, свідомій та активній діяльності на благо Вітчизни (Сухомлинський).

На важливе значення виховання громадянських цінностей вказувала С. Русова. Вона вважала, що в процесі державотворення життя поставило перед педагогами, перед школами нову вимогу: виховання громадянина, підготовку особи до громадянства, до активної і відповідальної участі кожного в громадському житті – політичному, культурному, соціальному (Русова).

Аналіз сучасних наукових досліджень стосовно формування громадянських цінностей особистості (І. Василенко, П. Вербицька, П. Волошин, О. Докукіна, М. Задерихіна, Л. Канішевська, В. Мазай, М. Рудь, О. Стаднік, Н. Чернуха) дозволив зробити висновок, що поняття «громадянські цінності» досить різноаспектне, і найчастіше трактується через визначення громадянськості.

Так, громадянськість особистості розглядається як інтеграційна системна властивість, для якої характерні сформовані суспільно значущі громадянські якості, що набуваються в процесі взаємодії внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції поведінки та зовнішніх стосунків особистості впродовж її життєдіяльності, самоактуалізації та самореалізації (Бех, с. 23).

Ефективність виховання громадянськості як особистісної характеристики визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу. Особистість громадянина формується за умови його реального включення у діяльність, коли апробуються, перевіряються на практиці відповідні громадянські цінності.

Термін «цінність» пояснюється через такі явища, як «значущість» (М. Добринін), «життєва позиція» (Л. Божович), «особистісний смисл» (Г. Олпорт), «мотив» та «установка» (Б. Додонов), «потреби» (Е. Фромм).

Способом встановлення цінності є оцінка, що передбачає порівняння, зіставлення об'єктів та їх властивостей, здатних задовольнити суб'єктивні потреби.

Громадянські цінності, громадянські знання, громадянські уміння є складовими громадянської компетентності.

Громадянські цінності є загальнолюдськими, демократичними, національними.

Загальнолюдські цінності не залежать від класових інтересів, симпатій, уподобань, однакові для представників усіх класів і верств суспільства. Особливо яскраво виражені у світових релігіях. Головне місце в загальнолюдських цінностях посідають питання, пов'язані з моральними ідеалами особистості. Загальнолюдськими цінностями в моралі виступають як сукупність певних загальних моральних вимог, так і логічна структура моральної свідомості людини, форма, в якій виражаються її уявлення (Кремень, с.14).

Ці моральні вимоги, пов'язані з найпростішими проявами людських взаємовідносин: допомагати людям у труднощах, виконувати обіцянки, говорити правду тощо. В усі часи так чи інакше засуджувалися жорстокість,

пожадливість, боягузтво, лицемірство, підступність, заздрість, зарозумілість і заохочувалися сміливість, чесність, самовладання, великодушність, скромність. Водночас у різні часи неоднаково розуміли умови й межі застосування цих вимог і відносно значення моральних якостей, у них нерідко вкладали протилежний зміст.

Демократичні цінності визначають не стільки формальну належність людини до держави, політико-юридичний зв'язок із її структурами, скільки розвиненість соціальної свідомості й індивідуальної гідності, спроможність людини усвідомлювати власні інтереси і захищати їх зі знанням справи та з урахуванням інтересів усього суспільства.

Сучасний етап формування українського суспільства потребує передусім активізації громадянського виховання як основи соціалізації, розвитку особистості, здатної до демократизації суспільного життя на засадах рівності, взаємної відповідальності й почуття власної гідності. Виховання громадянських цінностей має допомогти молодим людям долати апатію, навчити здійснювати громадянську діяльність, розв'язувати соціальні проблеми.

Таким чином, громадянськість утворюється сукупністю громадянських цінностей і якостей. Основними елементами громадянськості визначаються «моральна і правова культура, яка виражається в почутті власної гідності, внутрішньої свободи особистості, дисциплінованості, в повазі й довірі до інших громадян і до державної влади, особистості, здатної виконувати свої обов'язки в гармонійному поєднанні патріотичних, національних та інтернаціональних почуттів» (Вербицька, с. 75).

Громадянська вихованість як результат процесу громадянського виховання становить собою сукупність стійких якостей особистості, яка визначає її здатність активно діяти задля держави, інших людей, природи, самої себе на основі сформованих знань громадянознавчої спрямованості і громадянських ставлень (Баранова, с. 23).

Таким чином, сформованість громадянських цінностей особистості, що зумовлюють свідому громадянську поведінку людини, є метою громадянського виховання. Важливо зазначити, що становлення громадянських цінностей особистості включає не лише засвоєння знань, когнітивний аспект, але й засвоєння цінностей культури, формування у вихованців системи загальнолюдських цінностей, що визначають ціннісні орієнтації, уявлення та установки особистості; способи пізнання явищ дійсності (І. Бех, П. Вербицька, І. Зязюн, В. Сухомлинський, К. Чорна).

Група науковців, чий дослідження торкаються складного процесу розвитку громадянських цінностей та громадянської свідомості як результату їх сформованості (М. Алексеєва, В. Антоненко, В. Васютинський, Т. Яблонська та ін.), з'ясовують шляхи й умови розвитку громадянської свідомості та самосвідомості особистості.

У підлітковий період соціальна ситуація розвитку постає як поріг дорослого життя і відповідно робить актуальним саморозвиток і свідоме самовдосконалення. Існує низка суттєвих психологічних критеріїв соціальної зрілості: особливості цілепокладання, здатність розводити ідеальні та реальні

цілі (Б.С. Братусь), здійснювати особистісний вибір (О. Асмолов), духовність (Т. Флоренська, А. Фурман), здатність брати на себе відповідальність за власний розвиток (О. Асмолов), за самоздійснення і реалізацію його у вчинку (О. Киричук, В. Роменець, В. Татенко). При цьому має існувати певний інтегративний показник, що містить у собі всі ознаки зрілості.

Отже, особистість громадянина у підлітковому віці формується за умов його реальної включеності у діяльність, коли апробуються, перевіряються на практиці відповідні громадянські цінності.

Література:

1. Баранова А.В. Державна виховна політика як складова політичної діяльності держави: Електрон. ресурс. Режим доступу: [//http//www.dy.nayka.com.ua](http://www.dy.nayka.com.ua)
2. Бех І.Д. Вчинок у морально-духовному розвитку особистості. *Початкова школа*. 2004. № 6. С. 1-5.
3. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку: монографія. К.: Генеза, 2009. 384 с.
4. Кремень В. Г. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. 2010. Вип. 27 (31): в 3-х ч. Ч.1. С. 13-18.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори. К. : Освіта, 1996. 304 с.
6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина: Вибрані твори. В 5-ти т. К. : Рад. шк., 1976.

*Гринчук Поліна Юріївна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи),
Маценко Леся Миколаївна,
к. пед. н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Глобальні соціально-економічні перетворення у нашому суспільстві виявили потребу в людях творчих, активних, неординарно мислячих, які здатні нестандартно вирішувати поставлені завдання та на основі критичного аналізу ситуації формулювати нові перспективні задачі. Одним з найважливіших ресурсів суспільства є його інтелектуальний потенціал, представлений спільнотою людей, які знайшли своє місце у житті, сповна реалізували власні творчі й професійні можливості, інтелектуальні та організаторські здібності. Саме вони є головним рушієм прогресу у всіх сферах діяльності суспільства і держави.

Здатність до збереження і примноження інтелектуального потенціалу є життєво необхідною для суспільства, яке існує в умовах глобалізації та інформатизації XXI століття. На сучасному етапі розвитку українського суспільства нагальним є залучення до процесів державотворення громадян, які здатні по-новому підійти до розв'язання важливих суспільних завдань. Тому одним із пріоритетних напрямів державної політики в Україні має бути постійна підтримка обдарованих молодих учених, митців, спортсменів – потужного потенціалу творення майбутнього України, що, у свою чергу, актуалізує проблему обдарованості [1].

Обдарованість – індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності. Обдарованість поділяється на такі типи:

художня обдарованість у галузях авторської майстерності, літератури, музики, мистецтва, скульптури, техніки тощо;

творча обдарованість передбачає здібність до творчості, на особистість не впливають стереотипи, вона вільна у своїх творчих виявах, творить тому, що їй подобається сам процес творчості, ця діяльність приносить радість відкриття;

соціальна обдарованість – це виняткова здатність вибудовувати довготривалі конструктивні взаємовідносини з іншими людьми, передбачає рівень інтелекту вище середнього, вміння приймати рішення, здатність мати справу з абстрактними речами, з плануванням майбутнього, з часовими обмеженнями, гнучкість, здатність пристосовуватися, почуття відповідальності,

впевненість у собі, наполегливість та ентузіазм, вміння чітко висловлювати думки;

інтелектуальна та академічна обдарованість – особистість вирізняється гостротою мислення, спостережливістю, винятковою пам'яттю, виявляє виражену і різнобічну допитливість, довготривалі заняття однією справою, легкість у навчанні, вміння добре викладати свої думки, демонстрація здібностей до практичного здобуття знань, виняткові здібності до розв'язання задач;

рухова (психомоторна) обдарованість передбачає виключно спортивні здібності;

духовна обдарованість пов'язана з моральними якостями, альтруїзмом;

практична обдарованість проявляється в тому, що люди, які з великим успіхом користуються інтелектом в повсякденному житті, не обов'язково домінують у вирішенні проблем, де задіяне абстрактне мислення, та й академічні здібності не завжди вказують на інтелект [3].

Відтак, освіта обдарованих виступає об'єктивним гарантом подальшого соціально-економічного й культурно-політичного розвитку суспільства. Відповідно актуалізується гуманітарна корекція сфери освіти, переглядаються її концептуальні та методологічні засади, уможлиблюється її реформування і дотичні до нього зміни у вихованні особистості в напрямі орієнтування на її різносторонній потенціал, розвиток обдарованості й таланту.

Досвід та успіхи найбільш розвинених країн світу у галузі науки, виробництва, розвитку нових технологій, культури та освіти свідчать про необхідність радикальної перебудови системи навчання в напрямі створення умов для обдарованої молоді вільно проявляти свої особливості, розвиватися відповідно до своїх нахилів.

Водночас у нових умовах розвитку українського суспільства набуває особливої актуальності проблема вивчення інтелекту, психологічних механізмів та педагогічних засобів розвитку інтелектуальної, академічної та інших видів обдарованості, що стає одним із пріоритетних завдань наукових досліджень. Це зумовлено рядом чинників, серед яких інтелектуальні здібності людини розглядаються як потужний потенціал людської цивілізації, розвиток яких може значно підвищити якість будь-яких суспільних реформ. Нині одним із провідних чинників економічного розвитку визнається інтелектуальне виробництво, а важливою формою власності – інтелектуальна. Інтелектуальна творчість як невід'ємна складова людської духовності та передумова особистої свободи людини виступає тим соціальним механізмом, який протистоїть регресивним тенденціям становлення суспільства з огляду на те, що тільки робота інтелекту може забезпечити можливість появи нового знання. Таким чином, проблема виявлення та розвитку обдарованості молодого покоління в цілому, ще не повною мірою досліджена як у теоретичному, так і у методичному аспектах.

У межах окресленої проблеми потрібно звернути увагу на: визначення основних філософських та загальнонаукових принципів та підходів до вивчення природи обдарованості; здійснення обґрунтування логіки розвитку творчих

здібностей (задатки – здібності – обдарованість – талановитість – геніальність); розроблення моделі обдарованості на основі ортогонального підходу; визначення сутності методики (технології) розвитку педагогічної обдарованості студентів; здійснення теоретичного обґрунтування наукового педагогічного супроводу обдарованої студентської молоді; визначення основних філософських принципів та підходів до вивчення природи обдарованості [2].

Вивчення феномена обдарованості передбачає комплексне дослідження проблеми. Зазначено, що обдарованість належить до трансдисциплінарних понять, є багатозначним і не визначеним остаточно, а тому досліджувати його необхідно комплексно на різних наукових рівнях, зокрема, на фізіологічному, психологічному, генетичному, педагогічному тощо. Природні задатки особистості до виконання певного виду діяльності постають як потенційні можливості особистості, що набувають свого розвитку і реалізуються у дійсність за певних умов. Обдарованість розглядається як вищий рівень розвитку здібностей, який супроводжується високими досягненнями у певній галузі діяльності.

Таким чином, здібності й обдарованість є феноменами одного порядку в тому розумінні, що вони переходять від нижчого рівня до вищого на основі розвитку здібностей і підпорядковуються законам розвитку здібностей, тобто мають здатність до постійного розвитку і вдосконалення.

Розвиток задатків і здібностей викликає до життя, стимулює розвиток здібностей нового рівня, що дозволяє особистості продовжувати свій розвиток до досконалого рівня. Обдарованість розглядається як системна якість психіки особистості, здатна розвиватися впродовж життя, і яка визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному чи кількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Теоретичним підґрунтям для організації процесу навчання обдарованої молоді є модель обдарованості, що характеризується якісно своєрідним поєднанням здібностей, інтелекту, креативності та свідомої наполегливої спрямованості особистості до певного виду діяльності, які дозволяють їй досягати значних успіхів у творчій професійній діяльності. Організація процесу навчання обдарованих учнів (студентів) передбачає перебудову навчального процесу (цілей, завдань, змісту, форм та методів) і спрямування його на самоактуалізацію особистості учня (студента), вмотивоване оволодіння знаннями, вміннями, навичками, розвиток та саморозвиток особистісних та професійно значущих якостей [4].

Отже, процес навчання обдарованої особистості вимагає створення спеціального середовища, де буде створено комфортні умови. Освітнє навчально-виховне середовище є соціумом, в якому процес навчання може бути ефективним, оскільки він зорієнтований на створення сприятливих можливостей для самовдосконалення, самореалізації, розвитку особистості, повноцінного, гуманного мікросередовища.

Узагальнюючи зазначені аспекти робимо висновки, що головним осередком розвивальної навчально-виховної діяльності є простір спільного буття вчителів, учнів та батьківської громади. Підґрунтям зазначених процесів

є ствердження самоцінності особистості, максимального забезпечення її інтересів, перспективи подальшого стимулювання та підтримання ініціативності, розвиток самостійності, критичного сприйняття дійсності, надання можливості виконувати більше навчальних завдань з обов'язковим підвищенням рівня складності (має бути витримано оптимальний обсяг додаткових завдань, щоб уникнути перевантаження), під час опрацювання програмового матеріалу залучення до творчої пошукової діяльності з використанням випереджальних завдань, створення розвивальних ситуацій, активне залучення до участі в районних, обласних, Всеукраїнських конкурсах, олімпіадах, змаганнях, виставках, визначення шляхів посилення майстерності у здійсненні практичної діяльності з обдарованою молоддю.

Література:

1. Антонова О. Є. (2016) Концептуальні теоретичні положення та підходи до вивчення природи обдарованості. Методика розвитку педагогічної обдарованості студентів. Акмедосагнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи: монографія. За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, С. 71-102. URL: <http://eprints.zu.edu.ua>
2. Кірсєнкова О. (2013) Обдаровані діти. Модель ідентифікації. *Психолог*. № 3 (507). С. 46–48.
3. Пашнєв Б.К. (2007) Психодіагностика обдарованості. Харків : Вид. група «Основа» ПП «Тріада+», 128 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/421790.pdf
4. Щорс В., Полударова А. (2014) Універсальний довідник соціального педагога. Київ : Шкільний світ, 123 с. URL: http://social-vtl.blogspot.com/2013/11/blog-post_10.html

*Гринь Ігор Леонідович,
студент спеціальності
«Професійна освіта (Транспорт)»
Дубовська Наталія Вікторівна
викладач Дніпровського індустріально-
педагогічного фахового коледжу
(м. Дніпро, Україна)*

**СТВОРЕННЯ WEB – КВЕСТУ З ДИСЦИПЛІНИ
«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»
НА ПЛАТФОРМІ GOOGLE ФОРМИ ЗА ТЕМОЮ
«МОТИВАЦІЙНІ ПОРАДИ ЗДОБУВАЧАМ ОСВІТИ У СТВОРЕННІ
БЕЗПЕЧНОГО ПРОСТОРУ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ»**

У наш час дистанційне навчання набуває все більшої актуальності. Така форма навчання на сьогодні має чіткі характерні ознаки та певні методичні напрацювання. Дистанційне навчання передбачає доступ до інтернету, тому важливим є технічне забезпечення (комп'ютер, ноутбук, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також володіння педагогами технологіями дистанційної освіти, адже вона стає більш затребуваною, зростає актуальність проблем, пов'язаних із організацією навчання здобувачів освіти, з вибором інтернет-платформ для організації освітньої діяльності, поєднанням традиційних методів навчання зі специфічними для дистанційної освіти.

Дистанційне навчання передбачає зв'язок здобувачів освіти та викладача не лише під час онлайн зустрічей у процесі проведення лекцій, але і при сумісній праці під час створення творчих робіт, виконанні лабораторно-практичних робіт.

Під час впровадження дистанційного навчання часто виникає потреба у застосуванні тестування. У цьому випадку на допомогу викладачу приходять різні онлайн-сервіси. Один із найпростіших і зручних сервісів – Google Форм.

На платформі Google Форм тести можна створювати не лише у формі опитування. Можна створити квести, дати можливість здобувачам освіти прийняти правильну відповідь та обґрунтувати її.

Актуальністю цієї роботи є створення WEB – КВЕСТУ з дисципліни «Безпека життєдіяльності» на платформі GOOGLE Форми за темою «Мотиваційні поради здобувачам освіти у створенні безпечного простору в реаліях сьогодення» у творчому тандемі викладача та здобувачів освіти.

Очікуваний результат:

- 1) залучити здобувачів освіти до сумісної праці;
- 2) можливість перевірити знання здобувачів освіти;
- 3) здобувачі освіти, проходячи тестування, отримують додаткову інформацію щодо створення безпечного середовища;
- 4) під час перевірки результатів тестування здобувачам освіти надаються мотиваційні поради.

Практичне значення. Матеріал можуть застосовувати викладачі в процесі перевірки знань із дисципліни «Безпека життєдіяльності».

На платформі Google Форм створюємо квест.

Перший етап – визначаємось із темою: «Створення безпечного простору в реаліях сьогодення» та розкриваємо основні питання.

На цей час українці переживають багато подій, які вже впливають та змінюють їх реальність буття. Найбільшого руйнівного впливу зазнало почуття безпеки.

Безпека – це відчуття захищеності свого життя, здоров'я та соціальних складових (стабільність, впевненість у майбутньому, добробут). Відчуття безпеки є тим фундаментом, на якому будується довіра до себе та світу, відчуття любові, надійності, бажання пізнавати світ, впевненість у собі, віра в майбутнє. У реаліях нашого сьогодення дуже важливо створити безпечні умови нашого існування.

Чому інколи ми відчуваємось безпечно, а інколи – ні? Існує багато чинників від яких залежить безпека. Основні принципи безпечної життєдіяльності можна звести до формули: **«Передбачати, запобігати, діяти»**.

Під час військових дій створення безпечного освітнього простору для здобувачів освіти та працівників є першочерговим завданням для всіх закладів освіти. Емоційний стан здобувачів освіти та педагогів також має важливе значення. Ми усі є свідками активізації таких негативних явищ серед учнівської молоді, як насильство, кібертретирування, булінг тощо, що не може не викликати стурбованості й посиленої уваги батьків, педагогів. Виникає необхідність захистити, убезпечити, попередити наслідки впливу на особистість несприятливих факторів і чинників. Особливо це актуально для освітнього закладу, адже будь-яке соціальне середовище, зокрема й освітнє, впливає на перебіг у ньому життєдіяльності людини, оскільки складається із сукупності матеріальних ресурсів, психологічних факторів, міжособистісних відносин.

Другий етап – створення WEB – КВЕСТУ у формі тестових завдань, які необхідно пройти здобувачам освіти. На цьому етапі здобувачі освіти відповідають на запропоновані питання. Але є важлива умова – необхідно передивитись результати відповідей. При перегляді результатів тестування здобувачі освіти отримують мотиваційні рекомендації, в залежності від позитивних або негативних відповідей мотивація буде різною.

Мотивація – це певна сила, що змушує людей діяти і досягати поставлених цілей. Це стимул, який змушує наполегливо працювати та підштовхує до успіху. Саме мотивація, це те, що формує багато аспектів людської поведінки, які відповідають за здійснення тих чи інших вчинків.

Приклад. Оберіть мотиваційні слогани, які зроблять ваш день найкращим.

1. Вранці я складаю плани, а вдень роблю дурниці.
2. Ось і ранок. Я став багатшим на день життя.

3. Якщо ви прокинулися вранці з відчуттям, що проспали на роботу – подрімайте ще годинку, щоб відчуття переросло у впевненість.

4. Якщо щоранку ви будете прокидатися з думкою про те, що сьогодні обов'язково станеться щось хороше, так і буде!

5. Вважають, що успіх приходить до тих, хто рано встає. Ні: успіх приходить до тих, хто встає в хорошому настрої

Коментар до правильної відповіді. Ми впевнені, ваш день буде вдалим.

Коментар до неправильної відповіді. Насолоджуватися ранком нового дня – це ціла наука. Або мистецтво, якщо хочете, але в будь-якому разі так от запросто, не навчишся. Це тільки звучить поетично – «ранок нового дня», а насправді: дзвін будильника, ще п'ять хвилин, ще п'ять, о Господи, вже запізнююсь.

Отже, об'єктивне і правильно проведене тестування має важливе навчальне, розвивальне й виховне значення, адже сприяє всебічному вивченню програми, розширенню, вдосконаленню вмінь і навичок, розвитку пізнавальних інтересів та самостійного творчого мислення здобувачів освіти, підвищує відповідальність за виконану роботу не тільки студентів, а й викладачів. Саме тому, завданням створеного WEB – КВЕСТУ є не тільки перевірка знань здобувачів освіти, а й мотиваційне налаштування їх до пошуку правильної відповіді на поставлене питання.

Література:

1. Безпека життєдіяльності: Навч. Посібник / За ред. Є.П.Желібо і В.М.Пічі. Київ: «Каравела»; Львів: «Новий Світ-2000», 2001. 320 с.
2. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці : навч. посіб. / О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, В.І. Зенкіна та ін. ; за заг. ред. О.П. Яворовського. К.: ВСВ «Медицина», 2015. 288 с.
3. Безпека життєдіяльності: підручник / Л.Е. Піскунова, В.А. Прилипко, Т.О. Зубок. К.: ВЦ «Академія», 2014. 224 с.
4. Зеркалов Д.В. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. К.: Основа, 2011. 526 с.
5. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Мягченко О. П. Посібник призначений для студентів вищих навчальних закладів третього та четвертого рівнів акредитації гуманітарних спеціальностей. Розглянуто теоретичні, практичні питання небезпечних факторів в складній системі «Людина-Техніка-Середовище». К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с.

*Дацюк Артем Ілліч,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Необхідність прискорення процесів цифрової трансформації з метою інтенсифікації освітньої та наукової діяльності зумовлена швидкими темпами розвитку науки й техніки, які, у свою чергу, сприяють модернізації діяльності закладів вищої освіти (Міщенко, с. 75; Міщенко, с. 154; Міщенко, с. 55). В умовах воєнного стану заклади вищої освіти оперативно відреагували на складну ситуацію, своєчасно адаптувалися до нових вимог і розробили та реалізували адекватні заходи для переходу на дистанційній, гібридні моделі організації освітнього процесу, використовуючи сучасні технології, що дало змогу забезпечити високий рівень його функціонування, ефективну взаємодію студентів і викладачів, підтримати належний рівень якості викладання та академічної успішності студентів.

Подоланню кризової ситуації сприяло те, що більшість закладів вищої освіти через пандемію COVID-19 уже мали достатній рівень цифровізації. У багатьох університетах було створено електронні бібліотеки, відеолекції тощо.

Варто зазначити, що ті заклади вищої освіти, які раніше активно інвестували в онлайн-програми та цифрові методи навчання, змогли краще адаптуватися до викликів щодо змін умов організації навчального процесу (Науменкова, с. 14). Впроваджуючи дистанційні й гібридні форми навчання, університети намагалися всебічно підтримувати студентів, надаючи доступ до інтернету, адаптованого програмного забезпечення, систем управління навчальним процесом, відеоконференцій, а також широко використовували соціальні мережі та електронну пошту.

Однак практика показала, що в багатьох випадках для ефективної організації онлайн-навчання цього було недостатньо. Багато студентів і викладачів виявилися частково готовими переходити на таку форму навчання, що ситуативно знизило якість освоєння ними матеріалу, що неминуче плинуло на їхню успішність.

До основних викликів, з якими зіткнулися заклади вищої освіти, можна віднести такі: недостатній рівень технічного забезпечення та низький стан готовності учасників навчального процесу до використання сучасних ІКТ відповідно до можливостей викладачів і запитів студентів; проблеми з доступом до Інтернету через нестабільне підключення; недостатній рівень готовності частини НПП до комунікації зі студентами й надання навчальних матеріалів із використанням сучасних інформаційних платформ. Через

відсутність власних підручників, електронних варіантів лекцій, якісного обладнання; ускладнення забезпечення практичного навчання й стажування студентів та ін.

У період воєнного стану більшість закладів вищої освіти запровадила широкий спектр нових технологій, які були позитивно сприйняті студентами й викладачами, забезпечили ефективний рівень взаємодії, а також дали змогу підтримати рівень засвоєння навчального матеріалу та якість навчання (5).

Найбільшого поширення набули навчальні дискусійні платформи з використанням соціальних мереж і спілкуванням у режимі реального часу; індивідуальні інструменти навчання; методи доповненої й віртуальної реальності; спеціалізовані лекції та семінари з обговоренням у групах; контроль успішності студентів із використанням помічників викладачів на основі машинного навчання та ін.

З огляду на зазначене вище, перспективними напрямками вдосконалення процесів цифровізації діяльності закладів вищої освіти та організації на їх основі ефективного навчального процесу можуть бути:

1. збільшення обсягів інвестицій в обладнання, програмне забезпечення, ІКТ, а також підготовка підручників, посібників, відеолекцій тощо;

2. технічна підтримка викладачів і студентів шляхом створення постійно діючих ІТ-служб, надання консультацій студентам, розроблення цифрових керівництв для викладачів щодо адаптації змісту й викладання навчальних дисциплін, проведення семінарів, матеріальне стимулювання викладачів;

3. чітке визначення того, для яких цілей повинна використовуватися кожна конкретна навчальна технологія та яких результатів за її допомогою можна досягти – залучення студентів і посилення їхньої мотивації, підвищення якості навчання та рівня успішності, задоволеності викладачів.

Варто також зазначити, що поряд із необхідністю підвищення рівня цифровізації навчального процесу заклади вищої освіти повинні приділяти велику увагу питанням інформаційної безпеки та кіберстійкості, а також захисту прав викладачів і студентів у кіберпросторі.

Отже, заклади вищої освіти успішно впоралися з викликами воєнного стану та забезпечили високий рівень організації навчального процесу на основі використання сучасних цифрових технологій. Враховуючи перспективи розвитку України, використання в навчальному процесі Інтернету й цифрових технологій викладання зростатиме, що сприятиме поліпшенню засвоєння студентами необхідних знань і посиленню механізмів соціальної взаємодії між студентами й викладачами. Поліпшення технічного забезпечення закладів вищої освіти, цифрові трансформації сприятимуть підвищенню рівня організації навчального процесу, якості вищої освіти, репутації закладів освіти та їхньої конкурентоспроможності.

Література:

1. Міщенко В. І. Стратегічне управління процесами цифрової трансформації економіки. Економіка України. 2022. № 1. С. 67–81. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.067>.
2. Міщенко В. І. Світовий досвід державної підтримки використання Цифрових технологій та можливості його адаптації в умовах України. Інтернаука. Сер. : економічні науки. 2022. № 1. С. 148–160. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-1-7858>.
3. Міщенко В. І., Лисенко Р. С. Взаємодія органів державного управління Як фактор подолання фінансової кризи. Фінанси України. 2009. № 1. С. 50–57.
4. Науменкова С., Міщенко В. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа України між минулим і майбутнім. Вища школа. 2001. № 1. С. 6–17.
5. План відновлення України. Відновлення України : вебсайт. 2022. URL: <https://recovery.gov.ua>.

*Дмитренко Валерій Якович,
студент спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(«Педагогіка вищої школи»)
Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Реалізація стратегічних завдань трансформації освітнього простору зумовлює широке обговорення в наукових колах теоретико-методологічних проблем щодо часткового розв'язання окремих завдань цілісного вдосконалення педагогічних систем, зокрема й підготовки нової генерації педагогічного персоналу, яким притаманна компетентність, ділова завзятість, здатність до ризику та прийняття самостійних рішень, тобто особи, підготовлені до роботи як професійно, так і індивідуально-особистісно. Для успішної діяльності фахівця будь-якої сфери цінуються такі якості, як от: пошукова активність, соціальна відповідальність, організованість, практична спрямованість, волева наполегливість.

Готовність особистості до певного виду діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів досліджували І. Зязюн, І. Ковальська, Л. Прудка, Г. Сагач, О. Сакалюк, О. Семенов, О. Степаненко, Є. Ходос та ін. Метою роботи є аналіз поняття «готовність майбутніх викладачів до професійної діяльності».

Науковці І. Зязюн та Г. Сагач зазначають, що кожен, хто обирає педагогічну професію, стикається із тим, що у жодному розділі педагогіки не існує системи практичних вправ, які б на підсвідомому рівні розвивали практичні уміння. На рівні підсвідомості здібності формують через напружену працю. Дотримання правил, за думкою авторів, численне виконання вправ мають проходити в постійному тренінгу. Вчені ставили запитання: «Як розвивати педагогічні здібності?» і відразу ж наводили засіб – тренування в умовах педагогічної навчально-виховної дії. Вчені вважають, що той, хто на все життя обирає педагогічну професію, має володіти таким особливостями: «умінням шанувати і любити людей більше себе; умінням пожиттєво набувати знання і різновиди людською досвіду – теоретичний, практичний, естетичний; умінням передавати різновиди досвіду учням» (Зязюн, с. 102–117).

З позиції особистісного підходу, як стійке психологічне утворення особистості, що забезпечує здатність до успішного виконання завдань визначає готовність І. Ковальська (Ковальська, 2009).

Досліджуючи питання готовності до професійної діяльності Л. Прудка вказує, що ця категорія залежить від відповідного рівня професійної

компетентності, професійної майстерності, а також здатності до саморегуляції, налаштованості на відповідну соціальну діяльність, уміння мобілізувати свій професійний (духовний, особистісний і фізичний) потенціал на розв'язання поставлених завдань у відповідних умовах (Прудка, 2013).

О. Сакалюк під готовністю менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному освітньому середовищі розуміє складне, інтегроване, особистісне утворення, яке містить психологічний, когнітивний та функціональний компоненти для вирішення професійних завдань, що потребують урахування етнокультурних, соціопсихолінгвістичних, педагогічних та інших чинників розвитку закладів освіти різного типу (Сакалюк, 2012).

Готовність викладачів закладів вищої освіти МВС України до педагогічної діяльності О. Степаненко визначає як явище, що є складним особистісним утворенням, ядром якого є позитивні установки, мотиви й засвоєні цінності викладацької професії, а також професійно важливі риси характеру та здібності, сукупність знань, умінь і навичок та певний досвід їхнього застосування, що забезпечують здатність педагога визначати оптимальні способи діяльності, оцінювати свої можливості щодо їх відповідності особливостям функціонування ВНЗ МВС (Степаненко, 2013).

З позиції особистісно орієнтованого підходу готовність розглядається як сукупність впливів, певне утворення, що розвивається на основі мотивів, професійної спрямованості, бажання досягти успіху, самовдосконалення, самоосвіти. Під поняттям «готовність майбутніх викладачів до професійної діяльності» Є. Ходос розуміє інтегровану якість особистості, що ґрунтується на системі мотивів, потреб, ціннісних установках викладацької професії, професійно-особистісних якостях, здібностях педагога та спрямовану на творче та якісне вирішення педагогічних завдань (Ходос, 2017).

Готовність до педагогічної діяльності, на думку О. Семеног, зумовлює сукупність професійних компетенцій, які включені в таку інтегральну особистісну якість, як професійна компетентність: "...готовність є складним соціальнопсихологічним утворенням, яке містить у собі комплекс професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, а також відповідних почуттів, мотиваційно-оцінних якостей особистості, необхідних для здійснення успішної педагогічної діяльності в умовах компетентнісно-орієнтованого навчання і виховання" (Семеног, 2006, с. 16–19).

Таке розуміння готовності майбутнього викладача, на нашу думку, є найбільш влучним і об'ємним, адже викладач має не лише передавати й актуалізувати систему цінностей освіти і культури, а й передавати свої особистісні цінності, що мають великий вплив на готовність майбутніх фахівців здійснити моральний вибір, формувати його здатність до збагачення культури всього людства.

Література:

1. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії [навч. посіб.]. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302.

2. Ковальська І. Формування психологічної готовності членів громадських формувань до охорони державного кордону: автореф. дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах». Хмельницький, 2009. 23 с.
3. Прудка Л. Обґрунтування формування інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2013. – 24 с.
4. Сакалюк О. Формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса, 2012. 20 с.
5. Степаненко О. Формування готовності викладачів вищих навчальних закладів МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2013. 24 с.
6. Ходос Є. І. Аналіз поняття «готовність майбутніх викладачів до професійної діяльності» з позиції особистісно орієнтованого підходу. Педагогічна спадщина А. Макаренка: історія та сучасність (до 130-ї річниці з дня народження А.С. Макаренка) : зб. матеріалів наук.-практ. студентсько-учнівської конференції (м. Київ, 6 березня 2018 р.). Київ: НУБіП України, 2017. С. 43–44.
7. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету): автореф. дис. ... д-ра пед. наук; спец. 13.00.04 – «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2006. 41 с.

*Єрмоленко Альвіна Анатоліївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Сопівник Руслан Васильович,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ К.Д. УШИНСЬКОГО

К.Д. Ушинський вважав, що *здоровий* спосіб життя повинен бути формованим на основі гармонійного розвитку всіх сфер особистості. Він підкреслював важливість фізичної активності, раціонального харчування, гігієнічних навичок та здорового способу життя взагалі. Ушинський рекомендував включати в програму навчання фізичну культуру, сприяти вихованню здорового способу життя через організацію змагань, спортивних свят та інших заходів. Він також підкреслював важливість регулярних медичних оглядів дітей та молоді.

Крім того, Ушинський наголошував на потреби виховувати у дітей любов до природи та дбайливе ставлення до неї, що сприятиме їх фізичному та психічному здоров'ю.

Ушинський підкреслював, що здоров'я є компонентом успішного життя і розвитку особистості, тому потрібно зробити все можливе для досягнення його. При цьому головне завдання освіти виникає не тільки в передачі знань, але і у формуванні здорової та гармонійної особистості.

К.Д. Ушинський був відомий своїми ідеями щодо формування здорового способу життя у дітей та молоді. Основні принципи, які він висував, включають наступне:

1. **Фізична активність.** Ушинський вважав, що рух - це життя, тому він рекомендував забезпечити дітям можливість для руху та фізичної активності, а також проводити спеціальні заняття з фізичної культури.
2. **Правильне харчування.** Ушинський підкреслював важливість здорового харчування для забезпечення оптимального фізичного та психічного розвитку дітей.
3. У школах повинні бути створені умови для регулярних занять фізичною культурою та спортом із застосуванням різноманітних методів та форм організації.
4. Харчування дітей та підлітків повинно бути регулярним та збалансованим, дотримуватися правил здорового харчування та приготування їжі.
5. Гігієна повинна бути тільки з важливих складових здорового способу життя, необхідно дотримуватися правил особистої гігієни та забезпечити чистоту в навчальних закладах.

6. Учителі та батьки повинні бути прикладом для дітей у здоровому способі життя, вони мають показати, як вести здоровий спосіб життя та забезпечити необхідну опіку та підтримку.

Ці ідеї досі залишаються актуальними, закінчуючи здоров'я є однією з основних складних успіхів і щастя людини. Також вони заперечують наявність традиційного підходу до здоров'я, яке приводив до того, що здоров'я було відзначено як захворювання, а не як унікальне становище, яке необхідно разом зберегти й розвивати.

Таким чином, ідеї К.Д. Ушинського про формування здорового способу життя крім того, що вони були актуальними в його час, залишаються хронічними й актуальними й до цього дня. Вони допомагають не тільки зберегти здоров'я дітей, а й сформуванню в них цінність самого здоров'я та відповідний підхід до нього.

Література:

1. Ушинський К.Д. Народна освіта та її здоров'я збережувальний потенціал / К. Д. Ушинський // Педагогіка. – 2001. – № 3. – ст. 22-29.
2. Грабовська Ю.В. Особливості реалізації ідей здоров'я збережувальної педагогіки. д. Ушинського в сучасному освітньому процесі // Педагогіка та психологія професійної освіти. - 2015. - ст. 147-153.
3. Гладка Л. ю. К. д. Ушинський про здоров'я дитини та його формування / Л. Ушинський. ю. Гладка // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. - 2013. - Т. 107. - ст. 36-40.
4. Л.І. Копот К.Д. Ушинський про здоров'я збереження та фізичне виховання дитини / Л. Ушинський. І. Копот, Ю. В. Кривенко // Педагогіка і психологія. – 2016. – № 1. – ст. 89-93.
5. М.М. Носко Фізичне виховання в педагогічній спадщині. д. Ушинського / М.М. Носко // Педагогіка. – 2008. – № 2. – ст. 87-94.

Зацарна Марія Юріївна
 магістр 1-го року навчання
 спеціальності 011 “Освітні, педагогічні науки”
 (ОПП Педагогіка вищої школи),
Гречаник Наталія Ігорівна,
 док. пед. наук, доцент, професор каф. пед.,
 Національний університет біоресурсів
 і природокористування України
 (м. Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Емоційно-етична компетентність є важливою складовою професійної компетентності майбутніх педагогів, оскільки вона дає їм змогу ефективно залучатися до кращих педагогічних практик, які сприяють навчанню, вибудові і підтриманню позитивних стосунків зі здобувачами освіти та їхній етичній поведінці у взаємокомунікації (Klassen, Chiu, 2010).

Варто зазначити, що емоційна компетентність особистості охоплює здатність розпізнавати, регулювати та використовувати емоції для сприяння ефективній комунікації та прийнятті оптимальних рішень, тоді як етична компетентність здобувачів освіти передбачає наявність здатності розпізнавати, розмірковувати та діяти згідно з етичними принципами та цінностями в навчальних закладах і поза їх межами (Mayer, Salovey, 1997).

Відтак припускаємо, що формування емоційно-етичної компетентності особистості вимагає розвитку самосвідомості, емпатії, соціальних навичок тощо. Зокрема, самосвідомість як процес передбачає розуміння власних емоцій, сильних сторін і обмежень, а також усвідомлення того, як вони можуть вплинути на інших. Своєю чергою, емпатія характеризується здатністю розуміти почуття інших і розділяти їх, що важливо для ефективного спілкування та побудови стосунків, а соціальні навички охоплюють здатність людини ефективно спілкуватися, прогнозувати, попереджати та розв’язувати конфлікти й будувати позитивно-комфортні стосунки з комунікантами.

У контексті досліджуваної проблеми відмітимо, що теоретичні основи розвитку емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів спираються на *теорії соціального навчання, теорії морального розвитку та теорії емоційного інтелекту* (Bandura, 1981).

Зокрема теоретичним підґрунтям розвитку емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів є міжособистісне спілкування, ядром якого є психологія емоцій, що, своєю чергою, є складовою *теорії емоційного інтелекту*, а етика її поведінковою основою. Таке спілкування передбачає вивчення вербальної та невербальної комунікації людини, навичок слухання

партнера, стратегій розв'язання конфліктів тощо. Також, формуванню емоційно-етичної компетентності педагогів, передусім, передбачає вивчення природи, функції та регуляції емоцій, а також ролі емоцій у навчанні, прийнятті рішень і розбудові стосунків. Поряд із цим, етичний складник досліджуваної здатності концентрується на вивченні моральних принципів і цінностей, формуванню навичок прийняття етичних рішень і етичної поведінки особистості в освітньому просторі (Bandura , 1977).

Отже, в процесі формування емоційно-етичної компетентності в майбутніх педагогів мають формуватися такі якості, як емоційний інтелект (здатність ідентифікувати, регулювати емоції та ефективно їх використовувати щодо інших), етична свідомість і обізнаність (здатність розпізнавати відповідні принципи та цінності в освітньому середовищі і обмірковувати їх), міжкультурна здатність (здатність вирізняти й поцінювати культурне розмаїття, ефективно спілкуватися всупереч культурним відмінностям та сприяти міжкультурному порозумінню) (Mayer, Salovey, 1997).

Варто зазначити, що деталізація теоретичних основ означеної проблеми з опертям на *теорію соціального навчання*, яка базується на важливості моделювання та практичного підкріплення, може сприяти розвитку емоційної та етичної компетентності майбутніх педагогів. Спостерігаючи за позитивними прикладами для наслідування та отримуючи позитивні відгуки на етичну поведінку, вчителі, зокрема, можуть розвивати власні етичні та емоційні компетенції (Bandura , 1977).

Зокрема теорія соціального навчання дозволяє емоційно-етичну компетентність розуміти як пріоритетну в контексті сучасної освіти, в межах соціально-емоційного навчання, сприяння благополуччю учнів та формуванню їхній соціально-відповідній етичній поведінці. В цьому контексті майбутні педагоги повинні володіти такими навичками та знаннями, які б сприяли соціально-емоційному розвитку особистості у взаємозв'язку з морально-етичними правилами поведінки своїх учнів. Саме емоційно-етична компетентність майбутніх педагогів має допомогти їм зорієнтуватися, щоб бути ефективними в різноманітному освітньому й соціокультурному середовищі, що охоплює здобувачів освіти з різним етнонаціональним походженням, культурою та навчальними потребами (Bandura , 1977).

Своєю чергою, *теорія морального розвитку* Кольберга, базується на тому, що люди розвиваються через етапи морального міркування. Тому слід заохочувати майбутніх педагогів розмірковувати над своїми емоціями, цінностями та етикою поведінки, а також шукати зворотний зв'язок з іншими та брати участь у неперервному особистісному та професійному розвитку, постійно практикуючи, оскільки це дає їм змогу апробувати свої навички в контексті реального світу, вчитися на власному досвіді та адаптувати його до різних ситуацій (Kohlberg, 1981).

Таким чином, емоційно-етична компетентність майбутніх педагогів є набуває статусу ключової компетентності в професіограмі фахівця, а процес

її формування має носити наскрізний і пріоритетний характер у процесі професійної підготовки.

Отже, формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів має вирішальне значення для створення позитивного і безпечного освітнього середовища, що сприяє благополуччю студентів (Brackett, Katulak, 2007). Саме ця здатність має допомогти майбутнім педагогам подолати стрес, розвинути психологічну стійкість і зберегти позитивний погляд на свою майбутню професійну діяльність та самореалізацію протягом життя. Самостійно розвиваючи відповідний комплекс знань, умінь, навичок, здобувачі педагогічної освіти також підвищують загальну власну якість життя та роблять внесок у розвиток більш гармонійного та чуйного суспільства.

Література:

1. Klassen, R. M., Chiu M. M. Effects on teachers' self-efficacy and job satisfaction: Teacher gender, years of experience, and job stress. *Journal of Educational Psychology*, 102 (3). 2010. p. 741-756.
2. Brackett, MA, & Katulak, NA . Emotional intelligence in the classroom: Skill-based training for teachers and students. 2007. p. 255-273.
3. Bandura A. Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1981.
4. Bandura A. Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1977.
5. Kohlberg, L. Нариси морального розвитку, Вип. 1: Філософія морального розвитку. 1981. p. 100
6. Mayer, J. D., & Salovey, P. What is emotional intelligence?, 1997. p. 185

*Іващук Олександра Олександрівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Сушицька Ольга Леонідівна,
заступник директора з навчальної роботи,
Коростишівський педагогічний фаховий
коледж імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради
(м. Коростишів, Україна)*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕСУРСИ ДЛЯ ДІТЕЙ

В умовах війни формування емоційного інтелекту в дітей є особливо важливим процесом, оскільки військовий конфлікт спричиняє різні стресові ситуації, що можуть залишити негативний слід у дитячій психіці. Стрессова ситуація під час війни може бути пов'язана з евакуацією з дому, переїздом у нове місце перебування, віддаленням від рідних та близьких, посиленням безпекових заходів та обмеженням свободи, а також отриманням інформації про знищення та страждання людей. Ці ситуації можуть мати негативний вплив на емоційний стан дітей та їх розвиток. Емоційний інтелект є важливим фактором у навчанні та житті, який може допомогти краще розуміти свої емоції, керувати ними та взаємодіяти з іншими людьми ефективніше, тому формування цієї навички є важливим завданням, особливо в сучасних реаліях .

Емоційний інтелект – це здатність розуміти та керувати своїми власними емоціями та емоціями інших людей. Ця здатність є важливою для успіху в житті та має значний вплив на фізичне та психічне здоров'я людини. Дослідження показали, що діти з високим рівнем емоційного інтелекту краще адаптуються до нових умов та мають більші шанси на успіх у навчанні та соціальному спілкуванні з іншими людьми. Умови війни можуть стати перешкодою для формування емоційного інтелекту дітей. Стрес, тривога та депресія можуть вплинути на здатність розуміти свої власні емоції та емоції інших. Хлопчики й дівчатка можуть відчувати себе стривоженими та неспокійними, що може призвести до втрати інтересу до навчання та соціальної взаємодії з іншими. Підтримка соціального середовища та близьких людей може допомогти їм зберегти позитивний емоційний стан та розвинути навички соціальної взаємодії. Програми психологічної підтримки та формування навичок саморегуляції можуть бути корисними для здобувачів освіти, які переживають стрес та тривогу.

Однією з важливих складових формування емоційного інтелекту є навички емоційної саморегуляції. Ці навички допомагають дітям керувати своїми емоціями та адекватно й ефективно реагувати на емоції інших людей. Навчання таких навичок може підтримуватися через різні форми діяльності, такі як: медитація, розмови про емоції та ігри, спрямовані на розвиток соціальних навичок.

Важливо надавати дітям можливість висловлювати свої емоції та думки, навіть якщо вони відрізняються від думок дорослих. Це може допомогти їм розвинути свою особистість та зберегти позитивний емоційний стан.

В умовах війни для формування емоційного інтелекту необхідно створити безпечне та сприятливе середовище. Це може бути досягнуто шляхом створення сприятливих умов для дітей, таких як: регулярні заняття з медитації, вправи з дихання та іншими техніками релаксації. Це допоможе знизити рівень стресу та тривоги у дітей та збільшити їхню здатність до керування власними емоціями.

Підтримка позитивних емоцій є важливою частиною розвитку емоційного інтелекту. Цього можна досягти регулярними фізичними навантаженнями та творчими заняттями, і діти в майбутньому будуть почуватися.

Важливим аспектом є використання соціально-емоційних навичок. Це можуть бути такі навички, як уміння розпізнавати та виражати свої емоції, розуміти емоції інших і ефективно комунікувати. Здобути їх можна за допомогою різних методів, таких як групові вправи, рольові ігри тощо.

Існує багато вправ та методик для розвитку емоційного інтелекту у дітей. Ось декілька прикладів:

Гра «Компас емоцій» допомагає не лише навчити дітей виражати свої емоції, але й показує, які почуття виникають у людини в різних ситуаціях. Гравці отримують набір з восьми карток, що включають радість, страх, інтерес, натхнення, сумнів, подив, довіру та злість. Кожен гравець придумує ситуацію, пов'язану з обраним поняттям і вибирає відповідну емоцію, розміщуючи картку в колі зображеннями вниз. Інші гравці повинні вгадати, які емоції викликає у гравців заплутана ситуація. Наприклад, для поняття «1 вересня» хтось може вибрати картку «щастя», а для іншого - це «сумнів». Гра допомагає дітям відкривати свої емоції, які їм часто важко висловити.

Дітям показують приклад маленького хлопчика, який подолав свій страх перед темрявою, шляхом розповіді казки в рамках вправи «Темноляндія». Вони слухають казку та малюють ілюстрації до неї. Після прочитання проводиться дискусія про те, як герой подолав свій страх і які методи йому в цьому допомогли. Бажаючі можуть розповісти про свій досвід протистояння страхам. Кожен закінчує речення: «Страх заважає, коли...» та «Страх допомагає, коли...». В результаті робиться висновок, що страх може бути корисним, коли попереджає про небезпеку і захищає людину.

Мета вправи «Чарівні речі» полягає в тому, щоб допомогти дитині навчитися висловлювати свої негативні емоції, запропонувавши використовувати «чарівні речі», які допоможуть виплеснути негативні емоції. Наприклад, використовувати чашку, в яку можна кричати, аркуші паперу, які можна рвати, зминати, кидати в мішень на стіні, різати, малювати на них свої переживання, страхи тощо, або пластилін, з якого можна виліпити свій гнів або ситуацію, яка засмучує.

Вправи для розвитку емоційного інтелекту є дуже корисними для дітей, оскільки допомагають їм розуміти та виявляти свої емоції, вчитися взаємодіяти з іншими людьми, знаходити способи заспокоєння та розв'язання конфліктів.

Отже, набуття емоційного інтелекту є процесом, який може тривати протягом усього життя, адже дитина стикається з новими емоціями та викликами на різних етапах свого існування. Тому важливо надавати їм можливість для постійного розвитку емоційного інтелекту та навчити їх знаходити ефективні способи управління своїми емоціями. Набуття емоційного інтелекту стане ваговою складовою успіху дитини у житті та допоможе їй здійснювати конструктивний внесок у світове співтовариство.

Література:

1. Науково-методична робота «Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи»: вебсайт. URL: <http://surl.li/fhycc> .
2. Розвиток емоційного інтелекту та формування емоційної компетентності молодших школярів. Всеосвіта: вебсайт. URL: <http://surl.li/fwdsj>
3. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. На Урок: вебсайт. URL: <http://surl.li/fwdtj> .

*Іллющенко Юлія Григорівна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи),
Маценко Леся Миколаївна,
к. пед. н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

«Вітчизна – це не хтось і десь, я – теж Вітчизна».

Іван Світличний

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розробки методики патріотичного виховання студентської молоді. Здійснення системного патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України. Тому нині як ніколи потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості [5].

«Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується», писав В.О. Сухомлинський.

Проблема патріотичного виховання привертала увагу багатьох дослідників. Так, сутність патріотизму, як моральної якості, визначалася Й. Песталоцці, А. Дістервегом, Г. Сковородою, як стрижневий принцип національного виховання – К. Ушинським, М. Грушевським, І. Огієнком, Г. Ващенком, О. Вишневським. Теоретичні й методичні засади патріотичного виховання дітей і молоді розглядали О. Духнович, С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Особливо цінними є сучасні наукові розробки – концепція українського виховання О. Вишневського; наукові праці, присвячені засобам патріотичного виховання студентської молоді Т. Анікіної (художнього краєзнавства), О. Гевко (декоративно-ужиткового мистецтва), Є. Франківа (туристично-краєзнавчої діяльності), Ю. Красильника (української етнопедагогіки), Ю. Каюкова (героїчних традицій українського козацтва), Ю. Руденка (національно-патріотичних ідеалів юних козаків).

Як показав аналіз психолого-педагогічної літератури [2, 3], дослідники виділяють щонайменше три різновиди патріотизму: етичний, територіальний та державний патріотизм. Під патріотичним вихованням вчені розуміють сферу духовного життя людини, яка проникає в усе, що робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, що формується. Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту [4].

«Патріот – той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові». Таке роз'яснення знаходимо у Тлумачному словнику української мови. Ретроспективний аналіз дає змогу стверджувати, що поняття

«патріотизм», як логічно оформлена загальна ідея, має давнє походження. Тлумачний словник української мови визначає патріотизм як «любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги». Патріотизм є не що інше, як бажання працювати на користь своєї країни, і походить не від чого іншого, як від бажання робити добро, якнайбільше і якнайкраще.

В Універсальному словнику-енциклопедії «патріотизм» трактується як позиція, яка поєднує відданість і любов до Батьківщини, солідарність із власним народом та повагу до інших народів і пошану до їхніх суверенних прав. Благородне почуття патріотизму, любов до Батьківщини і відданість їй здавна властиві людям. Це почуття було рушійною силою, яка підіймала народ на боротьбу проти чужоземних завойовників і всіх пригноблювачів. Патріотизм виявляється у практичній діяльності особистості, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів.

Український педагогічний словник подає таке визначення патріотизму: «це одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів».

Отже, визначень патріотизму є чимало: від античних афоризмів, висловів давніх філософів до сучасних статей, однак суть поняття «патріотизм» єдина – це любов до землі, на якій живеш. До чинників, які складають поняття «патріотизм» належать такі: любов до рідних, Вітчизни та народу; гордість за все найкраще, що є в Батьківщині; прагнення бути корисним; бажання удосконалювати себе і рідну землю; відчуття свободи й незалежності під захистом вітчизняних законів; відповідальність за все, що відбувається на рідній землі; служіння своєму народові; бажання позбутися власних і національних вад; повага до всіх народів й людства в цілому.

«Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальним є патріотичне виховання. Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості», зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання молоді [6].

В сучасних умовах патріотичне виховання підростаючого покоління набуває особливої актуальності, тому що воно викликане формуванням почуття любові та відданості Батьківщині, національної гордості, служіння своєму народові, розуміння та співпереживання його історії й культури. За допомогою участі в соціальних проектах молодь має можливість самореалізації, налагодження зв'язків і комунікацій, підвищення творчого потенціалу. Останнім часом все більшу популярність набуває проект «З Україною в серці», до розробки якого може долучатися молодь.

Дієвим методом впливу на формування національно-патріотичних якостей дітей та молоді є рефлексивно-експліцитний метод за І.Д. Бехом [1]. Сутність рефлексивно-експліцитного методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри педагога до вихованця, упевненості в наявності у молоді основ самоповаги, їхньому орієнтуванню на добро спонукати юнаків і дівчат до

грунтового усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів). Даний метод має такі етапи: пізнавальний (когнітивний), емоційно-ціннісний (мотиваційний), етап «Я – виклик» (до дії), вчинково-діяльнісний етап.

Пізнавальний етап передбачає виявлення всього, що пізнала дитина через знання і навколишній світ. Емоційно-ціннісний етап передбачає процес занурення вихованця у свої душевні глибини, їх осмислення і перебудову, що здійснюється під керівництвом педагога, який активізує рефлексивне мислення дітей та сприяє винесенню його результатів назовні. Вчинково-діяльнісний – це етап створення умов для дій, вчинків, визначення завдань, доручень. Застосування рефлексивно-імпліцитного методу може посилити виховну ефективність більшості форм та методів становлення патріотизму особистості [1].

У патріотичному вихованні доцільно використовувати і інші ефективні методи: ситуаційно-рольові ігри, мозкові атаки, аналіз моральних дилем, ситуація успіху, відкритої трибуни, самостійного пошуку істини.

Будуть змінюватися часи, педагоги вирішуватимуть нові завдання, проте актуальною є і буде одна проблема – виховання патріота, громадянина України, який знає і пам'ятає свій рід, мову, цінує минуле і буде гідно творити майбутнє.

Література:

1. Бех І.Д., Чорна К.І. (2014) Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 29 с.
2. Демешкевич В.А. Особливості патріотичного виховання молоді в контексті розвитку сучасного суспільства URL: www.management.kr.sch.in.ua/naukovo-praktachna_internet-K.
3. Загородня А. (2013) Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. *Теорія та методика управління освітою*. Вип. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_11
4. Маценко Л.М., Дубинецька О.В. (2018) Методика національно-патріотичного виховання студентської молоді на прикладі Мирогощанського аграрного коледжу. *Комунікативний дискурс: наукова рецепція та стилістика перекладу* : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 15-16 березня р. Київ : Міленіум, С.71-72.
5. Маценко Л.М. (2018) Методика національно-патріотичного виховання студентської молоді. *Перспективні інновації в науці, освіті, виробництві і транспорті '2018*. Міжнародна наук.-практ. конф. «Научные труды SWorld» Вип. 53. Том 2. Іваново: Научный мир, С. 52-56. URL: <https://www.sworld.education/e-journal/rf/sbornic-sworld/ntsw53-001>
6. Про стратегію національно - патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015#Text>

*Кавун Вероніка Володимирівна,
студентка спеціальності «Інформаційно-
комунікаційні технології в освіті»
Васюк Оксана Вікторівна,
д-р пед. н., проф,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «РИТОРИЧНІ ВМІННЯ»

Ораторські уміння необхідні всім, хто бере участь у суспільному житті. Сучасна молодь більше обирає професії, що вимагають досконалого володіння навичками спілкування та публічного переконувального мовлення. Зокрема, це професії типу «людина – людина». Отже, формування справжнього професіонала-викладача, що вміє донести інформацію до інших, переконати у правильності власної думки, творчо працювати є важливим завданням сучасних закладів вищої освіти.

Окремі аспекти означеної проблеми розробляли Н. Голуб, С. Горобець, М. Пентилюк, Г. Сагач, О. Щербакова та ін. Мета роботи – розкрити поняття «риторика» та «риторичні вміння» в аспекті їх формування у викладачів.

Словник термінів і понять з риторики дефініцію «риторика» визначає як науку про красномовство, ораторське мистецтво; риторика вивчає способи переконання й впливу на аудиторію з урахуванням її специфіки; вивчає особливості створення та виголошення промов (Словник, с. 109).

Н. Голуб розглядає риторику як: «прикладну науку що, базуючись на засадах філософії, логіки, етики, лінгвістики, психології і культури, навчає мистецтву переконання, аргументації, мовлення, мислення, прикрашання і керування суспільними процесами, через стиль мовлення формує життя; сприяючи удосконаленню мовлення окремої особи, формує високу загальну й мовленнєву культуру та впливає на мовленнєву організацію всього суспільства» (Голуб, с. 33).

На думку О. Щербакової, риторика «(як теорія ораторського мистецтва та наука про закони управління мисленнєво-мовленнєвою діяльністю людини) з давніх часів визнана наукою комплексною, оскільки інтегрує в собі низку суміжних дисциплін соціально-гуманітарного циклу – логіку й етику, філософію й естетику, культурологію й історію, психологію і педагогіку, літературо- й мовознавство, теорії соціальних та масових комунікацій, журналістську й сценічну майстерність тощо. Сучасна риторика постає надзвичайно важливим інтегративним освітнім компонентом у системі вищої гуманітарної освіти України початку ХХІ ст., оскільки вона супроводжує студентську молодь усіх рівнів і курсів, усіх спеціальностей і форм навчання упродовж усього життя – від вступних абітурієнтських іспитів до докторських захистів» (Щербакова, с. 269–270).

Слушно наголошує М. Пентилюк, що риторика покликана сформувати уміння й навички доречно, точно, виразно висловлювати власні думки, дотримуючись правил побудови висловлювання, переконувати слухача в правильності своїх міркувань (Пентилюк, с. 8).

Дослідниця Г. Сагач визначає такі ораторські уміння, необхідні майбутнім педагогам: вести розгорнутий монолог (лекцію) із фахової проблематики; вести ефективну конструктивну бесіду на будь-яку тему з кола високоосвіченої, культурної людини; володіти полемічним мистецтвом, культурою конструктивного діалогу та полілогу (полеміка, диспут, дискусія); володіти етикою ритора; виробляти індивідуальний образ оратора, свій ораторський стиль; виявляти і розуміти риси національної специфіки виступів та риторичних текстів зі скарбниці українського красномовства (Сагач, с. 209).

Під риторичними вміннями розуміємо:

- уміння слухати доповідача (співрозмовника);
- уміння правильно висловлюватися (із дотриманням орфоепічних, словотворчих, морфологічних, синтаксичних, стилістичних мовних норм);
- уміння опрацьовувати великі блоки інформації, аналізувати, структурувати та їх узагальнювати;
- здатність мислити логічно і на цій основі чітко висловлюватися (Баран, с. 4).

У структурі риторичної майстерності виокремлюють 3 групи вмінь та навичок:

- комунікативні або мовні – вміння чітко й ясно висловлювати свої думки, аргументувати, переконувати, наводити докази, судження, аналізувати висловлювання, говорити дохідливо, логічно, захоплююче;
- перцептивні – вміння сприймати зовнішні ознаки студента, співвідносити їх з його особистісними характеристиками, прогнозувати та інтерпретувати на цій підставі поведінку студента; уміння чути і слухати (правильно інтерпретувати інформацію, зокрема й невербальну, розуміти підтексти тощо), уміння зрозуміти почуття і настрої студентів (здатність до емпатії, дотримання такту), уміння аналізувати (здатність до рефлексії);
- інтерактивні – вміння взаємодіяти у процесі спілкування – вміння організувати спілкування, проводити бесіду, обговорення, вести дискусію, вміння ставити запитання, повести за собою, уміння спілкуватися в конфліктних ситуаціях, уміння керувати своєю поведінкою в спілкуванні (Белікова, с. 119–120).

Також у риторичній компетентності виокремлюють уміння адекватно обрати тему; визначити комунікативний намір адресанта / адресата; урахувати тип адресата, особливості публічного спілкування з ним; уміння розташувати факти / матеріал / аргументи згідно обраного типу мовлення, прогнозуючи риторичні враження тощо; адекватний синтез мови як цілого тексту; володіння арсеналом жанровистилістичних засобів (Горобець, с. 85).

Л. Мамчур виділяючи складники мовно-риторичної компетентності називає наступні вміння: уміння спілкуватися, управляти своїм мисленням і

мовленням; володіння технікою висловлювання (постановка голосу, техніка дихання, тембр, наявність відповідних динамічних відтінків) (Мамчур, с. 184).

Сформовані риторичні уміння разом із відповідними здібностями та професійно важливими якостями викладача є запорукою продуктивності його професійної активності.

Література:

1. Баран Н. А. Значущість формування риторичних умінь майбутніх філологів у процесі фахової підготовки. (Дата звернення 30.03.2023 р.).
2. Белікова О., Дитюк С., Тесаловська О. (2020) Риторична культура як невід’ємна складова педагогічної майстерності. *Новий колегіум*, 4, С. 118–121.
3. Голуб Н. Б. (2008) Риторика у вищій школі: монографія. Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси: Брама-Україна, 400 с.
4. Горобець С. І. (2021) Методика формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі вивчення мовознавчих дисциплін: дис. ... канд. пед. н. Київ, 290 с.
5. Макович Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. (2016) Словник термінів і понять з риторики. Львів, 140 с.
6. Мамчур Л. (2013) Формування мовно-риторичної компетентності майбутнього вчителя-словесника. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Вип. 8, Ч. 2., 186 с.
7. Пентиліук М. І. (2011) Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. ст. Київ: Ленвіт, 256 с.
8. Сагач Г. М. (2000) Риторика: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 568 с.
9. Щербакова О. А. (2013) Ознаки риторикознавчої компетенції викладачів кафедр соціально-гуманітарного профілю у контексті вимог академічного красномовства. *Проблеми освіти*, 78, С. 268–273.

*Калітка Віталіна Віталіївна,
студентка спеціальності 013 «Початкова освіта»
Тихоліз Наталія Сергіївна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Коростишівський педагогічний фаховий
коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради
(м. Коростишів, Україна)*

КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА НОВУ УКРАЇНСЬКУ ШКОЛУ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні, ми розглянемо досить спірне питання, яке хвилює багатьох освітян. Воно спірне, тому що має 2 сторони медалі. Бо ж більшість, задоволена такою освітньою реформою, оскільки діти звільнені від великої кількості розумових навантажень, але інша частина вказує на те, що колись освіта була набагато кращою та більш ефективною. Дізнаємося, чи використовується ця реформа в реальному житті, а не лише на аркуші паперу, адже говорити та імітувати може кожен, а чи насправді ці норми виконуються і популяризуються в українських навчальних закладах.

“Чи прогресивна школа НУШ”? На думку багатьох, ця реформа буде прогресивною лише тоді, коли вчитель буде готовий співпрацювати з дітьми та позбавиться застарілих установок у своїй професійній діяльності, оскільки більшість вчителів не звикли до змін та чогось нового. Є багато педагогів, які мають величезний досвід роботи, але забувають, що ми живемо в час розквіту новітніх технологій. Зараз у 21-му столітті абсолютно все змінилося: інші діти, нові підходи до організації освітнього процесу, нові освітні стандарти, діджиталізація. Застаріла система освіти категорично не підходить новим поколінням - юним геймерам.

Зараз діти більш відкриті та соціальні, вони з легкістю та великим задоволенням користуються своїми гаджетами, за допомогою яких навчаються граючись, бо так набагато легше сприймається інформація. Мислення є кліповим, покоління Z звикло до візуальних образів, тож наочність – головна умова навчання. Тому ми можемо зробити так, щоб гаджети приносили користь в освіті, оскільки замість тексту можна створити інфографіку, для вивчення граматичних правил використовувати меми, а для теорем – гіфки, яскраві презентації та візуальні матеріали, проводити віртуальні екскурсії. А ще створювати інтелектуальні карти. Тому що, майбутнє сьогоднішніх учнів буде пов'язане з умінням користуватися інформаційно-комунікативними технологіями та автоматизованими системами керування.

Варто не забувати про міру у всьому і зробити так, щоб учні не були залежними від техніки, а щоб вони вміли користуватися нею в користь для себе та для інших. Інформаційні технології дозволяють відслідковувати прогрес і оцінювати знання в реальному часі. Спілкуйтеся з учнями в месенджерах,

створюйте групи та чати для роботи над проєктами, використовуйте електронні розсилки та віртуальні виставки! Це справді неабияк пришвидшить темп роботи, що піде лише на користь і вам, і школярам.

Як ми бачимо з попередніх висловлень, НУШ дуже прогресивна і діє на випередження, оскільки вона не лише формує систему знань, умінь, а й готує їх до майбутнього життя, бо ж головне не знати будь-які правила, а вміти використовувати їх на практиці. Тобто важливим стає формування необхідних компетенцій.

НУШ - навчає дітей бути творчими, не боятися своєї особистості, відкриватися та творити. Йти впевнено до своєї мети і вірити в неї, бо якщо чогось сильно прагнеш, воно обов'язково стане реальністю. Тому що, лише те, що ти робиш, що тобі подобається, дасть тобі великий поштовх творити свої мрії, неймовірні справи, які мають право на існування. НУШ може зацікавити дітей, а коли їм цікаво, то буде і навчання, і мотивація пізнавати щось нове.

Позитивні емоції, важливий плюс, який містить у собі нова освітня реформа. Це надзвичайно важливий фактор, бо позитивні емоції та мотиви - це основне джерело, з якого діти черпають наснагу до навчання. І лише, якщо школа стане таким острівцем, який надаватиме максимально хороший настрій і залишатиме усмішку на обличчі дитини, тільки тоді вона стане райським місцем, яке буде хотіти відвідувати кожна дитина. Це і є основна мета НУШ, дати дітям можливість полюбити школу, навчання та дійти до розуміння, що здобуття освіти - невід'ємний і хвилюючий етап у житті кожного. І, що ця ланка може бути не нудною, а веселою, продуктивною, яка матиме у собі повний комплекс захоплюючих та розвиваючих вправ, які повністю розроблені для сучасних освітян. Тільки з таким підходом, діти перестануть боятися чи ненавидіти навчальні заклади.

У Новій українській школі діти навчаються граючись, а вчителі ставляться до кожної дитини індивідуально. Оцінювання вербальне та невербальне, у 3-4 класах рівневе.

Кожна дитина - індивідуальна і повинно ж бути таке саме ставлення. Це мегаважливо. Тому що, діти відчувають і бачать, коли до них ставляться з повагою та любов'ю. Будь-які слова образливі, сказані в їхній бік закарбовуються в їхній пам'яті надовго. Тому, потрібно бути таким вчителем, щоб діти з великим задоволенням слідували за педагогом та не боялися відкрити йому свою тендітну душу. Вчителі нової української реформи є такими. Вони всіма силами прагнуть зробити так, щоб дитина почувала себе комфортно. Старі норми не передбачають товариського, рівного підходу вчителя до учнів, вчитель нагадує диктатора, якого всі мають боятися та слухати. Саме тому в основі взаємовідносин у НУШ лежать основні принципи педагогіки партнерства.

Застарілі стандарти будуть лише перевантажувати освітян та не даватимуть їм достатньої кількості часу для відпочинку, адже діти початкових класів дуже сильно втомлюються, вони непосидючі. Часи змінюються, і якщо колись не було інноваційних технологій, у вчителів не було вибору і вони були

змушені працювати за книжками та підручниками, але зараз вже не так. Вибір є! Концепція НУШ передбачає автономію школи та автономію вчителя.

Чи всюди є нова освітня реформа?

Багато педагогів звикло працювати за стандартами. А є ще й ті, які лише імітують те, що вони працюють за програмою НУШ. Це дуже непрофесійно, оскільки, якщо так буде далі продовжуватися, то дана реформа не матиме ніякого сенсу. Адже, яка користь від новації, якщо вона є лише затверджена на аркуші, але в практиці не використовується.

На цю реформу покладено багато надій та великих цілей. Міністерством освіти і науки України був розроблений план розвитку та впровадження нових освітніх орієнтирів. Також визначено результат реалізації до 2030 року. Наразі ви зможете ознайомитися з ним та детально його розглянути, оскільки він містить у собі чималу кількість пунктів, які мають бути досягнуті.

План: 1300 опорних закладів у 2030 році; 100 % класів до стандартів НУШ до 2030 року; реалізація комплексу заходів у розмірі 4,2 млрд грн до 2024 року; розвиток цифрових компетентностей учасників НУШ - 180 млн до 2024 року; реконструкція та капітальні ремонти (до 1500 об'єктів щорічно); 5 тис. додаткових місць щороку; 88 % охоплення дітей у 2030 році; розроблення концепції - 2022 рік.

Це, звісно, не всі пункти, але лише тільки ті, що стосуються нашого питання. Бачимо, що було велике бажання, якомога більше задіяти шкіл до впровадження нової освітньої реформи.

В Україні до війни діяло 14 175 шкіл, не враховуючи філій опорних закладів, шкіл-інтернатів, спеціальних та вечірніх шкіл, а також приватних закладів. Взагалі, майже всі українських школи радо зустріли НУШ. Вони були готові йти стежкою змін та відкривати її для учнів. Упевнено наслідували нове. На жаль, склалося так, що в Україні нині триває війна. Окупант не шкодує нікого. У тому числі й цивільні будівлі: садочки, школи, вищі освітні заклади. Йому байдуже, куди цілити. Діти - не виняток. На даний момент величезна частина українських шкіл зруйнована. Усі вони полягли від ворожих ракет. Через це, достеменно невідомо скільки теперішніх українських шкіл з новою освітньою програмою залишилося.

На те, щоб їх відновити потрібен час. А відновлення навчальних закладів, які перебувають під окупацією ворога відкладено на невизначений термін. Вони чекатимуть на перемогу та дочекаються її.

Але нас не знищити, бо ми та нація, яка звикла боротися до кінця. І піднімемо нашу країну з руїн освіченими, кваліфікованими, прагнучими руками її синів та доньок. Ми переможемо!

Література:

1. В Україні зменшується кількість шкіл, але зростає кількість класів | Нова українська школа (nus.org.ua)
2. Нова українська школа – Інститут модернізації змісту освіти (imzo.gov.ua)

*Ковальчук Вікторія Олександрівна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,
докторка філософії PhD, асистентка,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА ВІДНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

Актуальність організації освітнього процесу в умовах війни полягає в тому, що воєнні конфлікти завжди викликають серйозні зміни в житті суспільства та прямо впливають на освітній процес. В умовах війни, діти та молодь потребують особливої уваги та підтримки з боку освітніх інституцій та вчителів, щоб зберегти своє здоров'я, психологічну стійкість та продовжувати отримувати якісну освіту.

Крім того, організація освітнього процесу в умовах війни є важливим елементом відновлення суспільства та забезпечення стійкості після воєнних дій. Якщо діти та молодь отримують якісну освіту в умовах конфлікту, то це сприятиме підготовці наступного покоління до побудови стабільного та процвітаючого суспільства.

Також варто зазначити, що організація освітнього процесу в умовах війни потребує спеціального підходу, оскільки виникають додаткові виклики та складнощі, пов'язані з безпекою, доступністю навчання та використанням різних методів навчання.

Отже, організація освітнього процесу в умовах війни є важливою складовою для забезпечення якісної освіти та підготовки молодого покоління до життя в умовах складної соціально-політичної ситуації (1).

Освітній процес має бути відновленим за безпечних умов. Пріоритетом є забезпечення максимально можливої безпеки кожної дитини, кожного працівника системи освіти. У разі необхідності, за результатами консультацій із цивільно-військовими адміністраціями, ухвалюється рішення щодо подальших дій стосовно освітнього процесу.

Міністерство рекомендує, залежно від конкретної ситуації, або тимчасово призупинити освітній процес, або організувати його за дистанційною чи змішаною формою (за погодженням з військово-цивільною адміністрацією).

Учні, тимчасово переміщені до інших регіонів України можуть долучитися до навчання в школі (за заявою одного з батьків) у будь-якому форматі за місцем тимчасового проживання (за індивідуальною формою навчання: екстернатною, сімейною (домашньою) або тимчасово відвідувати заклади загальної середньої освіти).

Міністерство освіти і науки України рекомендує активно використовувати наявні електронні ресурси, регіональні платформи, ресурси закладів освіти. Під час воєнного стану дистанційні школи надають безкоштовний доступ до навчання (2).

1. Директорам шкіл спільно із засновниками важливо поінформувати мешканців територіальної громади про те, що батьки школярів можуть звернутися до школи для продовження навчання.

2. За можливості, варто провести реєстрацію вимушено переміщених дітей (у тому числі онлайн), які можуть повернутися до навчання в тих громадах, у яких тимчасово перебувають.

3. Відновлюючи навчання в дистанційному режимі, директору варто вивчити спроможність закладу. Важливо підтримати вчителів своєї школи, вивчити ситуацію в колективі, психологічну готовність педагогів працювати з дітьми.

4. Учителі, які вимушено переїхали із зони бойових дій, також можуть долучатися до освітнього процесу в школах. Це може бути як робота з дітьми громади, так і надання цим учителям можливості скористатися приміщенням школи для роботи онлайн зі своїми учнями.

5. Освітній процес важливо адаптувати так, щоб навчання не перевантажувало дітей та педагогів. Домашні завдання в умовах війни будуть недоречними. Варто надавати перевагу навчальним предметам, інтегрованим курсам, що мають релевантний в умовах війни контент, а також адаптувати програму з навчальних предметів, добираючи теми, цікаві та корисні дітям сьогодні.

6. Важливо залучати до освітнього процесу шкільного психолога. Спілкування з психологом індивідуально або ж групові заняття допоможуть дітям і педагогам подолати стрес, а переселеним – адаптуватися до нового середовища та почуватися в ньому більш комфортно (3).

Школа як осередок, що сьогодні об'єднує дітей та вчителів з різноманітних регіонів, має створювати учням можливості для спілкування, організовуючи гурткову роботу, волонтерські проєкти тощо.

Змішане навчання – це поєднання онлайн та офлайн-навчання в один ланцюжок, що творить «навчальний досвід» учня та самодостатній логічний курс чи предмет. При змішаному навчанні теорія, яку учень опрацьовує онлайн (чи то у формі самостійного прочитання матеріалів, чи при перегляді демонстраційних відео, чи при перегляді відеозапису лекції вчителя, чи у формі гри), знаходять своє застосування офлайн (тобто у приміщенні школи під час занять). Всі активності та заняття, що відбуваються в школі, мають поєднуватись та на практиці закріплювати знання, здобуті учнем при самостійній роботі онлайн.

Змішане навчання – це формальна, структурована та логічна навчальна програма, у якій:

– учні проходять хоча б частину курсу онлайн, при цьому вони самі контролюють час, місце, ритм і послідовність виконуваних завдань;

– хоча б частина курсу відбувається у фізичному навчальному просторі (школі) у групі з такими ж учнями та вчителем (це обов'язкова умова для успіху змішаного навчання, адже вона веде за собою соціально-адаптаційний аспект школи);

– різні формати навчання учня логічно поєднані, щоб забезпечити інтегрований та успішний «досвід навчання».

Відштовхуючись від проблеми, яку школа бажає розв'язати, впроваджуючи змішане навчання, потрібно підібрати модель навчання, яка для цього найкраще підходить.

Дидактичні принципи, які реалізуються при використанні сервісів та додатків Google для організації дистанційного навчання:

- Дидактичний принцип
- Засоби реалізації принципу
- Миттєвий зворотній зв'язок і можливість
- Принцип свідомості і активності оцінювання і самооцінювання
- Мультимедійно-динамічна форма подачі
- Принцип наочності
- Принцип послідовності і систематичності
- Принцип індивідуалізації навчання матеріалу
- Поступове ускладнення умов завдання
- Можливість вибору індивідуальної траєкторії
- Можливість самостійно вибирати складність
- Принцип доступності та посильності навчального матеріалу
- Принцип міцності
- Залучення емоцій учнів

Для оптимальної організації інтерактивного навчання на базі Інтернет ресурсів необхідні наступні умови: довірчі, позитивні відносини між педагогом та учнем (студентом); демократичний стиль викладання; співпраця в процесі спілкування викладача і студента між собою; опора на особистий досвід студента, включення в навчальний процес яскравих прикладів, фактів, образів; різноманітність форм і методів подання інформації, їх мобільність; включення зовнішньої і внутрішньої мотивації діяльності (2).

Отже, дистанційне навчання дає можливість побудови індивідуальної траєкторії студента, враховуючи його можливості та інтереси. Дистанційні форми навчання дозволяють проводити як індивідуальні, так і групові форми роботи, активізують пізнавальну, творчу діяльність. Інтеграція різноманітних сервісів та додатків при проведенні занять з гуманітарних дисциплін в дистанційній формі підвищує ефективність освітнього процесу (3).

Література:

1. Конвенція про права дитини ООН: Організація Об'єднаних Націй. (1989). Конвенція про права дитини. Офіційний веб-сайт Верховного комісара ООН з прав людини. URL: <https://www.ohchr.org/ru/professionalinterest/pages/crc.aspx>
2. Рекомендації ЮНЕСКО щодо освіти в умовах криз та конфліктів: UNESCO. (2019). Education in situations of emergency and crisis: Recommendations for policy and practice. International Review of Education, 65(6), 981-983. doi: 10.1007/s11159-019-09858-9

3. Звіт ЮНІСЕФ про вплив конфлікту на освіту в Україні: UNICEF Ukraine. (2021). Education and Conflict in Ukraine: Building back better. International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology, 17(2), 174-183. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/education-and-conflict-ukraine-2021>

Козянчук Марія Олександрівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Левченко Світлана Віталіївна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Коростишівський педагогічний фаховий
коледж імені І.Я.Франка
Житомирської обласної ради
(м. Коростишів Україна)

ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*“Школа має стати місцем,
де виховується здорове та компетентне покоління...”*
Олена Зеленська

Освіта є загальною основою духовного, інтелектуального, фізичного і культурного розвитку дітей та самоособистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

У цей складний час війни школа стає не лише осередком для отримання знань, але й надає психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти. Тому, надзвичайно важливо правильно організувати роботу в школі та налаштувати освітній процес так, щоб він був комфортним та безпечним.

Під час літніх канікул Міністерство освіти і науки України оголосило, що навчання проходитиме очно – за наявності перевірених укриттів у освітніх закладах. Багато батьків критикували таке рішення через постійну небезпеку ракетних обстрілів усієї території нашої держави.

Очне навчання запроваджується в приміщеннях або будівлях закладу освіти тільки в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, що можуть бути використані учнями для укриття в разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення.

Якщо потужності споруд цивільного захисту є недостатніми для укриття всіх учасників освітнього процесу, то освітній процес може бути організований шляхом розподілу навчального часу в межах годин (змін) упродовж дня, тижня, місяця або семестру.

Для підготовки роботи закладів освіти в очному режимі засновникам рекомендовано провести відповідні заходи з посилення безпеки:

- обов'язкова перевірка закладів освіти та прилеглих територій на наявність вибухонебезпечних предметів;
- перевірка готовності систем оповіщення, зокрема, доступності оповіщення для дітей із порушеннями зору та слуху;
- визначення та позначення шляхів евакуації;
- наявність обладнаного укриття для всіх учасників освітнього процесу;

- створення запасів води та медикаментів;
- проведення тренувань з учасниками освітнього процесу щодо дій у разі повітряної тривоги;
- проведення навчальних занять щодо здоров'язбереження, надання домедичної підготовки тощо;
- підключення мережі Wi-Fi в укриттях для проведення занять (за можливості).

Деякі батьки, які вагалися щодо очного навчання та на початку року обрали онлайн, змінили свою думку, побачивши, що процес у школах йде та багато дітей відвідують шкільні класи. Адже перебування дітей під контролем вчителів у шкільному укритті (якщо воно справді надійне) є безпечнішим для учнів, які, наприклад, залишилися самі вдома або просто не мають свого укриття.

Багато родин виїхали зі своїх рідних містечок через загрозу для життя, тому дитина може продовжити навчання в іншому закладі за її новим місцем перебування. Для цього один із батьків, опікунів, родичів чи інших законних представників повинен подати до закладу відповідну заяву про зарахування (її скановану копію чи фотокопію).

Навіть якщо дитина жила далеко від зони бойових дій, а її рідні не постраждали, це не означає її психологічного комфорту. Тривогу могли викликали розмови дорослих, відомості про інших людей, думки про небезпеку, відео чи фото, не призначені для такого віку.

Найбільше страждає не той малюк чи підліток, який переніс більший стрес, а той, хто найбільш вразливий. Здавалося б, усе позаду, школяр у безпеці. Але нерідко саме в такий момент страхи знову з'являються. Адже зазвичай у тяжкі часи більше думають про конкретні дії, а тривога наростає, коли все добре і є що втрачати.

Щоб допомогти дитині краще влитися в новий колектив у новій школі, потрібно частіше хвалити її. Таким чином вона не буде почувати себе зайвою, її самооцінка не буде погіршуватися. Не слід вимагати від неї швидких результатів, не чекайте, що вона зможе підтримувати той рівень знань та оцінок, який був раніше.

Також дитина може навчатися очно у школі іншої країни. Безкоштовна освіта дітям входять в права, які утримують українці з статусом тимчасового захисту.

Для дитини дуже травматичною буде ситуація, коли її ніхто не розуміє. Варто заздалегідь навчити дитину базовим виразам, трошки пограти та порозмовляти з нею новою мовою. Важливо, щоб мова не була для дитини зовсім не знайома, щоб вона могла висловити свої базові потреби.

Верховна рада 21 березня проголосувала за призначення Оксена Лісового – військовослужбовця та директора Малої академії наук, новим міністром освіти та науки України.

Серед викликів для нового міністра освіти, також є організація безпечного перебування дітей в освітніх закладах, адаптація освітньої програми для дітей,

які перебувають на тимчасово окупованих територіях, під постійними обстрілами, або за кордоном.

Пріоритети і ціннісні орієнтири нового МОН:

- формування нової культури академічної доброчесності;
- МОН має стати частиною стратегії оборони;
- цифровізація;
- адаптація до наслідків війни;
- робота з дітьми-біженцями;
- учитель – один із ключових клієнтів;
- міжнародна коаліція;
- пріоритет профтех освіти.

Отже, навіть у воєнний час ми продовжуємо навчатися, здобуваємо освіту, отримуємо якісні та доступні знання, формуємо світогляд, розвиваємо свої інтелектуальні та творчі здібності.

Література:

1. Жирій К. Навчання у часи війни: як наші діти в школу (не) ходили. Доступ до ресурсу: <http://surl.li/fwijj>.
2. Новий навчальний рік під час дії правового режиму воєнного стану в Україні». Доступ до ресурсу: <http://surl.li/fwikz>.
3. Барсукова О. Як дітям – переселенцям продовжити навчання у школі?. Доступ до ресурсу: <http://surl.li/fwimq>.
4. Навчання в новій школі чи садочку. Як допомогти дитині адаптуватися?. Доступ до ресурсу: <http://surl.li/fwinu>.
5. Новим міністром освіти і науки стане Оксен Лісовий. Доступ до ресурсу: <http://surl.li/fwiov>.

*Костинюк Василь Степанович,
асистент
Сопівник Руслан Васильович
д. пед. н., доц.,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ К. УШИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ: ВІД ІДЕЙ ДО ПРАКТИКИ

Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1871) - український педагог, письменник, громадський діяч, засновник теоретичної педагогіки в Україні. Ушинський народився в сім'ї поміщика, отримав освіту в Києво-Могилянській академії (Ушинський, 2004).

К. Ушинський зробив значний внесок у розвиток педагогічної думки, який відобразився в його теоретичних працях та практичній діяльності. Основні засади педагогіки Ушинського полягали у наступному:

1. Індивідуалізація навчання та виховання. Він підкреслював, що кожний учень є унікальним і має свої індивідуальні потреби та здібності, які необхідно враховувати при навчанні та вихованні.
2. Національна освіта. Ушинський доводив, що освіта повинна бути зорієнтована на потреби конкретної нації та її культурних цінностей.
3. Взаємодія вчителя та учня. Він вважав, що вчителю необхідно розуміти учня, знати його психологічні особливості, інтереси, потреби, щоб забезпечити ефективну взаємодію між ними.
4. Значення досвіду. Ушинський акцентував увагу на практичній стороні педагогіки та відзначав значення досвіду вчителя у вихованні та навчанні учнів.
5. Інтелектуальний розвиток. Ушинський підкреслював, що навчання повинно бути спрямоване на розвиток інтелектуальних здібностей учнів, забезпечуючи їм можливість самостійного мислення та розвитку.

Ідеї К. Ушинського стали основою для розвитку багатьох сучасних педагогічних підходів. Наприклад:

1. Педагогіка диференційованого навчання, яка базується на індивідуалізації навчання, була розроблена згідно з ідеями К. Ушинського про те, що кожен учень має свої власні потреби та здібності, тому навчання повинно бути спрямоване на задоволення їхніх потреб.
2. Взаємодія між учителем та учнем, яка стала основою для розвитку таких педагогічних підходів, як коучинг та менторство.

Ці підходи спрямовані на підтримку учнів та допомогу їм у розвитку своїх здібностей (Кравчук, 2018).

Праці К. Ушинського знайшли своє відображення в різних сучасних педагогічних практиках, які спрямовані на індивідуалізацію та персоналізацію навчання, розвиток творчості та критичного мислення учнів.

Одним з прикладів є "проектна методика", яка базується на ідеї К. Ушинського про те, що навчання повинно бути зорієнтоване на практичне застосування знань у реальному житті. Учні працюють над проектом, що дозволяє їм розвивати креативність, самостійність та здатність до колективної роботи.

Інший приклад - це методика "фліп-класу", яка заснована на ідеї К. Ушинського про індивідуалізацію навчання. У рамках цієї методики відеоуроки стають основою навчального процесу, що дозволяє учням вчитися у своєму власному темпі та займатися практичними завданнями на уроці.

Ушинський вважав, що виховання дітей повинно базуватися на знаннях про природу дитини і процес її розвитку. Він пропонував вивчати індивідуальні особливості кожної дитини та розвивати особистість з урахуванням її потреб і інтересів. Ушинський підкреслював важливість виховання через гру та діяльність, а також звертав увагу на важливість моральної освіти.

Його ідеї стали підґрунтям для формування таких напрямків у педагогіці, як індивідуальна педагогіка, психолого-педагогічна консультація, педагогіка гри, дитяча психологія та ін. Крім того, Ушинський створив кілька оригінальних педагогічних методів, які з успіхом використовуються в сучасній педагогічній практиці.

Ушинський зробив значний внесок у розвиток педагогічної науки і практики, і його ідеї стали необхідною складовою відомої науки про виховання і навчання. Його принципи і методи можна знайти в багатьох сучасних педагогічних підходах, і вони допомагають вчителям і батькам ефективніше виховувати та навчати дітей (Левченко, 2015).

Таким чином, діяльність К. Ушинського є основою для розвитку інноваційних педагогічних практик, що дозволяють педагогам і учням розуміти важливість індивідуального підходу до навчання, творчого та критичного мислення, формування ціннісних орієнтацій та розвитку соціальних навичок.

Література:

1. Ушинський, К.Д. (2004). Розробка педагогічної системи: зіставлення методів і результатів. Київ: Освіта.
2. Кравчук, О.В. (2018). Концепція навчання К. Ушинського: розуміння у сучасних умовах. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Педагогіка», 21, 18-22.
3. Левченко, І.О. (2015). Філософсько-педагогічний дискурс К. Ушинського в контексті сучасної освіти. Філософська думка, 4, 36-44.

*Крупич Галина Віталіївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

РЕЦЕПТИ УСПІХУ В СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРНІЙ НАУЦІ: ПОГЛЯД МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ НА НАСЛІДКИ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ К. УШИНСЬКОГО

Костянтин Ушинський (1824-1871) – відомий педагог, філософ та письменник, який зробив значний внесок в розвиток гуманітарної науки. Він був одним з перших, хто пропагував принципи демократії та гуманізму в педагогічному процесі.

У своїх працях Ушинський досліджував різні питання гуманітарних наук, такі як філософія, психологія, література та мовознавство. Він вважав, що освіта повинна бути не тільки загальнокультурною, але й спрямованою на формування громадянської свідомості та громадянської відповідальності. Одним з найважливіших внесків Ушинського в гуманітарну науку була його концепція "реалістичного ідеалізму". Він вважав, що ідеали повинні бути підґрунтям особистісного розвитку та самовдосконалення, але вони повинні бути підкріплені реальними можливостями і знаннями (Ушинський, 2011).

Костянтин Ушинський, видатний педагог, зробив значний внесок в розвиток гуманітарної науки своїми ідеями про виховання, навчання та розвиток особистості. Його концепції й дослідження, зокрема про природу виховання, виховання розумово-духовних здібностей та виховання громадянина, мають великий вплив на сучасні дослідження в галузі педагогіки.

Один із головних аспектів досліджень, що базуються на ідеях Ушинського, - це виховання особистості як цілісної системи розумових, духовних та фізичних складових. Його підхід заснований на вірі в те, що кожна дитина має свою власну природну здібність до навчання та розвитку, і що головною метою виховання є розвиток цих здібностей.

Сучасні дослідження, що ґрунтуються на ідеях Ушинського, звертають особливу увагу на індивідуальність та унікальність кожної дитини. Це означає, що виховання та навчання повинні відбуватися з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, що дозволяє досягнути кращих результатів (Ковальова, 2018).

Окрім індивідуальних підходів, дослідження, які базуються на ідеях Ушинського, акцентують увагу на важливості колективної роботи вихователів та педагогів. Вони розглядають виховання та навчання як взаємодію між педагогами та дітьми, де кожен учасник взаємодії повинен брати активну участь в процесі.

Підходи які можуть допомогти молодим дослідникам досягти успіху в гуманітарній науці та відтворити дух творчої спадщини К. Ушинського.:

1. Індивідуальний підхід до наукової роботи: важливість знання власних сильних і слабких сторін, а також підбір теми дослідження відповідно до власних інтересів та знань.

2. Колективність у науковій роботі: важливість обміну досвідом та знаннями з колегами, співпраці та комунікації з іншими науковцями для досягнення кращих результатів.

3. Посилення креативності в дослідженні: застосування нових технологій та підходів у науковій діяльності, використання нетрадиційних методів дослідження.

4. Систематичність та планування: важливість ретельного планування наукової роботи, систематичного аналізу результатів та внесення коректив для досягнення поставленої мети.

5. Інтеграція в міждисциплінарні наукові проекти: співпраця з представниками інших галузей науки для отримання нових знань та розширення своєї наукової експертизи.

Нижче наведені кілька рекомендацій щодо подальших досліджень у напрямку ідей та спадщини К. Ушинського:

1. Дослідження впливу педагогічної технології Ушинського на формування особистості студента.

2. Аналіз впливу ідей К. Ушинського на розвиток гуманітарної науки в Україні та світі.

3. Вивчення взаємодії ідей Ушинського з іншими педагогічними концепціями.

4. Дослідження сучасних підходів до викладання гуманітарних наук, що базуються на ідеях К. Ушинського.

5. Розробка практичних рекомендацій для викладачів гуманітарних дисциплін з використання ідей Ушинського у своїй педагогічній практиці.

6. Вивчення впливу соціокультурного середовища на розвиток гуманітарних наук у контексті ідей К. Ушинського.

7. Аналіз впливу інформаційних технологій на розвиток гуманітарних наук у контексті ідей К. Ушинського.

8. Вивчення можливостей використання інтерактивних методів навчання для збагачення педагогічної практики на основі ідей Ушинського.

9. Аналіз впливу соціально-економічних процесів на розвиток гуманітарних наук у контексті ідей К. Ушинського.

10. Вивчення ролі ідей Ушинського у формуванні нових підходів до навчання та виховання в умовах сучасного світу (Бабенко, 2014).

Отже, К. Ушинський, засновник педагогіки як науки, зробив вагомий внесок у гуманітарну науку своїми ідеями та методами. У його роботах можна знайти рецепти успіху, які актуальні і для сучасних дослідників. Зокрема, це індивідуальний та колективний підхід до розвитку, віра в свої здібності та творчий підхід до вирішення проблем.

Література:

1. Ушинський, К. (2011). Дидактика. Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи".
2. Ковальова, Л. А. (2018). Досвід творчої діяльності К.Д. Ушинського та його актуальність у сучасних умовах. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка, 3(35), 41-45.
3. Бабенко, Т. О. (2014). Концепція національної освіти К. Ушинського: педагогічні засади і принципи. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, (121), 50-53.

*Кудрявцев Владислав Володимирович,
студент спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи),
Маценко Леся Миколаївна,
к. пед. н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ НАСТАВНИКА ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Рік, що минає, приніс нам багато горя, смутку, переживань. Але ми, наставники, не маємо права опускати руки, адже на нас лежить відповідальність за студентів підопічних груп. Серед студентів Національного університету біоресурсів і природокористування України (далі НУБіП України) є сміливці, які з перших днів війни стали на захист України. Є, на жаль, болючі втрати. Є студенти, які змушені були жити в окупації, втратили рідних людей та свої домівки. Є й такі, хто, рятуючись, поїхав до іншої країни. Тому підтримка наставника і одногрупників у даній ситуації є необхідною.

Найважливішими напрямками виховної роботи з групою сьогодні стали такі: психологічна і емоційна підтримка, навчання правилам поведінки в умовах воєнного стану, підтримка студентів пільгових категорій, у тому числі внутрішньо переміщених осіб, залучення молоді до різних видів волонтерства, патріотичне виховання, розвиток критичного мислення та медіаграмотності.

У цих надскладних умовах студенти найбільше потребують розуміння і підтримки. Наставник повинен постійно тримати зв'язок з групою, за потреби вміти надати психологічну допомогу.

Навчаючи правилам поведінки в умовах воєнного стану та проводячи інструктажі, потрібно обговорити алгоритми дій під час повітряних тривог за умови перебування в університеті, у гуртожитку, вдома, правила поводження з вибухонебезпечними предметами, надання першої медичної допомоги.

Необхідно використати всі можливості для підтримки студентів пільгових категорій, надати допомогу при оформленні соціальних стипендій, переведенні на місця державного замовлення.

Варто додати, що студенти НУБіП України не тільки отримують допомогу, але і надають її іншим, займаючись різними видами волонтерства як в Україні, так і за кордоном.

В умовах війни наставники не припиняють виховувати громадянина і патріота України, у університеті проводяться круглі столи, конференції, перегляди патріотичних фільмів. Під час занять викладачі і студенти щодня приєднуються до загальнонаціональної хвилини мовчання за всіма загиблими у цій війні.

Потрібно продовжувати працювати над розвитком критичного мислення. В умовах війни ми бачимо страшні наслідки ворожої пропаганди, поширення

фейків. Нажаль, часто ціллю пропаганди стає молоде покоління, яке легше піддається впливу.

Наставникам варто також використовувати у своїй роботі матеріали щодо ролі куратора у формуванні виховного мікросередовища [1], організаційної діяльності тьютора [2], гуртування колективу [9; 10] та подолання спадів у згуртованості групи [7], формування естетичної культури студентів [8], негативного впливу тютюнопаління та вейпінгу на здоров'я молоді [3; 4], методики виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку [5], організації виховної роботи наставника [6] та інші.

Для наставників академічних груп важливим є питання змісту виховної діяльності. На нашу думку, наставник має володіти методиками національно-патріотичного, естетичного, превентивного, економічного, громадянського, патріотичного, гендерного та інших напрямів виховання. Реалізуючи означені напрями, наставникам потрібно особливу увагу звертати на формування здорового способу життя студентів. Вкрай необхідно спілкуватися зі студентами на теми паління, вживання алкоголю та наркотиків, статевої поведінки.

Наставникам знадобляться знання і вміння щодо виховної роботи з колективом студентів, а саме, методик вивчення особистості і колективу, гуртування групи, створення сприятливого психологічного клімату, організації студентського самоврядування.

Отже, шановні наставники, працюємо на нашому освітянському фронті, підтримуємо молоде покоління і віримо у перемогу. Слава Україні! Героям слава!

Література:

1. Васюк О. В. (2020) Роль куратора у формуванні виховного мікросередовища закладу вищої освіти. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс* : матеріали міжнарод. дистанційної наук. Конференції (Миколаїв, 13 листопада 2020 р.) Т. 3. Миколаїв : МЦНД, С. 61–62.
2. Васюк О. В. (2017) Організаційна діяльність тьютора у закладах вищої освіти. *Наук. вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України*. Вип. 277. С. 38–42.
3. Маценко Л.М. (2019) Вплив вейпінгу на здоров'я молоді: що потрібно знати про шкоду електронних сигарет. *Научный взгляд в будущее*. Міжнародна наук.-практ. конф. «Будущее человечества в результатах сегодняшних научных исследований '2019'» (11-12 ноября 2019 г.) Вып.15. Том 2. Одесса: КУПРИЕНКО СВ, С. 93-97.
4. Маценко Л.М., Костюк М.М., Бондаренко Н.А. (2007) Виховання несприйнятливості до тютюнокуріння. *Проблеми освіти*: Наук. зб. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Вип. 53. С. 111-115.

5. Маценко Л.М. (2017) Методика виховної роботи вихователя у студентському гуртожитку. *SWORLD Journal*. International periodic scientific journal. ONLINE. Issue N 13, June 2017, P. 52-60.
6. Маценко Л.М. (2021) Організація виховної роботи наставника студентської групи. *Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення (до 150-річчя від дня народження Лесі Українки)* : зб. матеріалів всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 лютого 2021 р.). Київ : «Міленіум», 2021.
7. Маценко Л.М. (2019) Причини спаду згуртованості студентської групи та методика їх нейтралізування. *Соціально-гуманітарний вісник*: зб. наук. пр. Вип. 29-30. Харків : СГ НТМ «Новий курс», С. 35-39.
8. Маценко Л.М., Романюк І.Р. (2014) Формування естетичної культури студентської молоді в НУБіП України. *Сборник научных трудов SWord* : Матеріали міжнарод. научно-практ. конф. «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании '2014». Выпуск 2. Том 10. Иваново: МАРКОВА АД, С. 68-74.
9. Маценко Л.М. (2019) Теорія і методика виховання : навч. посіб. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП «Компринт», 319 с.
10. Маценко Л.М. (2014) Теорія і методика виховання : навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге, доп., перероб. Київ : «ЦП «Компринт», 238 с.

*Куліш Марія Олександрівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Беседовська Ірина Василівна,
викладач української мови,
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І.Я.Франка
(м. Коростишів, Україна)*

ЕФЕКТИВНА ТА БЕЗПЕЧНА ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Освіта є однією з найважливіших галузей, яка визначає майбутнє будь-якої країни та її народу. Проте, в умовах війни, освітній процес може бути суттєво ускладненим, а навіть перерваним. Тому, безпечна освіта під час війни – важлива тема для обговорення.

Перш за все, потрібно забезпечити безпеку учнів і вчителів. У зоні бойових дій, здобувачі освіти та педагоги знаходяться в небезпеці й можуть стати жертвами зіткнень або бути залученими до військових дій. Тому, для забезпечення безпеки важливо розробити спеціальні заходи, такі як перенесення шкіл із небезпечних зон, встановлення безпечних маршрутів для дітей та вчителів і забезпечення охорони від військових загроз.

Друге, що потрібно враховувати під час війни, це зміст освіти. Освіта повинна бути присвячена спеціальним темам, які пов'язані зі ситуацією в країні, таким як війна, безпека, збройний конфлікт тощо. Також важливо забезпечити дітей та вчителів необхідною інформацією про небезпеки, які можуть трапитися в їхньому регіоні.

Третє, потрібно забезпечити безперебійність освіти. Це означає, що навчальні заклади повинні працювати в умовах війни, інфраструктура та обладнання повинні бути захищені від військових дій. Також необхідно забезпечити доступ до навчання для всіх дітей, незалежно від їхнього місця проживання.

Питання безпеки освітнього процесу не є новим для суспільства, однак його важливість стає особливо актуальною у випадках, коли певний регіон потрапляє в зону конфлікту, військової агресії чи окупації. Це означає, що можливості забезпечення базових потреб людини на навчальному процесі стають порушеними, навіть на елементарному рівні, через зовнішні фактори, такі як непередбачуваність безпекових умов.

У зв'язку з цим, в Україні проводять різноманітні курси та тренінги, які спрямовані для подолання психологічних бар'єрів до дій в умовах війни. Платформи: Osvitoria, Zrozumilo, «Електронний освітній ресурс» допоможуть психологічно підтримати дітей, батьків та вчителів.

Перша леді України – Олена Зеленська, започаткувала курс для підвищення кваліфікації освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього

процесу під час і після завершення воєнних дій» . Метою курсу є підготовка педагогічних працівників до надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу (учням, вчителям, батькам тощо), які потребують підтримки під час воєнних дій та після них. Курс складається з двох модулів: теоретичного та практичного. Учасники курсу отримають знання про особливості психологічної допомоги, техніки взаємодії з людьми в стресових ситуаціях, а також навчатися розпізнавати та вирішувати конфліктні ситуації. Крім того, курс передбачає практичну роботу з використанням різних методів та технік психологічної допомоги.

Веб-сайт Osvitoria пропонує курс для вчителів та батьків, який містить змістовну інформацію про: алгоритм дій під час повітряної тривоги, організацію простору в укритті; активності для дітей в укритті; ефективні методики змішаного та онлайн-навчання; психологічну допомогу дітям; інструменти для підтримки ментального здоров'я вчителів; мінну безпеку для дітей; здоровий спосіб життя в умовах війни; взаємодію вчителів з батьками. 10 змістовних відео допоможуть учителям швидко поглибити знання щодо евакуаційних заходів, безпеки укриття, дистанційного і змішаного навчання, а також опанувати техніки психологічної підтримки та ефективної комунікації в умовах кризи.

Безкоштовна онлайн-освіта для освітян, школярів і студентства, хто зацікавлений у саморозвитку та здобутті якісних знань – це платформа Zrozumilo.

«Як підтримати дитину під час війни?» – це курс, створений на онлайн-платформі Зрозуміло, який допомагає дітям та їхнім батькам пережити війну та її страшні наслідки, навчитися правильно реагувати на стресові ситуації та залишатися сильними. Цей курс створено передовсім для батьків, опікунів, вихователів і вчителів, проте він буде цікавим та корисним усім, хто переживає складні часи під час війни. Навіть тим, хто зараз цього не визнає чи не усвідомлює. Він дасть відповіді на запитання: як засинати легко та боротися із жахами, як допомогти дитині подолати шок, як реагувати на істерику дитини, що робити під час панічної атаки у дитини, як допомогти дитині адаптуватися до нового.

У структуру курсу «Як підтримати дитину під час війни?» входить практичний блок. Він містить багато цікавих ігор, вправ, які допомагають дітям впоратися з агресією, тривогою та додає стійкості.

Отже, вплив збройних конфліктів на освіту породжує цілий ряд гуманітарних та соціальних проблем, завдаючи шкоди учням, студентам та педагогічним працівникам, позбавляє величезну кількість дітей та студентів їхнього права на освіту, таким чином руйнуючи фундамент, на якому громади будують своє майбутнє, надії та прагнення цілих поколінь. На противагу цьому, освітня система може допомогти захистити дітей та молодь від травм та експлуатації; пропонуючи чіткий розклад та стабільність, вона може полегшити психологічний вплив збройного конфлікту та забезпечити доступ до інших життєво важливих послуг. Саме тому сміливість й усвідомленість, з якою влада

та суспільство можуть прийняти виклики в системі освіти, з якими нас познайомила війна, матиме прямий вплив на побудову не лише безпечної школи сьогодні, а й в майбутньому, коли в незалежній суверенній Україні пануватиме мир.

*Майборода Аліна Олексіївна,
студентка спеціальності
«Професійна освіта»
Сопівник Руслан Васильович,
доктор педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ЛІДЕРСТВА

Лідерство є складним поняттям, яке має багато аспектів та вимагає від особистості певних якостей та навичок. Лідерство може бути як природженим, так і навченим, існують різні теорії про те, як формується лідерська особистість. У цьому дослідженні будуть проаналізовані різні теорії походження лідерства та їх основні принципи. Розуміння теорій лідерства може допомогти краще зрозуміти, як створюються лідери та як можна розвивати лідерські якості.

Існує багато теорій походження лідерства, кожна з яких має свої особливості та підходи до визначення того, як формується лідерська особистість. Деякі з цих теорій зосереджені на генетичних аспектах, інші - на вихованні та навчанні, а ще інші - на взаємодії лідера та підлеглих. Крім того, деякі теорії спрямовані на опис лідерських якостей, які є природженими, тоді як інші підкреслюють роль середовища в формуванні лідерів. Отже, розуміння різних теорій походження лідерства може допомогти краще зрозуміти те, як формується лідерська особистість.

Теорія генетичної передачі лідерських якостей стверджує, що деякі люди народжуються з природженими лідерськими якостями. Ця теорія базується на ідеї, що гени можуть впливати на особистісні риси, такі як рішучість, енергійність, цілеспрямованість та спритність, які є важливими для лідерської діяльності.

Проте, ця теорія не є безумовною, оскільки багато факторів, таких як соціальне середовище та навчання, можуть впливати на розвиток лідерських якостей. Крім того, не можна ігнорувати роль власної праці, зусиль та навичок у формуванні лідерської особистості.

Таким чином, теорія генетичної передачі лідерських якостей може пояснити деякі особливості лідерської особистості, але не може бути єдиним фактором, що визначає успіх у лідерській діяльності.

Автором теорії генетичної передачі лідерських якостей не є конкретна особа, оскільки ця теорія базується на дослідженнях у галузі генетики та психології. Ідея про те, що гени можуть впливати на лідерські якості, була запропонована вченими давно до того, як було створено поняття лідерства, і вона продовжує розвиватися і досліджуватися дослідниками до цього дня.

Однак, слід зазначити, що багато сучасних досліджень в галузі лідерства підкреслюють роль соціального середовища та навчання у формуванні лідерських якостей, і тому теорія генетичної передачі лідерських якостей не є єдиним поясненням виникнення лідерів.

Теорія виховання та навчання лідерських якостей стверджує, що лідерські якості можуть бути набуті шляхом виховання та навчання. Згідно з цією теорією, навички та поведінкові риси, які визначають лідерську ефективність, можуть бути вивчені та розвинуті шляхом освіти, тренування та досвіду.

Ця теорія базується на припущенні, що багато лідерських якостей можуть бути розвинуті шляхом практики, а також на тому, що успішні лідери зазвичай проходять певну форму навчання та менторства, щоб розвинути свої лідерські навички.

Теорія виховання та навчання лідерських якостей має практичне застосування, оскільки вона показує, що будь-хто може стати лідером, якщо він отримає належну підготовку та навчання. Ця теорія також підкреслює важливість розвитку лідерських якостей для забезпечення успішної діяльності в будь-якій сфері.

Однак, слід зазначити, що не всі люди можуть розвинути рівень лідерських якостей, необхідний для успішної лідерської діяльності. Крім того, деякі лідерські якості, такі як емоційний інтелект та харизма, можуть бути складними для розвитку через їх складність та суб'єктивність.

Теорія виховання та навчання лідерських якостей виникла внаслідок досліджень в галузі педагогіки, психології та управління. Ідеї, що навички та поведінкові риси, які визначають лідерську ефективність, можуть бути вивчені та розвинуті шляхом освіти, тренування та досвіду, висловлювалися вже в середині ХХ століття. Наприклад, дослідження здібностей та навичок керівників, проведені на початку 1950-х років, дали можливість стверджувати, що лідерські якості можуть бути набуті та розвинуті.

Теорію виховання та навчання лідерських якостей висунули такі відомі психологи та управлінці, як Абрахам Маслоу, Воррен Бенніс, Пітер Друкер, Кеннет Бланшард та інші.

Теорія ситуаційного лідерства, теорія харизматичного лідерства та теорія трансакційного лідерства є одними з найбільш відомих теорій походження лідерства.

Теорія ситуаційного лідерства виникла у другій половині ХХ століття та була розвинена Кеном Бланшардом та Полом Герсі. Згідно з цією теорією, лідер повинен пристосовувати свій стиль управління до ситуації, в якій він опинився. Тобто, в залежності від того, що відбувається в компанії, який рівень компетенції учасників, які мають цілі та завдання, лідер може змінювати свій стиль керівництва, щоб найефективніше вирішувати завдання.

Теорія харизматичного лідерства стверджує, що лідер здатен мотивувати та надихати своїх підлеглих, використовуючи свій харизматичний та захопливий стиль керівництва. Цю теорію розвивали

багато відомих дослідників, серед яких можна назвати Макса Вебера, Бернарда Басса, Жана Конте та інших.

Теорія трансакційного лідерства була запропонована Джеймсом МакГрегором Бернсом, який визнавав, що взаємодія між лідером та його підлеглими ґрунтується на різних трансакціях або обмінів.

Лідер, використовуючи позитивні трансакції, змушує своїх підлеглих виконувати свої обов'язки та завдання, в той час як використання негативних трансакцій може призвести до конфліктів та неприємностей. Таким чином, трансакційний лідер зосереджується на трансакціях, які можуть взаємодіяти з мотивацією та нагородами, які можуть використовуватися для підтримки позитивної робочої атмосфери.

Усі ці теорії походження лідерства мають велике значення в розвитку та підтримці лідерських якостей. Кожна з них висуває власні припущення та обґрунтування на те, які фактори впливають на розвиток лідерських якостей та що можна зробити для підвищення ефективності керівництва.

У підсумку, теорії походження лідерства допомагають краще зрозуміти, яким чином формуються лідерські якості та відповідальність. Розуміння цих теорій може бути корисним не лише для тих, хто хоче розвивати свої лідерські навички, але й для організацій, які шукають способи підвищення ефективності керівництва та взаємодії зі своїми працівниками. Враховуючи різноманітність теорій, важливо відзначити, що кожна з них може мати свої власні переваги та обмеження в конкретних ситуаціях, тому вибір підходу до лідерства повинен залежати від контексту та мети організації.

Отже, можна зробити висновок, що лідерство - це складний та багатогранний процес, який включає в себе різноманітні чинники та аспекти. Теорії походження лідерства допомагають краще зрозуміти, яким чином формуються лідерські якості та що потрібно зробити, щоб стати ефективним лідером. Враховуючи різноманітність теорій, можна зробити висновок, що не існує єдиного ідеального підходу до лідерства, і вибір підходу повинен залежати від контексту та мети організації. Незважаючи на це, розвиток лідерських якостей та здатності керувати є важливими завданнями для кожної людини, яка прагне досягти успіху у своїй професійній діяльності та особистому житті.

Література:

1. Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. New York: Free Press.
2. Northouse, P. G. (2018). *Leadership: Theory and practice* (8th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
3. Yukl, G. (2010). *Leadership in organizations* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
4. Avolio, B. J., & Yammarino, F. J. (2013). Introduction to, and overview of, transformational and charismatic leadership. In B. J. Avolio & F. J.

- Yammarino (Eds.), *Transformational and charismatic leadership: The road ahead* (pp. xv-xxiv). Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited.
5. House, R. J. (1977). A 1976 theory of charismatic leadership. In J. G. Hunt & L. L. Larson (Eds.), *Leadership: The cutting edge* (pp. 189-207). Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.
  6. Burns, J. M. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.
  7. Luthans, F. (2002). Positive organizational behavior: Developing and managing psychological strengths. *Academy of Management Executive*, 16(1), 57-72.
  8. Conger, J. A., & Kanungo, R. N. (1998). *Charismatic leadership in organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

*Мамонтова Катерина Сергіївна,
студентка «Професійної освіти»
Костинюк Василь Степанович,
асистент*

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ Україна)*

К. УШИНСЬКИЙ ТА ЙОГО КРИТИКА ТЕОРІЙ ФОРМАЛЬНОЇ ТА МАТЕРІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

К. Ушинський був відомим критиком теорій формальної та матеріальної освіти в своїй доповіді "Погляди на навчання та виховання в школі". У своїй доповіді він висловлював ряд критичних зауважень щодо того, як ці дві теорії зосереджують увагу на різних аспектах навчання та виховання.

Теорія формальної освіти, за Ушинським, покладає надмірний наклад на навчання певних предметів та знань, не звертаючи уваги на розвиток особистості учня та виховання громадянина. У цій теорії він бачив небезпеку в тому, що вона може привести до формування людей з розумом, але без характеру та моральної складової.

З іншого боку, теорія матеріальної освіти зосереджується на вихованні учнів, не звертаючи належної уваги на навчання і здобуття знань. Однак, за Ушинським, ця теорія може привести до ситуації, коли учні мають бути підготовлені до певної професії чи праці, але не мають достатньої освіти та знань, щоб розуміти та аналізувати світ, в якому вони живуть. Отже, Він вважав, що теорії формальної та матеріальної освіти мають свої недоліки та обмеження, тому що вони зосереджуються на одному аспекті навчання та виховання, і не розвивають повноцінну особистість учня. Він пропонував поєднання цих теорій, а також додаткової уваги до розвитку характеру та моральної складової особистості учня (Гуржій, 2009).

Як наслідок, Ушинський пропонував створити систему освіти, яка би поєднувала найкращі аспекти теорій формальної та матеріальної освіти, а також звертала увагу на розвиток характеру та моральної складової особистості учня. Він наголошував на важливості того, щоб учні отримували як навчання, так і виховання, і вчителі мали розвивати не лише інтелектуальні здібності, але й різні соціальні та моральні якості, необхідні для формування гармонійної особистості.

Для педагога важливою була роль вчителя в процесі навчання та виховання. Він вважав, що вчителі повинні бути не просто перекладачами знань, але й вихователями, які відповідальні за формування характеру та моральної складової учнів. Він наголошував на важливості того, щоб вчителі мали відповідну освіту та знання, а також мали відповідні моральні якості.

Ушинський також підкреслював важливість індивідуального підходу до кожного учня, звертаючи увагу на його потреби та здібності. Він вважав, що вчителі мають враховувати індивідуальність кожного учня та допомагати їм розвиватися на основі їх потенціалу.

Ушинський стверджував, що освіта повинна бути не просто засобом досягнення конкретних цілей, але й способом формування повноцінної, гармонійної особистості, здатної адаптуватися до різних викликів та взаємодіяти з іншими людьми в суспільстві.

Ушинський критикував також систему оцінювання та контролю в школі, яка він вважав застарілою та недостатньо ефективною. Він вважав, що оцінки та экзамени мають стимулювати учнів до навчання та досягнення кращих результатів, а не зневажати навчальний процес та знижувати мотивацію до навчання.

Викладачам пропонувалося вводити нові форми оцінювання, наприклад, портфоліо, яке б відображало процес навчання та розвитку учня, а також давало можливість вчителю та учневі взаємодіяти та співпрацювати. К. Ушинський також наголошував на важливості діагностичного оцінювання, яке дозволяє вчителю зрозуміти потреби та здібності кожного учня та відповідно до цього планувати навчальний процес.

Ушинський був переконаний, що освіта має відігравати важливу роль у формуванні суспільства та країни загалом. Він вважав, що навчання та виховання мають сприяти формуванню національної свідомості та патріотизму, а також допомагати розвивати та підтримувати культуру та мову (Коротун, 2017).

Загалом, Ушинський критикував теорії формальної та матеріальної освіти за те, що вони не забезпечували повноцінного розвитку особистості учня, і пропонував створення нової системи освіти, яка б поєднувала найкращі аспекти цих теорій та звертала увагу на розвиток характеру та моральної складової учня.

Література:

1. Гуржій, А. (2009). К. Ушинський як критик теорії формальної освіти. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна, 16, 106-110.
2. Коротун, І. (2017). К. Ушинський як критик теорії матеріальної освіти. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія: Педагогіка, 47, 28-32.

*Масляєва Катерина Олександрівна,
магістрантка спеціальності «Педагогіка вищої школи»
Чередник Лідія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Реалії сьогодення, характеризовані повномасштабним вторгненням та необхідністю знаходити компромісні варіанти безконфліктного існування у полікультурному середовищі, окреслюють шляхи реформування системи освіти, які полягають не лише у засвоєнні, використанні і вдосконаленні сучасних технологій навчання. У формуванні особистості майбутнього педагога орієнтиром є загальнолюдські цінності, переоцінку яких переживає нині Україна і весь світ: повага до особистої гідності, терпимість до різних думок і точок зору, сприйняття кожного учасника освітнього процесу як повноцінної самодостатньої особистості. Саме тому освітній процес підготовки майбутнього педагога має бути спрямованим на підготовку фахівців, позбавлених авторитарності і диктаторства, націлених на здійснення освітньої діяльності на принципах толерантності, що передбачає, готовність до діалогу, взаємопідтримки, співробітництва, емоційної мобільності.

Як зазначає А. Молчанова, відмінність систем цінностей та принципів часто є джерелом конфліктних ситуацій, а толерантність – це «один із засобів зняття конфліктів і розвитку форм співіснування, взаємодії в людському суспільстві. Поняття толерантності означає здатність людини співпрацювати, чути, цінувати, розуміти і поважати іншу думку та невороже її зустрічати»(Молчанова, с.7).

Аналіз наукових досліджень та теоретичних напрацювань підтвердив існування різних точок зору стосовно визначення поняття і явища толерантності.

Філософські напрацювання розглядають толерантність як форму активного ставлення до соціуму та готовність адекватно сприймати навколишнє (У. Джеймс, О. Довгополова, Н. Федоров, К. Ясперс); дослідники етичної сторони толерантності визначають її як моральну стриманість (А. Зимбулі), готовність до мирного співіснування (І. Горський, Ю. Ющенко); медики та біологи – як здатність до адаптації (Л. Брентл, П. Медавар); соціологи – як соціальну якість, без якої не може існувати суспільство (Г. Зімел, С. Оксамитна); У політичному контексті дослідники політичних аспектів існування суспільства акцентують увагу переважно на розумінні толерантності як поваги до свободи іншого, як активної моральної позиції і готовності до

позитивної взаємодії з людьми іншого середовища (С. Вдович, І. Іванюк, Г. Солдатова та інші).

Тому можемо зробити висновок, що досліджуване нами явище є однозначно не визначеним, а проблема толерантності є предметом вивчення філософії, соціології, психології, етнографії, історії, релігієзнавства, культурології та інших наук (Чередник Л).

Звичайно, у світлі теми нашого дослідження нас цікавить педагогічний контекст толерантності як особистісна якість (Н. Волкова, О. Дубасенюк, Т. Поніманська та ін.); як здатність до безконфліктного партнерства, суб'єкт-суб'єктної взаємодії (І. Бех та ін.); як установка свідомості (С. Братченко, Л. Хоружа та ін.); як готовність прийняти інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на основі згоди і порозуміння (В. Андрущенко, О. Безкоровайна, О. Безносюк, Я. Береговий, Т. Поніманська, О. Савченко, О. Столяренко, С. Тищенко, Ю. Тодорцева та ін.); як певна риса особистості, яка характеризується вмінням без агресії сприймати інший спосіб життя, погляди, поведінку, релігійні переконання, гендерні особливості, політичні установки (І. Бех, Я. Коменський, В. Сухомлинський та інші).

Переважає кількість педагогічних досліджень окреслює толерантність як особистісне утворення із професійною функцією педагога, а однією з форм її прояву вважають формування толерантної особистості вихованця під впливом толерантної особистості педагога. Теорії і практика педагогіки сучасності подає приклади втілення ідей толерантності в освітній процес як педагогіку співробітництва (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова С. Соловейчик, В. Шаталов), педагогіку ненасильства (В. Маралов, В. Сітаров), створення ситуацій успіху (А. Макаренко, В. Сухомлинський), педагогічну підтримку (О. Гаман).

Вище сказане створює підґрунтя для твердження, що толерантність виступає однією із професійних компетентностей майбутніх педагогів і визначає правила його поведінки у соціумі та освітньому середовищі. Тільки особистість, відкрита до гуманного спілкування та критичного діалогу, позицію якої у соціумі визначає толерантність як критерій поведінкового виміру, здатна виховати толерантну особистість (Чередник Л.).

Саме тому толерантність слід тлумачити як професійно важливу якість педагога.

Висновки. Таким чином, результати аналізу наукових напрацювань дають підстави стверджувати, що професійно компетентний педагог сьогодні сприймається в соціумі як особистість, яка є носієм гуманістичних цінностей, характеризується умінням налагоджувати контакти з усіма учасниками освітнього процесу, здатністю культивувати толерантність у здобувачів освіти.

Література:

1. Довгополова Я.В. Формування толерантності в теорії та практиці підготовки майбутніх вчителів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків, 2002. Вип.8. С.77-82.

2. Іщенко Ю.А. Толерантність як філософсько-світоглядна проблема. *Філософська і соціологічна думка*. К., 1998. № 4.
3. Молчанова А.О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
4. Чередник Л. М. Сутність і структура педагогічної толерантності вчителя початкової школи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. праць. Бердянськ : БДПУ, 2016. Випуск 3. С. 36–42.
5. Філософський енциклопедичний словник. Гол. ред. В. Шинкарук. К.: Абрис, 2002. 742 с.

*Матвієнко Юлія Анатоліївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і
природокористування
України (м. Київ,
Україна)*

ЗМІСТ ОСВІТИ В НАРОДНІЙ ШКОЛІ ЗА К. УШИНСЬКИМ

Зміст освіти в народній школі за К. Ушинським відображає основні ідеї й принципи народної освіти, заснованої на національних традиціях та потребах суспільства. К. Ушинський вважав, що мета освіти полягає в розвитку особистості з точки зору її фізичних, розумових та духовних потреб. Ушинський прагнув створити освітню систему, яка б дозволяла забезпечити гармонійний розвиток дитини, розвивати її пізнавальні та соціальні навички.

За К. Ушинським, зміст освіти повинен бути зорієнтований на розвиток загальнолюдських цінностей, які передаються від покоління до покоління. Основою змісту освіти в народній школі повинні бути такі предмети, як граматики, арифметика, історія, природознавство, географія, музика, малювання та фізкультура. Кожен з цих предметів повинен розвивати в дитині різні сторони особистості та передавати знання, які важливі для реалізації в житті.

Зокрема, К. Ушинський віддавав велику увагу грамотності, вважаючи її основою розумового розвитку людини та ключем до здобуття інших знань. Він також підкреслював важливість історії як предмету, що допомагає розуміти та цінувати національну культуру та ідентичність (Ушинський, 1878).

Особливу увагу педагог приділяв розвитку мовленнєвих навичок учнів, вважаючи, що культура мовлення є основою ефективної комунікації та успіху в житті. Також він наголошував на необхідності забезпечення дитини здоровим способом життя та фізичним розвитком, включаючи спорт та гімнастику.

Ушинський пропагував також ідею "рідної школи", яка повинна бути відображенням місцевих традицій та звичаїв, заснована на практичному підході до навчання та враховувати індивідуальні особливості кожного учня.

Створюючи свою педагогічну систему, К. Д. Ушинський виняткового значення надавав одному з найважливіших принципів організації освіти й виховання - принципу народності. На думку К. Ушинського, народне виховання-таке виховання, яке проникає в побут, характер, поведінку й усе життя народу.

Він зазначав, що народна освіта коштує недешево, але ніякі доцільні витрати не повинні лякати державу, бо народ, розвинений у дитинстві хорошою

школою, який навчився міркувати правильно і засвоїв собі ясний погляд на довкілля, буде енергійнішим, працьовитішим, розважливішим, а значить - продуктивнішим і багатшим, ніж народ пригнічений неуцтвом і забобонами, ніж народ, який плететься, як сліпий, навромацки, шляхом, давно второваним.

У своїй праці "Роздуми про народну освіту" Костянтин Ушинський відзначив, що головною метою народної освіти повинно бути формування людської особистості, здатної до саморозвитку та самореалізації. Він наголошував на тому, що освіта повинна бути націлена на розвиток інтелектуальних, естетичних, моральних та фізичних якостей учнів, а також на формування громадянської свідомості та відповідальності перед суспільством.

Ушинський підкреслював, що важливо, щоб навчальний процес відповідав потребам та інтересам учнів, щоб діти знаходилися у центрі уваги педагогів та мали можливість розвиватися згідно зі своїми здібностями та потребами. Він заперечував ідею нав'язування стандартизованої освіти, яка не враховує індивідуальних особливостей кожного учня.

Окрім того, Ушинський вважав, що педагог повинен бути не тільки знавцем певної науки, але й вміти знаходити спільну мову з учнями, відчувати їхні потреби та можливості, виховувати у них інтерес до навчання та прагнення до саморозвитку (Журавський, 1994).

Ушинський був переконаний, що народна освіта повинна бути безкоштовною та доступною для всіх верств населення, незалежно від соціального становища та місця проживання. Він наголошував на необхідності підвищення рівня кваліфікації педагогів та їх педагогічної майстерності, щоб забезпечити якісну освіту для учнів (Слободяник, 2009).

В освіті педагог надавав перевагу гуманітарному напрямку, вивчення рідної мови ставив на чолі гуманної освіти та називав її великим народним учителем. Він щиро заздрило зарубіжним школам, у яких, навіть у старших класах, вивчають народні пісні, пишуть твори рідною мовою про народний побут. К. Д. Ушинський підкреслював велике значення народної поезії для виховання найблагородніших почуттів. Визначаючи мету виховання, К. Ушинський підкреслював вплив морального виховання, ставив його вище розумового наповнення голови знаннями і роз'ясненнями.

Література:

1. Ушинський, К.Д. (1878). Збірка педагогічних творів. Київ.
2. Журавський, В. (1994). Педагогічні ідеї К. Ушинського. Київ.
3. Слободяник, О. (2009). К. Ушинський про зміст народної освіти. Київ.

*Мельник Альона Олександрівна,
студентка спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи),
Маценко Леся Миколаївна,
к. пед. н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ НЕСПРИЙНЯТЛИВОСТІ ДО ТЮТЮНОПАЛІННЯ

Проблема вживання молоддю алкоголю, тютюну і наркотиків, а також зневажливого ставлення до свого здоров'я є сьогодні однією з гострих і актуальних. Серед молоді віком 16-19 років 61% має рівень здоров'я, значно нижчий за нормальний. Такий стан спостерігається й у 67% осіб у віці 20-29 років.

Як наслідок вживання алкоголю і тютюнопаління, складної екологічної ситуації, майже 60% українців помирають від серцево-судинних хвороб, що призводять до інфарктів та інсультів. Великої шкоди здоров'ю підлітків і молоді завдає куріння [1].

Поширеність тютюнокуріння в Україні скорочується. Нажаль, це скорочення відбувається не через ефективність профілактичної роботи. За інформацією прес-служби МОЗ України головним фактором скорочення поширеності тютюнокуріння стало зменшення цінової доступності сигарет, в першу чергу через скорочення реальних доходів населення та різкого зростання акцизів на сигарети без фільтру.

Опитавши студентів спеціальності «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи») гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України ми виявили, що наші студенти, а це майбутні викладачі, наставники студентських груп, не готові до здійснення антинікотинного виховання. До того ж, частина студентів палять [2].

Як відомо, складовою здорового способу життя є відмова від шкідливих звичок. Тому ми вирішили виявити ставлення студентів до паління та вживання алкогольних напоїв. Як показало анкетування, 66% студентів не палять і вважають паління шкідливою для здоров'я звичкою. Іноді (дуже рідко) палять 19% студентів, але хочуть позбавитись цієї звички. 11% студентів відповіли, що вони часто палять, але хочу покинути. 1 особа покинула палити. 1 студент відповів, що багато разів кидав палити, але знову починав, бо без цього не може. У 1 особи стаж паління – 2,5 роки, вона вважає себе психологічно залежною, але намагається позбавитись від паління. І лише 1 особа зазначила, що вона багато палить вже протягом 5 років і не вважає за потрібне кидати палити, так як їй це подобається. Студенти, висловлюючи свою думку, зазначили, що курити – дуже шкідливо і дорого; курити чи не курити – це вибір кожної людини; «я ненавиджу себе за те, що знаю, що паління шкідливе для

здоров'я, але досить часто палю», «у мене різко негативне відношення до паління»; «люди, які палять, навіть не розуміють, навіщо вони це роблять».

Отже, проблема формування здорового способу життя безумовно є актуальною, а розробка дієвих рекомендацій, порад, які допоможуть підліткам і молоді звільнитися від звички палити – одне з важливих завдань вихователів.

Паління – це шкідлива звичка. Як відомо з психології, звички виробляються так само, як і навички – внаслідок багаторазового повторення певних дій. Внаслідок такого звикання у людини виробляється внутрішня схильність до цих дій у певний час і при певних умовах, самі ж дії часто виконуються автоматизовано. Звичка переживається людиною як потреба, що спонукає її до певних дій. Фізіологічною основою звичок є стереотипія в роботі великих півкуль головного мозку, тобто стійка система реакцій організму на вплив зовнішнього середовища. Якщо звичка, що переживається людиною як потреба, не підтримується, то у людини виникає почуття незадоволення, а іноді і страждання [3].

На нашу думку, паління – це незвичайна шкідлива звичка. Ми називаємо паління складною «психофізичною» звичкою, тому що ця звичка переживається людиною як потреба з кількох причин. По-перше, підкріплення вимагають тимчасові нервові зв'язки (умовні рефлекси), які відповідають за існування цієї звички. По-друге, організм вимагає підтримання звичного для нього рівня нікотину в крові. Цей факт підтвердили дослідження вчених США, які довели, що нікотин – це також наркотик, який викликає фізичну залежність.

Звичку палити підтримують цілий ряд умовних рефлексів. У процесі паління беруть участь всі п'ять відчуттів людини – зір, слух, смак, нюх і дотик. Кожна звичка піддається зміні. Будь-який динамічний стереотип (стійка реакція організму на вплив зовнішнього середовища), навіть коли він закріпився, можна замінити іншим.

У справі антинікотинного виховання допоможе розуміння причин, які штовхають людину до цигарки а також розуміння процесу формування тютюнової залежності, який складається з 4-х етапів. Щоб переконати підлітків у необхідності здорового способу життя, потрібно разом з ними скласти список причин, які б утримували їх від паління. Вихователям варто прислухатися до порад вчених щодо викорінення негативних звичок. Ми розробили ряд практичних порад для студентів, які допоможуть їм покинути палити.

Дієвими є рекомендації, розроблені Державним центром соціальних служб для молоді, Міським центром здоров'я міста Києва та доповнені автором. Програма називається „П'ятнадцять кроків відмови від куріння”. Вона вже допомогла багатьом людям позбутися цієї згубної звички. Щоб досягти успіху, необхідно переглянути свої умовні рефлекси, що нагадують про куріння, уникати ситуацій, які провокують бажання викурити сигарету. Програма складається з 15 дій та розрахована на тиждень. Після того, як людина покинула палити, в її організмі відбувається певні позитивні зміни.

Отже, актуальність проблеми виховання несприйнятливості до тютюнопаління з кожним роком зростає. У виховній роботі обов'язково потрібно враховувати, що паління – це звичка, яка і виникає, і згасає повільно,

викликає як психологічну, так і фізичну залежність, підтримується всіма п'ятьма відчуттями людини. Нажаль у вихованні молоді відсутня система дієвих виховних заходів, які б допомогли молодим людям відмовитись від паління. Необхідно вивчати мотиви сучасної молоді і формувати в них мотивацію до здорового способу життя.

Література:

1. Маценко Л.М. (2019) Вплив вейпінгу на здоров'я молоді: що потрібно знати про шкоду електронних сигарет. Научный взгляд в будущее. Міжнародна наук.-практ. конф. «Будущее человечества в результатах сегодняшних научных исследований '2019» (11-12 ноября 2019 г.) Вып.15. Том 2. Одесса: КУПРИЕНКО СВ, С. 93-97.
2. Маценко Л.М., Костюк М.М., Бондаренко Н.А. (2007) Виховання несприйнятливості до тютюнокуріння. Проблеми освіти: Наук. зб. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Вип. 53. С. 111-115.
3. Маценко Л.М. (2019) Теорія і методика виховання : навч. посіб. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ : ЦП «Компринт», 319 с.

*Мельник Оксана Олександрівна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,,
докторка філософії PhD.,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ЯК ВИЗНАЧАЄ К. УШИНСЬКИЙ РОЛЬ РІДНОЇ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ?

Мовна система кожного народу відображає особливості його духовного й матеріального світу. Мова народу, зазначав К. Ушинський, є „суцільний органічний його утвір, який виростає у всіх своїх народних особливостях з якогось одного, таємничого, десь у глибині народного духу захованого зерна”. Рідна мова, на думку вченого, сама „може показати нам, як безмежно нижче стоїть всяка особа, хоч би яка вона була освічена й розвинена, хоч би як вона була багато обдарована від природи, – перед великим народним організмом” Учений зазначив, що мова, поєднуючи покоління людей, віддзеркалює характер етносу, особливості світобачення народу. Дитина, пізнаючи багатства рідної мови, також залучається до цього „національного характеру” (Антонець 2008).

К. Ушинський обґрунтував цілісну лінгводидактичну концепцію впливу рідної мови на дитину, зокрема на її духовний розвиток і душу. Мова, за визначенням видатного педагога, „розвиває дух”. Чужа „народному характеру” мова ніколи не матиме значного впливу на духовний розвиток дитини, „ніколи не проникне так глибоко в її дух і тіло, ніколи не пустить такого глибокого, здорового коріння, яке обіцяло б багатий, пишний розвиток”. Саме тому „викладання рідної мови становить предмет головний, який входить у всі інші предмети і збирає в собі їх результати” – підкреслював К. Ушинський.

Метою навчання рідної мови, за Ушинським, є, по-перше, розвиток у дітях тієї природженої душевної здібності, яку називають даром слова; по-друге, введення дітей у свідоме володіння скарбами рідної мови і, по-третє, сприяння засвоєнню дітьми логіки цієї мови.

Для К. Ушинського поняття „рідна мова” асоціюється з дефініцією „природна мова”; це щось настільки очевидне, що не потребує визначення. Жодна інша мова, крім рідної, не може бути названа „природною” – писав учений, зазначаючи, що коли дитина почне одночасно говорити кількома мовами, то „жодна не займе для неї місця природної мови”, і за такого змішування мов „слово не матиме майже ніякого впливу на розвиток дитини”.

Для К. Ушинського заміна рідної мови чужою створює жалюгідну штучну атмосферу, яка замість справжнього й багатого джерела пропонує

дитині „джерело мізерне й підроблене”. Ці погляди К.Д. Ушинського є надзвичайно актуальними і нині.

1. Роль рідної мови:

Згідно з К. Ушинським, рідна мова має велике значення для дитини, оскільки вона є основою для розвитку розуму, мислення та мовлення. Вивчення рідної мови допомагає дитині зрозуміти світ навколо себе, розвиває її інтелектуальні та емоційні здібності, формує її особистість.

2. Роль іноземної мови:

К. Ушинський також вважав, що вивчення іноземної мови має велике значення для розвитку особистості дитини. Вивчення іноземної мови розширює кругозір дитини, допомагає їй зрозуміти та оцінити інші культури, розвиває її комунікативні здібності, сприяє розвитку пам'яті та уваги (Бацевич, 2009).

Література:

1. Антоненць, М.Я. (2008) Проблема рідномовного виховання у поглядах К.Д. Ушинського і В.О. Сухомлинського. Вісник ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка. Чернігів: Видавничий дім «Гелікон-плюс». Вип. 56. Серія: Педагогічні науки. С. 91-94.

2. Бацевич, Ф. (2009). Духовна синергетика рідної мови: Лінгвофілософські нариси: Монографія. К.: Видавництво Центру навчальної літератури «Академія». 192 с.

*Муска Олександр Олександрович,
студент спеціальності
«Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і
природокористування України (м Київ, Україна)*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЗА В. СУХОМЛИНСЬКИМ

Концептуальні засади Нової української школи радять педагогам долучитися до освоєння двох основних новацій - компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства. Концепція Нової української школи базується на якісно новому рівні побудови взаємовідносин між педагогами, учнями, їхніми батьками та громадськими організаціями. Проблема співпраці сім'ї і школи у вихованні дітей досить складна і багатоаспектна. Насамперед це стосується структури взаємодії, розподілу обов'язків, ролей, завдань і функцій між усіма учасниками навчально виховного процесу, вироблення спільних дій. Батьки можуть створювати свої органи громадського самоврядування, а отже-впливати на освітній та виховний процеси».

Педагогіка партнерства – це простір дитинства, який будується на засадах рівності, діалогу, співпраці, прийняття. Вона є складовою концепції Нової української школи, спрямованої на те, щоб побудувати довіру між школою, дітьми, батьками та суспільством.

В цьому контексті проголошується-розбудити, включити до дії внутрішні сили та можливості дитини для досягнення її максимального й повного розвитку.

Головним завданням педагогіки партнерства, в центрі якої особистість дитини, її самобутність, самоцінність, є розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей дитини, максимальний їх вияв, ініціювання, використання індивідуального (суб'єктивного) досвіду кожної дитини; допомога батьків у самовизначенні та самореалізації, уникнення формування попередньо заданих якостей, формування в особистості культури життєдіяльності.

Для реалізації принципів педагогіки партнерства в новому Законі України «Про освіту» закладена індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу учня, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду. В учнів та їхніх батьків з'являється можливість обирати для себе види, форми і темпи здобуття освіти, відповідно до потреб і можливостей (Сухомлинський, 1991).

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновленні професійного мислення й відповідних цілеспрямованих дій: постійному аналізі власної педагогічної діяльності, орієнтованої на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу. А саме головне: прийшло покоління digital native (цифрове рідне)

– тобто, це діти, які самі створюють контент для різних каналів. Вони очікують від сучасної освіти більшої самостійності, незалежності і меншої кількості авторитетів. Змінюються і вимоги до вчителя: він сьогодні не ретранслятор, а вчитель – коуч, тренер, фасилітатор. Якщо раніше вчитель лише давав готові відповіді на питання, то нині ця траєкторія змінилась. Сьогодні вчитель допомагає учням сформулювати власні питання, вчить їх правильно ставити й шукати на них відповіді.

Вчитель має робити виклики учням, мотивувати їх добиватися більшого, надихати створювати, тобто виконувати роль тьютора (це той, хто допомагає, індивідуально працює, виявляє освітні запити, планує освітню діяльність, організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті, застосовує методи навчання, заснованих на співпраці, активній участі дитини в навчанні).

Нова українська школа через технології партнерської педагогіки допомагають в реалізації розвитку особистості, створюють умови для її самовираження і саморозвитку, використовуючи такі форми роботи з батьками: родинні свята, сімейні виставки, вечори запитань і відповідей, день добрих справ, відкриті заняття для батьків тощо. Технології і методи партнерства, що заохочують висловлювати власні думки учнів: інтерактивні технології, особистісно орієнтовані технології, науково-дослідні методи, створення проблемних ситуацій, методи самооцінки і взаємоперевірки, метод проектів, діалогічні методи (Лукашевич, 2007).

Отже, в основі педагогіки партнерства - спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу і відповідають за результат. Модель взаємодії: партнерство, повага, довіра, рівність відповідальність, добровільність, діти, родина, педагоги, діалог. Концепція Нової української школи сприяє розкриттю та розвитку здібностей і можливостей дитини на основі педагогіки, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. Адже саме педагогіка партнерства дозволяє нам успішно будувати стосунки з оточуючими, оскільки без взаємодії з іншими людьми, без розуміння своїх та їхніх почуттів неможливо досягти спільних цілей. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками має змінити односторонню авторитарну комунікацію.

Література:

1. Сухомлинський, В.О. (1991). Що таке педагогічна майстерність [What is pedagogical mastery]. Педагогічні науки [Pedagogical Sciences], (2), 3-9.
2. Лукашевич, Н.А. (2007). Педагогіка партнерства в концепції В.О. Сухомлинського [Partnership pedagogy in the concept of V.O. Sukhomlynsky]. Педагогічні науки [Pedagogical Sciences], (1), 73-78.

*Нагорна Катерина Володимирівна,
аспірантка кафедри педагогіки
Буцик Ігор Михайлович,
д. пед. н., проф.
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

На жаль, в даний час Україна переживає найважчий період свого існування. Військові дії які мали початок в 2022 році змінили життя українців. Ці зміни мають відношення в усіх сферах життя – економічній, освітній, продовольчій, особистісній та ін. У цей період виконання професійних завдань переходить дещо на зовсім інший рівень із врахуванням вимог та обставин сьогодення. Особливої уваги в нашому дослідженні заслуговують фахівці соціономічного профілю, адже основними професійними завданнями таких фахівців є вирішення нагальних проблем, пов'язаних із соціальними стосунками, з обов'язковою опорою на наявні зміни в суспільстві, на можливі виклики часу та підготовлені прогнози. У зв'язку з цим одним із основних завдань сучасної професійної підготовки таких фахівців стало формування у них здатності до ефективного вирішення соціальних проблем на основі моделювання та розроблення соціальних проєктів, впровадження, їх перевірки та удосконалення. Тому, з огляду на вказане актуальною постає проблема підготовки фахівців соціономічного профілю до здійснення проєктної професійної діяльності.

Теоретичні питання проєктної діяльності розкриті в дослідженнях В. Гузеєва, О. Коберника, Н. Матяш, О. Пехоти, Є. Полат, В. Родіонова та ін. Актуальні проблеми організації проєктної діяльності ми можемо простежити в дисертаційних дослідженнях останніх років: С. Ізбаш «Проєктна діяльність як фактор соціально професійної адаптації студентів педагогічного університету», М. Пелагейченко «Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до організації проєктної діяльності учнів основної школи», О. Зосименко «Організація проєктної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін» та інших. Також зміст і значення проєктної діяльності було розглянуто у публікаціях А. Вдовиченко, А. Касперського, О. Коберника, В. Сидоренка, А. Терещука, Л. Хоменко та інших науковців.

Проте варто зазначити, що в наукових публікаціях та нормативних документах, які існують на сьогоднішній день не має чіткого виокремлення завдань проєктної діяльності фахівців соціономічного профілю. Саме це дозволило спрямувати наше подальше дослідження у напрямі виділення завдань проєктної діяльності.

Особлива увага, в дослідженні зосереджена на фахівців соціономічного

профілю, а саме: соціальний педагог, психолог, фахівець із соціальної роботи, соціальний менеджер, журналіст, юрист консультант, соціолог, вихователь, професійна діяльність яких зосереджена на безпосередню співпрацю по типу «людина- людина», її проблеми та зміни в суспільстві, які стали актуальними в непростий час українців. Варто зазначити, що кожен представник соціономічних професій, займаючи певну посаду, виконує низку спеціальних професійних завдань, серед яких і проєктні.

Проаналізувавши праці науковців, зокрема Л. Лук'янової, В. Ассаула, Л. Хоружої (Л. Лук'янова, с. 16-21, В. Ассаул, с. 400, Л. Хоружа, с.11-15), можна дати власне визначення проєктної діяльності фахівців соціономічного профілю – діяльність, що характеризує готовність фахівця соціономічного профілю до використання та реалізації проєктів, для вирішення соціально значущих проблем. Варто також зазначити, що така діяльність характеризується самостійністю, креативністю, вмотивованістю, здатністю творчо підходити до поставленої проблеми, спиратись на власний досвід.

В ході роботи було проаналізовано посадові інструкції фахівців соціономічного профілю, та визначені професійні проєктні завдання: прогнозування, розроблення, проєктування, планування, підготовлення, впровадження, координування, супроводження. Організація проєктної діяльності фахівців соціономічного профілю включає в себе організацію власної діяльності та організацію інших осіб. Ефективне використання та впровадження проєктної діяльності відбувається на етапі дослідження, розроблення, впровадження, контролю та організації. Варто зазначити, що під час виконання професійних задач фахівцями використовуються спеціальні методи, які створюють його професійну діяльність – аналіз даних, спостереження, збір даних, узагальнення, синтез, оцінка результатів, корегування, оцінка рішень, представлення результатів.

Аналіз літератури дав змогу визначити основні проєктні завдання фахівців соціономічного профілю в процесі професійної діяльності, які направлені на покращення соціальної ситуації та допомогу у вирішенні життєвих проблем. Проєктна діяльність передбачає використання умінь та навичок, спрямування на власний досвід. Вона створює умови розвитку творчих здібностей, самостійності, умінню планувати, аналізувати, оцінювати свою діяльність та результати. Проте в ситуації сьогодення проблемним залишається процес узагальнення отриманих знань, залучення власного досвіду для використання його у вирішенні професійних завдань. Тому подальшу перспективу дослідження проблеми вважаю у розробці системи навчальних завдань для формування проєктної компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю.

Література:

1. Лук'янова Л. Технологія організації проєктної діяльності. Імідж сучасного педагога Л. Лук'янова, 2009. № 10, с. 16-21.
2. Ассаул В. (2008) Метод проєктів у виховній роботі. Проєктна діяльність у

- ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. Київ. Департамент. с. 520.
3. Хоружа Л. (2006) Проектна культура вчителя: етичний компонент, Л. Хоружа. Шлях освіти. № 4. с.11-15.

*Нестреляй Аліна Володимирівна,
студентка спеціальності «Дошкільна освіта»
Суддя Зоя Олександрівна,
викладач вищої категорії, викладач-методист
КЗ « Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради
(м. Прилуки, Україна)*

РОЛЬ ІГРАШКИ У ЗНИЖЕННІ ВПЛИВУ СТРЕСОГЕННИХ ЧИННИКІВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Моральне виховання – це основа формування особистості. Дитина не народжується ні моральною, ні аморальною. К.Д. Ушинський розглядав виховання як важливий засіб підготовки людини до життя. Його потрібно починати з наймолодших років і здійснювати постійно та систематично. Те, що буде вкладено у людину в дитинстві, те вона й пронесе, через усе своє життя. Важливо з раннього віку розвивати у дітей моральні почуття, які визначатимуть її ставлення до ровесників, дорослих, світу природи і проявлятимуться у здатності до переживань за інших, до співчуття, чуйності, доброти, турботливості.

На необхідність формування у дітей змалку початкових уявлень про гуманність та навичок гуманної поведінки наголошував В.О.Сухомлинський, оскільки, на думку педагога, добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство. В той же час, надмірна інтелектуалізація освітнього процесу у закладах дошкільної освіти призводить до значних прогалин у моральному вихованні дітей. Навіть обізнані з моральними нормами дошкільнята, у повсякденному житті не завжди керуються ними, більше того, переймають систему фальшивих цінностей, що пропонують ЗМІ, реклама, низькопробні фільми тощо.

Базовий компонент дошкільної освіти, закон України «Про дошкільну освіту» спрямовують зусилля педагогів на надання пріоритету соціально-моральному розвитку дітей в освітній роботі закладів дошкільної освіти.

Ситуація, яка склалася сьогодні в нашій країні, змінила ставлення до проблеми прояву дитячих почуттів та їх формування. Перебування в укриттях, вимушений переїзд, втрата звичного середовища, друзів, іграшок - ці та інші фактори викликають тривогу та стрес у дітей. Почуття страху з'являється навіть у самих маленьких дітей і завдяки тривожним повідомленням у новинах та як реакція на прояви стресової поведінки у батьків. Дошкільники переживають навколишню ситуацію очима близьких людей, оскільки типовою особливістю дошкільного віку є наслідуваність. При цьому дорослі не в повній мірі усвідомлюють, наскільки діти даного вікового періоду схильні до стресу.

Сьогодні стрес - невід'ємна частина сучасного життя. Війна викликала появу нової актуальної проблеми, пов'язаної з вихованням моральних почуттів,

а саме: як допомогти дітям дошкільного віку опанувати почуттями страху, розгубленості, зняти у них прояви стресу. Базова потреба будь-якої людини - потреба в безпеці. Тільки відчуваючи безпеку дитина дошкільного віку активнорозвивається, досліджує світ, соціалізується. На сьогодні уже розроблена велика кількість різноманітних рекомендацій психологів, спрямованих на зниження стресових реакцій та запобігання виникненню стресу у дітей. Різні зарубіжні компанії, такі як: Play-Doh, GenioKids, Education Insights, Squishies, Tobar, Kinetic Sand пропонують готові іграшки – антистреси та велику кількість ігрових наборів, які покращують настрій, стабілізують емоційний фон, допомагають поліпшити самопочуття у дітей. Придбання такого ігрового матеріалу потребує певних коштів.

Ми поставили за мету проаналізувати можливості традиційних іграшок, які є в домашньому арсеналі та закладах дошкільної освіти, і запропонувати їх використання для зниження рівня тривожності, повернення почуття впевненості, безпеки, покращення настрою в грі, як унайдоступніший та найпривабливіший діяльності для дітей дошкільного віку.

У цей складний період особливу роль у житті дитини відіграють дорослі, які повинні створити для неї атмосферу безпеки, спокою і довіри, виявити любов і підтримку, заспокоїти дитину, приділити їй особисту увагу, допомогти подолати страх, розгубленість. Дорослі мають бути спокійними, емоційно врівноваженими у будь-якій ситуації, від них повинно йти почуття захищеності і безпеки. Саме за допомогою ігор, ігрових вправ з іграшками діти стають більш життєрадісними, оптимістичними, комунікабельними.

Пропонуємо ігри та ігрові вправи з іграшками, які можна провести, як вдома, так і в закладах дошкільної освіти.

Для молодших дошкільнят можна використати ігровий прийом з іграшкою, наприклад: «Захистимо нашого зайчика». Зайчик відчуває небезпеку, йому страшно, весь тремтить (показуємо як). Пропонуємо зайчика, який злякався, зігріти, обійняти, можна розповісти йому віршик, казку. Цей ігровий прийом заспокоює дітей, викликає прояв співчуття, турботи.

«Кубик емоцій» (м'який паролоновий кубик, на кожній стороні якого є зображення різних позитивних емоційних станів). Дитина кидає на стіл кубик і зображує мімікою той емоційний стан, який їй випав. Завдяки переключенню емоційних станів та їх демонстрування дитина відволікається від негативних переживань. Такий кубик можна виготовити власноруч з підручних матеріалів.

Іграшка «Буратіно». Запропонувати дітям уявити, що вони перетворилися на дерев'яну іграшку. (Напружити плечі, руки, ноги, все тіло), пройтися так, як би це зробила дерев'яна лялька, а потім знову стати звичайними дітьми, весело порухатися, потанцювати. Ця ігрова вправа передбачає зниження м'язового напруження, стабілізацію психоемоційного стану.

«Кнопка радості». Запропонувати дітям задумати на тілі образної іграшки місце, де знаходиться кнопка радості. Інші діти повинні відгадати. Якщо доторкнутися до кнопки, то пролунає весела музика (пісенька). Це сприятиме відновленню емоційного спокою, появи почуття радості, задоволення.

Знайди улюблену іграшку у «сухому басейні», (басейн, який наповнений

кольоровими кульками). Коли дитина знайде свою іграшку, вона ніби «перезавантажується» на емоційному рівні, позбавляється від агресивних проявів, дратівливості, відбувається приплив позитивних емоцій.

Також стрес можна зняти за допомогою малювання, запропонувавши дитині намалювати її улюблену іграшку олівцями чи фарбами. Після цього дати можливість дошкільнику описати цю іграшку, розповісти про неї. Дитина миттєво заспокоїться і порине в світ мистецтва. Зняти психоемоційну напругу дитині допоможуть обійми улюбленої іграшки. Слід запропонувати їй протягом декількох секунд сильно обійняти, потім відпустити іграшку, зробити сильний вдих повітря, видихнути і знову обійняти іграшку. Так дитина заспокоїться і відчує душевну рівновагу.

Отже, іграшка має величезний педагогічний потенціал у зниженні впливу стресогенних чинників на психоемоційний стан дитини дошкільного віку, її використання у процесі гри, за умов продуманого керівництва з боку дорослих, дає можливість дітям через переживання позитивних почуттів стабілізувати власний емоційний стан, зменшувати прояви тривожності та страху, повертати почуття впевненості, безпеки.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під наук. керів. Піроженко Т.О. : Авт. к-в: Байєр. О.М., Безсонова О.А., Брежнєва О.Г. та ін.. – К.: 2021. – 376 с.
2. Бех І. Зростити моральну особистість – головна турбота / І. Бех // Дошкільне виховання. – 2015. – №4. – С. 6-8 .
3. Константин Ушинський: наукові праці / упоряд. Д.Герцен. - Львів.: 2014.- 210 с.

Онищенко Валерія Олександрівна,
студентка спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)

Тихоліз Наталя Сергіївна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Коростишівський педагогічний фаховий
коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради
(м. Коростишів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сучасні освітні стандарти в Україні створюють рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмеженим у праві на здобуття освіти. Для забезпечення якісною освітою дітей з особливими освітніми потребами, актуальною є стратегія партнерської взаємодії між усіма учасниками освітнього, а особливо між командою педагогічних працівників, які долучені до педагогічної підтримки, супроводу та корекційної допомоги дітей з особливими потребами в процесі навчання.

Партнерство – спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності учасників освітнього процесу (Михайлова, с. 134).

Головним завданням педагогіки партнерства в НУШ є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізується у спільній діяльності учителя і учнів, учителя і батьків, що передбачає взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень із метою особистісного розвитку школярів. Принципи партнерства в педагогіці є такими:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- соціальне партнерство (рівність сторін, добровільність взяття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) (Бібік, с. 17).

Педагогіка партнерства передбачає створення особливого психологічного клімату навчальної взаємодії. Для його створення педагогу необхідно прагнути до зближення своєї поведінки з поведінкою учня у природному неформальному спілкуванні, яке характеризується дружнім ставленням до співрозмовника. Величезне значення має також емоційне забарвлення заняття, яке характеризується рівнем емоційної насиченості змісту навчання, мовного

спілкування, наявність в освітньому процесі ситуацій, що стимулюють емоційність.

Педагогіка партнерства є ключовим елементом також у створенні інклюзивного середовища, де всі учні, і діти з ООП, зможуть максимально розвивати свій потенціал, відчуватимуть підтримку та почуватимуть себе щасливими та захищеними, тому інклюзивна освіта потребує неабияких зусиль в першу чергу від педагогічних працівників, оскільки саме вони повинні перекваліфікуватись, дотримуватись принципу толерантності, поваги до індивідуальних особливостей учнів, неупередженості та недопущення дискримінації (3, с. 14).

Треба пам'ятати, що інклюзивне освітнє середовище формується вчителем, до того ж не одним вчителем, а цілою командою педагогів і фахівців – колективом, який працює в міждисциплінарній співпраці. У розвитку інклюзивного освітнього простору беруть участь учителі початкових класів, учителі-предметники, учителі-логопеди, практичні психологи, учителі-дефектологи, інструктор з ЛФК, педагоги додаткового навчання й асистенти (Лавріненко, с. 71).

Психолого-педагогічний супровід дітей в закладі освіти спрямований на забезпечення розвитку та навчання дітей в умовах освітньої установи та підвищення їхніх адаптаційних можливостей, що сприятиме в подальшому успішній інтеграції в суспільство. Основні принципи супроводу: пріоритет інтересів супроводжуваного - «на боці дитини»; безперервність супроводу; комплексний підхід супроводу – злагоджена робота «команди» фахівців.

Співпраця та узгодженість фахівців у підборі, реалізації диференційованих та індивідуальних програм психологічної та соціально-педагогічної допомоги, корекційного та психологічного супроводу, забезпечує умови максимальної адаптації дитини до навчальної, трудової, ігрової та соціальної діяльності (Чеботарьова, с. 21).

Форма та участь кожного фахівця визначається, виходячи з особливостей психофізичного розвитку дитини. Учителі інклюзивного класу забезпечують освітній процес дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ППР. Асистент вчителя веде спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб. Корекційні педагоги надають корекційно-розвивальні послуги дитині з ООП. Батьки доводять інформацію про дитину, створюють умови для навчання, виховання та розвиток дитини. Адміністрація забезпечує безперешкодні умови доступності, розумного пристосування та перебування в навчальному закладі згідно універсального дизайну. Учні з ООП цілеспрямовано виконують завдання ППР для досягнення власних цілей.

Тому кожен учасник команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП для успішної реалізації мети повинен бути партнером для всіх інших учасників команди, діяти за принципами партнерства та створювати навколо себе комфортне середовище партнерської взаємодії.

Успішність організації спільної діяльності в інклюзивному закладі пояснюється кількома чинниками. Найважливіші з яких – ступінь

сформованості ставлення працівників до співробітництва та наявності вихідних можливостей брати в ньому участь. Формування цих чинників має відбуватися у контексті початкової професійної підготовки, а ефективність їхнього впливу на становлення інклюзії залежить від подальшої роботи з підвищення кваліфікації та самовдосконалення при належній підтримці з боку керівництва закладу.

Отже, на етапі розвитку й реформування освітньої галузі все більш дієвого й особливого значення набуває педагогіка партнерства, вкрай потрібна при формуванні добровільних й рівних відносин між учасниками команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в закладах загальної середньої освіти.

Педагогіка партнерства в інклюзивній освіті: сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розкривається потенціал дитини з особливими освітніми потребами, формується й реалізується його індивідуальна освітня траєкторія; партнерство задовольняє потребу в значимості й приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає працювати ефективніше; такий формат стосунків найкраще готує дітей до майбутньої професійної діяльності і ролі активного громадянина в суспільстві.

Саме педагогіка партнерства відіграє значну роль у створенні нового освітнього простору, безпечного інклюзивного освітнього середовища, що є надзвичайно важливим та актуальним завданням для нашої держави, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови держави.

Література:

1. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za zag. red. H. M. Bibik. — Київ : Літера ЛТД, 2019. — 208 с.
3. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Школа для кожного (окремі аспекти інклюзивної освіти): Навчально-методичний посібник для керівників закладів освіти, учителів та вихователів ЗДО, ГПД, шкіл-інтернатів, методистів [Текст] / Лідія Іванівна Лавріненко. – Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ), 2017. – 168 с.
5. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями/навчально-методичний посібник / авт.: О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Гладченко, С. В. Трикоз, І.В. Сухіна, Н. А. Ярмола.: За наук. ред. О.В. Чеботарьової – К., ІСПП імені Миколи Ярмченка НАПН України, 2018. – 123 с.
6. Колупаєва А.А., Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

Опанаско Надія Ігорівна,
здобувач освіти з професії «Кухар»
Глуховець Аліна Олександрівна,
майстер виробничого навчання
Державний навчальний заклад
«Сумське вище професійне училище
будівництва та автотранспорту»

(м. Суми, Україна)

ВИВЧЕННЯ АВТЕНТИЧНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУХНІ МАЙБУТНІМИ КУХАРЯМИ ШЛЯХОМ УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Головним завданням професійної (професійно-технічної) освіти є підготовка висококваліфікованих робітників, застосовуючи в освітньому процесі, інноваційні педагогічні та виробничі технології.

Сьогодні в умовах незалежності України необхідно вивчати, оприлюднювати достовірну історію про минуле і сучасне життя українського народу, його духовно-культурні та національні цінності, зберігати народні звичаї і традиції.

Кухня Сумського регіону протягом тривалих періодів своєї історії розвивалася як народна. У створенні і розвитку вітчизняної національної кухні базою є українська культура та історія, на основі яких поступово сформувалися професійне кулінарне мистецтво, наука, література. Національна кухня займає провідне місце у фольклорі, народних традиціях, які додають їй особливої чарівності і колориту. Автентичні українські страви згадуються в народних думах, піснях, танцях, декоративно-прикладному та вжитковому мистецтві тощо.

Саме завдяки збереженню і продовженню традицій приготування автентичних страв, корені походження яких сягають в давнину, стає можливим їх нове прочитання і загалом відродження української культури.

Для реалізації проекту ініційованого НМЦ ПТО в Сумській області «Упровадження інтегрованого навчання при підготовці кваліфікованих робітників з професії «Кухар», «Кондитер»» у ДНЗ «Сумське ВПУБА» була створена творча група здобувачів освіти, викладачів та майстрів виробничого навчання.

Мета проекту спрямована на загальне підвищення якісних професійно-орієнтованих характеристик учнів із професії «Кухар», «Кондитер».

Зокрема:

- підвищення рівня сформованості професійної компетентності учнів;
- формування здатності послуговуватись англійською професійною лексикою;

- упровадження технології інтегрованого навчання у процесі підготовки майбутніх кваліфікованих робітників;
- формування національної самосвідомості та патріотизму учнів на уроках теоретичного та виробничого навчання в межах проведення етнографічних досліджень страв Сумської регіональної кухні;
- застосування рецептур страв у підприємствах ресторанного господарства м. Суми.

Досягнення вище означеної мети передбачало вирішення низки завдань проекту:

- налагодити систему пошуково-дослідницької діяльності з бібліотеками та музеями міста для ознайомлення з історією розвитку регіональної кухні;
- інтегрувати й поглибити знання та уявлення учнів про кухню Слобожанщини, культуру, побут, звичаї, обряди, традиції предків через волонтерську творчу етнографічну діяльність;
- модифікувати роботу з популяризації активної громадянської позиції засобами створення системи виховних заходів на основі обрядово-фольклорної тематики;
- знайти кулінарні рецепти автентичних страв;
- удосконалити рівень якості знань з іноземної мови за професійним спрямуванням;
- розширити зв'язки з іншими навчальними предметами шляхом уведення елементів національної кухні, побуту, традицій українського народу;
- створити і популяризувати збірку рецептів автентичних страв Сумщини;
- розширити співпрацю з підприємствами ресторанного господарства м. Суми щодо впровадження в меню рецептів, розроблених на основі проведених досліджень.

Своєю чергою, розв'язання завдань проекту здійснювалось за визначеними етапами дослідницької діяльності:

- *організаційно-підготовчий етап* (створено творчі групи педагогічних працівників та учнів з питань реалізації проекту; розроблено етапність роботи над проектом, визначено мету, завдання, цілі, здійснено аналізу отриманих результатів за кожним етапом; розроблено зміст й організація позакласної та самостійної роботи учнів, залучено їх до роботи в проєкті; об'єднано учнів у творчі групи за напрямками дослідження; визначено комплекс завдань для кожної групи учнів згідно з поетапністю);
- *концептуально-аналітичний етап* (віднайдено та проаналізовано історичні джерела з питань історії виникнення та культури споживання страв регіону; узагальнено інформацію про стан відродження народних традицій української кухні регіону на підприємствах громадського харчування (робота з соціальними партнерами за харчовим напрямком); відібрано страви для приготування та підготовки технологічної документації; проведено консультацію з роботодавцем управляючою ресторану «Symbiosi» м. Суми щодо рецептури та технології приготування відібраних страв (відгук від керівника); дібрано рецепти страв регіону для

комплектування збірника рецептів; зроблено моніторинг регіональних цін на необхідні інгредієнти; закуплено продукти для приготування необхідних страв; здійснено калькуляцію всієї технології приготування страв);

- *технологічний етап* (здійснено аналіз, устаткування необхідної технологічної документації для приготування страв; підготовлено та проведено майстер-клас з приготування регіональних автентичних страв; проведено відео та фотофіксацію майстер-класу; створено відеоролик майстер-класу; забезпечено англomовний супровід необхідних матеріалів; створено мультимедійні презентації рецептів та технологій приготування страв; створено мультимедійну презентацію рецептів та технологій приготування обраних страв);
- *підсумково-презентаційний етап* (проаналізовано результати проєкту, виявлено, скориговано та розроблено план дій щодо попередження недоліків; презентовано результати реалізації проєкту; впроваджено матеріали проєкту в процесі вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням», у підготовці кваліфікованих робітників за професією «Кухар»).

Отже, доведено, що цей проєкт сприяв удосконаленню професійної компетентності педагогічних працівників училища і формуванню професійно орієнтованих здатностей учнів на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, сприяв мотивованості здобувачів освіти до пізнання автентичних страв регіону, розширив партнерські зв'язки щодо відродження народних традицій української кухні на підприємствах ресторанного сервісу Сумщини, підвищив імідж робітничих професій на регіональному ринку праці.

Література:

1. Сумцов М. Ф. Слобожане: історико-етнографічна розвідка. Х.: Союз, 1918.
2. Українці. Історико-етнографічна монографія. К.Г.Гуслистый, Ф.Є. Лось, М.Т. Рильський. К.: В-во Академії наук Української РСР, 1960.
3. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник /А.П.Пономарьов, Л.Ф.Артюх, Т.В.Косміна та ін.К.: Либідь, 1993. 256 с.
4. Українське народознавство: Книга для вчителя. К.: Освіта, 1992. 176 с.
5. Українська стародавня кухня: Довідник. Упоряд. Т.Л. Шпаковської. К.: Спалах ЛТД, 1993. 238 с.

*Орел Дарина Миколаївна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Левченко Світлана Віталіївна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін,
Коростишівський педагогічний фаховий
коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради
(м. Коростишів, Україна)*

ДОЛАЄМО ПАНІКУ: ВПРАВИ І ПОРАДИ ЯК СТАБІЛІЗУВАТИСЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Воєнний конфлікт є складною ситуацією, яка має значний вплив на психологічний стан дітей. Існує багато факторів, які можуть викликати паніку, тривогу та стрес під час війни. Діти можуть бути свідками насильства, смерті та знущань, що викликає в них стрес та тривогу. У такі моменти вони можуть відчувати себе безпорадними та беззахисними, що негативно впливає на їхнє психологічне здоров'я. Важливо знати, як подолати стрес та паніку і які поради та вправи допоможуть стабілізувати ситуацію.

Діти можуть мати різні психологічні реакції на війну, залежно від їх віку та індивідуальних особливостей. Деякі демонструють поведінку, що свідчить про тривогу, страх та розлад, в той час як інші можуть зануритись в себе та відчувати внутрішню затримку.

Психологічні травми, що виникають в результаті війни, мають серйозний вплив на психічний розвиток дитини, її поведінку та соціальну адаптацію в майбутньому. Дуже важливо забезпечити дітям підтримку та допомогу психологів та інших фахівців для того, щоб вони могли успішно пережити війну та відновити своє здоров'я та психологічне благополуччя.

У разі того, якщо дитина стала свідком або пережила травматичну подію, дорослим слід бути уважними до певних ознак: уникає розмов про травматичну подію та людей загалом; не проявляє цікавості до речей і дій, які раніше викликали інтерес та задоволення; може стати дратівливою зі спалахами гніву; може мати проблеми зі сном; може мати труднощі із зосередженістю уваги.

Ось кілька порад, які допоможуть стабілізувати емоційний стан дитини:

- створіть сприятливу атмосферу вдома;
- забезпечте спокійне та безпечне середовище вдома, де дитини зможе відпочивати та розслаблятися;
- будьте чуйними до почуттів дитини, стежте за поведінкою та настроєм, проявляйте увагу до її почуттів та емоцій;
- намагайтеся знайти час, щоб прислухатися до того, що вона хоче сказати;
- забезпечте можливість рухатися, фізична активність може допомогти зняти стрес;
- намагайтеся забезпечити дитині можливість займатися фізичними

вправами, такими як прогулянки, велосипедні прогулянки або ігри на свіжому повітрі;

- навчіть дитину технікам релаксації, дайте знання про різні техніки релаксації, такі як глибоке дихання, медитація або йога, які можуть допомогти зняти стрес;
- знайдіть можливості для дитини розважатися, займатися улюбленими заняттями, такими як читання книг, гра на музичних інструментах, малювання, гра з іграшками, або перегляд відео;
- зверніться до фахівців, якщо стрес у дитини не зникає, зверніться до педагога або психолога, які можуть допомогти знайти спосіб розв'язати проблему та дати рекомендації.

Можна скористатися наступними вправами для зняття стресу у дітей.

Корисна гра "На щастя - На жаль" показує дітям, що завжди є вихід зі складних ситуацій. По черзі кожен учасник озвучує складну ситуацію, наприклад: "В Україні почалася війна". Потім наступний учасник говорить: "На щастя, вся моя родина ціла та неушкоджена", і черга переходить до наступного. Гравці по черзі описують якісь позитивні та негативні наслідки цієї ситуації, поки всі не закінчать її. Головна мета гри - показати дітям, що кожна ситуація має багато аспектів та може бути розв'язана.

Створіть разом з дитиною "Ловця снів" із паличок та кольорових ниток, як павутинку, та розмістіть його поруч із місцем, де дитина спить, щоб він "ловив" негативні сни та не допускав їх до дитини. Можна використовувати творчі ресурси, такі як глина, малювання чи ліплення, для створення ангела-охоронця, який допоможе подолати страхи.

Вправа «Черепашка» використовується для зняття м'язового напруження. Завдання: уявіть, що ви черепаха, яка йде на повільну, розслаблену прогулянку. Уявіть, ніби раптово почався дощ. Щільно згорніться в калачик під панциром десь на десять секунд. Уявіть, що знову вийшло сонце, тому можна вилазити з панцира та продовжити розслаблену прогулянку. Повторіть кілька разів. Переконайтеся, що завершуєте вправу прогулянкою, щоби ваше тіло розслабилось.

Якщо діти знаходяться в бомбосховищі, то важливо забезпечити їм засоби для розваг і зняття стресу. Ось декілька вправ, які можуть допомогти дітям в бомбосховищі:

Розфарбовування або малювання - навіть у невеликому просторі можна створити кутки для дітей, де вони можуть малювати або розфарбовувати малюнки.

Гра "Поширення історій" - кожен гравець розповідає частину історії, і наступний гравець продовжує. Можна почати історію зі слів: "Жили-були...", або "В один прекрасний день...".

Гра "Хто я?" - кожен гравець пише ім'я відомої людини на листку паперу та прикріплює його на чоло наступного гравця. Гравець не знає, кого він представляє, і має задавати запитання, щоб вгадати.

Гра "Уявний світ" - кожен гравець розповідає про свій уявний світ: місце,

де він хотів би побувати, що він хотів би робити, які друзі в нього були б тощо.

Вправи на дихання - можна проводити вправи на глибоке дихання, щоб заспокоїти нервову систему дітей та зняти стрес.

Цими вправами та іграми можна допомогти дитині зняти напруження та відволіктись, що особливо важливо у випадку, коли дитина перебуває у стані тривожності чи роздратованості. Головне завдання в такій ситуації полягає в тому, щоб не зациклюватися на негативних думках, оскільки вони можуть призвести до депресії та нервового зриву. Чим більше ми занурюємося в тривогу і страх, тим складніше виходити з цього стану.

У світі немає нічого страшнішого за війну, і вона безумовно вносить корективи в життя людей. Напруженість, тривога, роздратованість - це ті емоції, які супроводжують війну і можуть впливати на психологічний стан дітей. Однак, існують вправи та поради, які можуть допомогти зняти напруження та стабілізуватися в умовах війни.

Отже, головне завдання кожного дорослого - не зациклюватися на негативі, а забезпечити дітям зручні умови для їх розвитку та психологічного комфорту. Використання вправ та ігор є однією з основних цінностей, яка допомагає дітям зняти напруження та відволіктися від негативних думок. Також важливо використовувати поради для стабілізації в будь-який момент, що може допомогти зняти напруження та стрес в дітей. Необхідно робити все можливе, щоб забезпечити дітям мирний та безпечний простір для зростання та розвитку.

Література:

1. Освіторія «ПТСР у дітей під час війни: ігри, техніки і вправи проти напруги» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://surl.li/cgica>

2. Як помітити ПТСР у дитини [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://surl.li/fzcwe>

*Охріменко Діана Станіславівна,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта
Прокопенко Світлана Григорівна,
викладач – методист
КЗ «Прилуцький гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради (м. Прилуки, Україна)*

ЕКОЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ

Здавна відомо, що гармонія з природою і світом – запорука щасливого життя людини. Наразі довкілля в Україні перебуває у вкрай критичній ситуації. Погіршення стану довкілля вимагає від населення певних знань у сфері раціонального природокористування. Цю ситуацію можна покращити, впроваджуючи нові форми і методи освіти, інформуючи громадськість про природні закони, численні взаємозв'язки в природі і про те, що людина є частиною природи.

Питання виникнення, розвитку й значення екологічної свідомості в регулюванні відносин суспільства й природи розглядають не лише педагоги, але філософи й психологи, зокрема такі, як Р. Біджиєва, А. Валітова, С. Дерябо, Т. Іванова, Т. Казначеева, В. Скребець, В. Ясвін та ін. Значну увагу психолого-педагогічним проблемам розвитку екологічної свідомості приділяли С. Дерябо, В. Скребець, А. Львовчикіна, О. Мамешина, Ю. Швалб, В. Ясвін; теорії і практиці формування екологічної свідомості О. Захлебний, І. Зверев, І. Суравегіна та ін.

М. Складановська вважає екологічною свідомістю відношення до природи і сукупність уявлень про взаємозв'язки в середині системи «людина-природа» (Людина і світ, 52); Л. Юрченко вважає, що екологічна свідомість є відтворенням людьми екологічних умов життя і відносин між суспільством і природою у вигляді екологічних теорій, ідей, уявлень, що відображають ставлення до природи в дану історичну епоху (Юрченко, 229).

Ми вважаємо, що екологічне мислення - це загальне розуміння, що безпечне існування та розвиток людства можливе тільки за умови відновлення екологічної чистоти середовища існування та гармонічної взаємодії з нею.

Після екологічного мислення розвивається екологічна свідомість.

М. Васильєв, А. Кочергін, Ю. Марков характеризують екологічну свідомість як сукупність узагальнених уявлень про природу, переконань та ідеалів, що відображають і обумовлюють ставлення людини до природи, її законів, відповідні оцінки взаємозв'язків з нею.

У загальному вигляді під екологічною свідомістю (ЕС) розуміється масова занепокоєність населення становищем навколишнього середовища.

Формування екологічної обізнаності молоді належить до найбільш важливих та відповідальних завдань сучасності. Зрозуміло, що ця культура не

формується швидко, вона є результатом поступового, цілеспрямованого систематично виховання та свідомої роботи над собою.

Становлення екологічної свідомості ми можемо визначити правилами поведінки, настановами, дотримання яких сприятиме становленню екологічно розсудливої поведінки:

1) Будьте розсудливим споживачем. Купуйте речі лише тоді, коли вони вам дійсно потрібні та намагайтеся скласти список цих речей перед походом до магазину. І пам'ятайте: краще 1 раз купити якісну річ, ніж кілька разів дешево.

2) Відмовтеся від одноразових пластикових пакетів. Пластик не розкладається у екосистемах природним шляхом. Надавайте перевагу різним шоперам.

3) Бережіть воду. Запаси прісної води на планеті Земля не є значними. Не виливайте різні відходи та не викидайте сміття у річки.

У нашому коледжі був створений проект «Рятуймо річку Удай». Він ініціював обстеження русла річки та берегів (через спостереження) з метою виявлення місць замулення, заторфування штучних загат та стихійних звалищ на берегах. Матеріали передані до ініціативної групи, яка на владному рівні опікується проблемою річки Удай.

Також відбулася розробка байдарочного маршруту «Тихі плеса», по ходу якого проводиться спостереження життя аквальних комплексів річки Удай, рідкісних рослин та тварин, а також наслідків господарської діяльності людей у басейні річки.

4) Сортируйте сміття. Якщо біля вашого будинку вже з'явилися окремі контейнери для побутових відходів з пластику, скла, металу та паперу, користуйтеся ними. Це займе лише декілька хвилин вашого часу, але допоможе природі.

Слід зазначити, що місто Прилуки є учасником проекту «Мережа міст сталого розвитку України», діяльність якого спрямована на розробку та практичне виконання підходів сталого розвитку і програм відродження регіонів шляхом співпраці, обміну ідеями та досвідом між містами України, де екологічні проблеми є найбільш нагальними.

Також відбулася реалізація двох проектів: «Стихійні звалища міста Прилуки», «Забруднення міста та здоров'я дітей». На основі спеціально розроблених анкет зібраний матеріал давав кількісну (розміри звалищ, площа) та якісну характеристику (наявність небезпечних компонентів сміття). Картосхема та анкета передані до комунальної служби міста Прилуки.

5) Посадіть дерево та підтримуйте людей, що зберігають та захищають наші ліси. Древа в процесі фотосинтезу поглинають вуглекислий газ та виділяють кисень, необхідний для дихання.

Наші викладачі та студенти активно беруть участь у екологічній акції «Посади дерево».

Також було створено пам'ятки садово-паркового мистецтва в селі Івківці «Дубина», що дало можливість зберегти парк XVII ст. (найбільш цікаві екземпляри це хвойні, серед яких кедри);

б) Батарейки. Намагайтеся відносити їх в спеціально призначені місця, адже вони є величезним шкідником для екології.

Студенти нашого коледжу брали участь у реалізації проекту «Батарейка», що мав на меті збір відпрацьованих батарейок у місті та їх передача на утилізацію.

Також наші студенти разом з викладачами проводять значну роботу щодо вивчення природи рідного краю, охорони природних комплексів, збереження біорізноманіття. Ось перелік деяких з них:

- обстеження ярово-балкової системи південно-східної частини Прилуцького району з метою виявлення зміни контурів орних земель під дією глибинної ерозії. Картохеми передані до управління екології Чернігівської області;
- розробка трьох екологічних маршрутів, які допомагають спостерігати за об'єктами рослинного та тваринного світу Прилуччини. На маршруті «Ярмарковий шлях» протягом двох років висаджено понад 350 цибулин нарцисів (це буде наша Прилуцька «Долина нарцисів»);
- обстеження природно-територіальних комплексів Прилуччини на предмет виявлення об'єктів рослинного та тваринного світу, що занесені до Червоної книги України. За результатами спостережень зареєстровано на обласному та місцевому рівні: пам'ятку садово-паркового мистецтва парк у селі Івківці, заказник ботаніко-гідрологічного та рекреаційно-навчального спрямування «Густинський», ботанічний заказник урочище «Довге»;
- створення маршруту «До таємничих джерел», що, окрім ознайомлення з заказником «Далекі потоки», дає можливість спостерігати пам'ятки сакральної архітектури першої половини XVII століття «Церкву Архангела Михаїла» та всіх «Сил небесних» і печерну каплицю «Геннадієві печери»;
- проект «Малі річки» покликаний активізувати спостереження за станом, збереженням та відновленням малих річок як складової «смарагдової мережі» області, України, Європи. Спостереження розпочаті в серпні 2020 року. Теоретичне та картографічне обґрунтування проекту базуються на книзі місцевого краєзнавця О.А.Савона «Тихоплинний Удай»;
- вивчення видового складу парку педколеджу;
- проведення спостережень за погодою з метою виявлення кліматичних змін на Прилуччині.

Також на базі нашого закладу систематично проходять міжвузівські студентські науково-практичні конференції екологічного спрямування. Крім того студенти коледжу є активними учасниками Всеукраїнського інтернет-турніру знавців природничих дисциплін.

Таким чином, виживання в сучасних умовах і запобігання подальшому поглибленню екологічної кризи можливо лише в разі розвитку екоцентричного

типу екологічної свідомості, що перш за все передбачає переосмислення значення навколишнього природного середовища в житті суспільства, місця і ролі людини в світі, відносин між суспільством і природою. Не лише оволодіння певною сумою знань і вмінь, а й формування громадянської позиції, що базується на екоцентричному типі екологічної свідомості, і в кінцевому результаті – формування екологічної особистості, є метою екологічної освіти і виховання.

Література:

1. Варго О.М. Екологічна свідомість як умова становлення екологічного суспільства: автореф. дис... канд. філософ. наук: Х., 2006. 17 с.
2. Людина і світ. Вступ до екологічної психології: Навч. посіб. Д., 2006. 144 с.
3. Юрченко Л.І. Екологічні цінності в структурі екологічної свідомості й екологічної культури. *Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць*. К., 2009. Вип. 78. С. 229–237.

*Павліковська Любов Вікторівна,
студентка спеціальності “Соціальна робота”
Сопівник Руслан Васильович,
д. пед. н., доц.,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ПОСТАТЬ КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО У ВИМІРІ ЛІДЕРОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

В переважній більшості лідерство в Україні досліджувалося в політичному аспекті. Політологи розглядають лідерство з позицій особистості лідера, впливів, які чинить лідер на маси, аналізу причин низької ефективності лідерів у політичних процесах сучасної України тощо. Соціологи та психологи досліджували лідерство як соціально-психологічний феномен тісно пов'язаний з основними тенденціями соціального розвитку сучасного суспільства. Як казав видатний педагог ХІХ ст. Костянтин Ушинський: “Тільки особистість може творити особистість, тільки характером можна утворити характер”. Оскільки лідер – це, насамперед, той, хто веде за собою, здатний утримувати всезагальний настрій та створювати комфортну емоційну атмосферу, потрібно виховувати в собі певні якості, ставити цілі та пріоритети. Якщо не всі лідери є педагогами, то кожен педагог повинен бути лідером і працювати над собою. Педагог перебуває практично у постійній екстремальній ситуації, і якщо він не має ознак лідерства, харизматичних якостей, то стає дуже сумнівним те, чи здатний він активно впливати на гармонійний розвиток своїх вихованців.

Педагог із ознаками позитивної харизми, це той, що усією своєю поведінкою, діяльністю, викликає оптимізм, радість буття суб'єкта учіння. Він гуманізує відносини у педагогічному й учнівському колективах, отже, робить людським усе культурно-освітнє середовище, налаштовує вихованців на успіх, утверджує своїми діями свободу, творчість, формує смисли буття. Достатньо сказати, що практично всі педагоги-гуманісти (Я. Коменський, да Фельтре, Й. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський, С. Русова, С. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Макаренко, М. Ярмаченко, С. Гончаренко, І. Зязюн та ін.), були педагогами, що мали високий позитивний потенціал лідерів-харизматиків, саме вони створювали так звані «школи радості», «майстерні гуманності» тощо [Васянович, ст. 47].

Костянтин Дмитрович Ушинський мав енциклопедичні знання з багатьох наук, зокрема з мови, філософії, психології, фізіології, політичної економії, історії, історії педагогіки. Ці знання допомогли йому вибудувати свою прогресивну, оригінальну педагогічну систему на рівні передової для свого часу науки. Як лідер, він був реформатором, звільняв освіту від

пережитків станового суспільства, коли незаможні верстви населення мали вчитися в окремих класах. Він був моральною людиною демократичних поглядів, за що і звільняли з посад у роки монархічної реакції російської імперії. У Смольному інституті Ушинський радикально реформував навчально-виховний процес: змінив зміст освіти, переглянув обсяг і послідовність вивчення предметів, ввів нові. Це були прогресивні зміни, але, на жаль, їх не підтримали колеги, його систематично цькували реакційно налаштовані викладачі, звинувачували у вільнодумстві. Він був звільнений разом із групою високоосвічених викладачів, яких сам запросив працювати. Там К. Д. Ушинський старанно та критично вивчав роботу жіночих навчальних закладів, дитячих садків, притулків. Найдовше він перебував у Швейцарії, але відвідав і школи Німеччини, Франції, Бельгії та Італії. У ці роки він написав такі відомі праці: "Педагогічна подорож до Швейцарії", "Рідне слово", двотомник "Людина як предмет виховання" та інші. Працюючи в Смольному інституті, Костянтин Дмитрович організував недільну школу для неписьменних службовців, зустрічався з педагогічною громадськістю столиці, організував так звані "четверги" з обміну педагогічним досвідом і поширенням передових педагогічних ідей серед учительства столиці.

Лідер-педагог визначається нами як людина, яка мислить глобальними філософськими і культурологічними категоріями. Він передбачає потенційні можливості кожного учня, створює спільне бачення майбутнього навчально-виховного процесу і розвитку особистості та здібностей учнів. Педагогічний лідер делегує вихованцям повноваження і розвиває в них самостійність, бачить, розуміє і цінує в них відмінності, розвиває командний підхід до роботи і навчання, відчуття партнерства. Він вітає зміни, демонструє знання педагогічних технологій, заохочує творчий і конструктивний виклик, діє відповідно до проголошених культурних цінностей, розвиваючи і збагачуючи їх власною діяльністю. Лідерство, за образом висловом видатного письменника і політолога Уоррена Бенніса, схоже на красу - йому складно дати визначення, але коли ви його бачите, ви точно знаєте, що воно перед вами [2, с. 12].

Особливість педагогічної діяльності полягає в тому, що нові ідеї з'являються опосередковано, крізь властиві кожному часу особливості, які зачіпають освітні цінності, а саме, системі цілепокладання, структуру, зміст і методи освіти. Нашому часу властиві феномени розвиваючої освіти, гуманізація і гуманітаризація навчання, а також профільно-диференційована організація учбового процесу. Весь парадокс нинішньої ситуації складається в тому, що педагогічна свідомість може сприймати тенденції в розвитку освіти в певних фрагментарних феноменах-інноваціях.

Структура і логіка професії вчителя все ще залишаються в більшості своїй в рамках індустріально-просвітницької парадигми в мисленні, причому основний упор здійснюється на предметно-розчленоване бачення світу, вузьку спеціалізацію і технологізацію діяльності, при якій операційно-процесуальні аспекти виступають вище, ніж культурні аспекти навчання. У

подібних випадках виникають певні вимоги освітніх стандартів до рівня підготовки вчителя. Фахівці повинні усвідомлювати особову і соціальну значущість своїх професій, володіти цілісними уявленнями про освіту, у вигляді особливої сфери соціокультурної практики, яка забезпечує трансляцію культури від покоління до покоління, і яка виступає як головний контекст в становленні особистості.

Враховуючи прогресивні погляди, К. Д. Ушинський примусив повному подивитися на педагогіку. Він вважав, що їй необхідна міцна наукова база. Без цього педагогіка ризикує стати зборами рецептів і наукових повчань. На його думку, насамперед, педагогіка повинна спиратися на наукові знання про людину, а саме, на психологію, літературу, філологію, мистецтво. К. Д. Ушинський розумів необхідність повного вивчення людини. Він затверджував: «Якщо педагогіка хоче виховувати людину у всіх відносинах, то вона повинна раніше взнати його також у всіх відносинах»

Надалі основні вимоги до особистості вчителя оформлені в категоріях «знає», «уміє», «володіє», що ніяк не створюють філософську і культурологічну конструкцію в сучасній педагогічній професії, яка орієнтована на адекватне відображення парадигми наукової картини світу в освітній практиці і варіативності соціально-історичних перспектив в їх залежності від культури і освіти. Основна місія педагога не полягає тільки в фіксації значних змін. Вчитель зобов'язаний їх відображати як в змісті освіти, так і в системі цілепокладання учбового процесу, в методах його організації.

Особливість діяльності сучасного педагога потребує його постійного перебування в центрі групової активності в різних системах міжособистісних відносин. Одночасно чи по чергово він виконує ролі наставника, керівника, організатора, консультанта, дослідника. Не розгубитися у плінності такого різноманіття відповідальності можуть лише педагоги-лідери, адже вони здатні творчо адаптуватися до умов реальності, в яких вони працюють. Формування педагога як лідера треба почати з вивчення теоретичних засад. Розглядаючи літературну спадщину К. Д. Ушинського, можна зробити висновок, що в своїх літературних працях він найбільш чітко дав визначення ролі вчителя в освітній установі.

Вчений здійснив педагогічний синтез наукових знань про саму людину, привів науку педагогіку до абсолютно нового рівня. Ще однією основною ідеєю, яка була встановлена у розділ педагогічної системи К. Д. Ушинського, була концепція народності виховання. Вітчизняна педагогічна наука обов'язково повинна будуватися з урахуванням національних особливостей народу, а також відображати специфіку національної культури і виховання. У процесі створення української педагогіки К. Д. Ушинський вважав нереальним наслідувати або привносити в неї принципи виховання інших народів. Всі народи створюють свою систему навчання і виховання з урахуванням своїх власних національних рис і творчих виявів. При цьому він не заперечував використання досягнень в області педагогіки інших народів, розумно використовуючи їх досягнення в розрізі своїх національних особливостей.

Народність виховання по К. Д. Ушинському відображається як принцип перетворення повністю всієї системи освіти в зв'язку з життям народу. Звідси виходять такі вимоги:

- виховання обов'язково повинне бути національним і самобутнім;
- справи народної освіти повинні знаходитися у самого народу, що займається його організацією, керівництвом і управлінням школою;
- народ формує зміст і характер виховання;
- все населення повинні бути охоплено освітою і суспільним вихованням;
- жінки повинні виховуватися нарівні з чоловіками;
- справжня народність виражається насамперед в рідній мові.

Принцип народності сполучений із задачами розвитку особистості і з формуванням у дітей любові до своєї вітчизни, гуманності, правдивості, відповідальності, волі і почуття обов'язку. Всі такі якості в основному виходять від народу і співпадають з характером і традиціями, допомагають створювати національну свідомість народу.

У К. Д. Ушинського ідея народності є ідеєю демократичності, і визначає нові прогресивно-творчі підходи в розвитку педагогіки і відповідає потребам народу і народної освіти. Вчений вважає єдність теорії і практики ще однією основою педагогіки як науки. Справжня наука педагогіки здатна розвиватися на базі зв'язку теорії і практики, за допомогою всебічного узагальнення педагогічного досвіду. Так, «теорія не може відмовитися від дійсності, факт не може відмовитися від думки» [4, 256].

У зв'язку з цим, концепція підготовки вчителя повинна бути передбачена у бік фундаменталізації професійного утворення за допомогою введення нових дисциплін і вивчення минулого, а також спадщини К. Д. Ушинського, яка впливає великий чином на нинішню педагогічну свідомість і вітчизняну педагогічну освіту.

Велика спадщина К. Д. Ушинського обов'язково повинна бути використана в процесі підготовки вчителя, тому що, на його думку, «вплив особистості вихователя на молоду душу складає ту виховальну силу, яку не можна замінити ні підручниками, ні моральними сентенціями, ні системою покарань і заохочень» [3, 167].

Література:

1. Leader. Elite. Society, Григорій Васянович, ст. 47
2. Український науковий журнал "ОСВІТА РЕГІОНУ", ст. 12
3. Історія педагогіки. - Ч. 2.: З XVII в. до середини XX в. / під ред. А. І. Писькунова. - М.: Проспект, 1997.
4. Егоров С. Р. К. Д. Ушинський: книга для учнів. - М.: Педагогіка, 1987.

*Палаш Софія Сергіївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,
докторка філософії PhD, асистентка,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ УВАГИ ТА ПАМ'ЯТІ ВІДПОВІДНО ДО ПОГЛЯДІВ К. УШИНСЬКОГО

К. Ушинський вважав, що у процесі навчання необхідно розвивати пам'ять – пасивну (мимовільну) і активну (довільну), використовуючи повторення навчального матеріалу. Однак слід уникати механічного заучування, тобто зазубрювання. Неприпустиме перевантаження учнів, перевтома. Водночас навчання не може бути й розвагою. У засвоєнні знань, за Ушинським, велике значення має наочність. Діти мислять формами, фарбами, звуками, відчуттями, тому в процесі навчання корисно використовувати всі наочні засоби з тим, щоб органи чуттів брали безпосередню участь у сприйманні навчального матеріалу. Прикладом умілого використання наочності в навчанні можуть бути його книжки для дітей «Рідне слово» і «Дитячий світ». Значну увагу приділяв К. Ушинський розробці методики роботи вчителя на уроці, радив запроваджувати різноманітні ефективні методи і способи навчання: пояснення нового матеріалу, повторення пройденого, вправи, письмові та графічні роботи учнів, індивідуальні й фронтальні форми роботи на уроці, облік знань учнів тощо (Ушинський, 1990).

У психології розрізняють мимовільну, довільну та після довільну увагу. Усі різновиди уваги тісно пов'язані між собою і за певних умов переходять одні в одних.

Увага – форма психічної діяльності людини, що виявляється в спрямованості і зосередженості її свідомості на певних об'єктах, які мають постійне або ситуативне значення.

1. Мимовільне увагу є найбільш простим видом уваги. Його часто називають пасивним або вимушеним, тобто воно виникає незалежно від свідомості людини. Діяльність захоплює людину сама але собі, в силу своєї захопливості.

2. Довільна увага виникає на основі зусилля волі. Оскільки воно вимагає зусиль від людини, то є виснажливим. Важко змусити людину бути уважним більше двадцяти хвилин. Іноді прагнення позбутися відволікаючих подразників стає болючим.

3. Після довільна увага виникає в результаті свідомого зосередження на предметах і явищах у процесі довільної уваги. Долаючи труднощі під час довільного зосередження, людина звикає до них, сама діяльність зумовлює

появу певного інтересу, а часом і захоплює її виконавця, і увага набуває рис мимовільного зосередження (Гурбенко, 2015).

Оцінюючи роль уваги в психічній діяльності, слід згадати слова К. Д. Ушинського про те, що увага є тими дверима, через які проходить все, що входить у душу людини із зовнішнього світу. Для виникнення уваги необхідно виділити об'єкт, зосередитись на ньому і відволіктися від сторонніх подразників. Увага не може бути безпредметною. Предметом уваги може виступити зовнішній світ, на який спрямовано акт пізнання, сама психічна діяльність: думки, переживання, аналіз дій, вчинки.

Види уваги та пам'яті є важливими складовими процесу навчання та виховання. Він розрізняв різні види уваги, такі як дифузну, спрямовану, розсіювану та фіксовану, кожна з яких має свої особливості та застосовується в різних ситуаціях. Щодо пам'яті, то К. Ушинський відрізняв механічну, зв'язану, логічну та засвоєну пам'ять. Він наголошував на важливості правильного використання цих видів уваги та пам'яті для досягнення найбільш ефективного результату в навчанні та розвитку особистості (Ковальчук, 2015).

Отже, увага та пам'ять є важливими складовими успішного навчання та розвитку особистості, і розуміння різних видів цих процесів може допомогти вчителям та батькам досягти кращих результатів у навчанні та вихованні дітей.

Література:

1. Ушинський, К. Д. (1990). Розумові здібності дітей і методи їхнього розвитку. Київ: Наукова думка.
2. Гурбенко, О. В. (2015). Психологічні аспекти розвитку уваги у дітей молодшого шкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2, 126-133.
3. Ковальчук, О. П. (2015). Особливості розвитку пам'яті у дітей молодшого шкільного віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт / Педагогіка і психологія, 4(56), 38-41.

*Папірник Віталій Олександрович,
студент спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)
Тихоліз Наталя Сергіївна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Коростишівський педагогічний фаховий
коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради
(м. Коростишів, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дистанційне навчання стало зручним під час пандемії та незамінним після повномасштабного вторгнення. Онлайн-уроки дозволяють не припиняти навчання у зоні бойових дій та на тимчасово окупованих територіях. А ще дають змогу мільйонам українських біженців продовжувати освіту з будь-якої точки світу.

Відповідно до Закону України «Про освіту» заклади освіти наділені автономією, що полягає в їх самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом (стаття 1 пункт 1).

Школа обрала для роботи поєднання двох форм – дистанційної та очної. Організація освітнього процесу може здійснюватися і за змішаною формою, що поєднує очний і дистанційний режими. Таке поєднання можливе, зокрема, для різного виду занять (практичні, лабораторні заняття проводяться в очному режимі, лекційні – в дистанційному). Або для різних груп одного класу: частина учнів класу навчаються очно, інша – дистанційно в асинхронному режимі, з можливістю надання учням підтримки шляхом проведення консультацій в синхронному режимі. При цьому для учнів визначається черговість очного та дистанційного навчання з метою забезпечення рівних умов для здобуття освіти. Заклад освіти може організовувати освітній процес із використанням технологій дистанційного навчання за допомогою технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу. Форма організації освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті та визначається рішенням військово-цивільних адміністрацій. Рішення приймається за участю батьків. Якщо батьки не погоджуються з очною формою навчання, вони можуть обрати дистанційну форму або індивідуальний графік навчання, або перевести дитину на екстернатну форму навчання. Для учнів, батьки яких обирають навчання онлайн, у закладі освіти можуть організовуватись окремі класи з дистанційною формою організації освітнього процесу. Форма організації освітнього процесу

може змінюватися впродовж навчального року в залежності від безпекової ситуації в населеному пункті.

Дитина може здобувати освіту за дистанційною формою в закладі освіти, в якому навчалася раніше. Тому найкраще – за можливості продовжити навчання дистанційно у своєму закладі освіти.

Якщо дистанційне навчання в закладі освіти не здійснюється, дитина може продовжити навчання в іншому закладі освіти на території України. Для цього один із батьків, опікунів чи інших законних представників, родичів має подати до закладу освіти заяву про зарахування (її скановану копію чи фотокопію).

В умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації іншого характеру тривалість навчальних занять не повинна перевищувати для учнів:

- для учнів 1 класів – не більше 10 хвилин;
- для учнів 2-4 класів – не більше 15 хвилин;
- для учнів 5-7 класів – не більше 20 хвилин;
- для учнів 8-9 класів – 20–25 хвилин.

У разі здвоєних навчальних занять для учнів 10–11(12) класів – не більше 25–30 хвилин на першому занятті та не більше 15–20 хвилин на другому занятті.

Дитина відвідує лише частину занять, що призводить до численних пропусків. Тому дистанційна форма навчання передбачає не лише уроки онлайн, на яких мають бути присутні учні, а й асинхронний режим.

«Асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо» (абзац 2 пункту 2 розділу Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти).

Матеріал пропущених занять дитина опрацьовує самостійно, виконуючи завдання, надіслані вчителем. Таким чином, дитина взаємодіє із вчителем у синхронному та асинхронному режимі, що передбачено законодавством.

Для опанування шкільної програми можна використовувати наступні ресурси: Всеукраїнська школа онлайн – відеоуроки, тести та завдання для школярів 5-11 класів. Працює також у форматі мобільного додатка. Платформу «Всеукраїнська школа онлайн» створено громадською спілкою «Освіторія».

Всеукраїнський розклад онлайн – онлайн-розклад, розроблений Міністерством освіти і науки України на базі Google-календаря, який містить посилання на матеріали з різних ресурсів (Всеукраїнська школа онлайн, телеуроки, підручники тощо) для предметів згідно з календарно-тематичним плануванням. Уроки можна додавати собі у Google-календар.

«Навчання без меж» – трансляція уроків на українських телеканалах та платформах онлайн-телебачення. Це спільний освітній проєкт Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та інформаційної політики, українських телеканалів ПЛЮСПЛЮС, «Піксель» та регіональних каналів Суспільного мовника, а також платформ онлайн-телебачення MEGOGO, Київстар ТБ, 1+1 video, sweet.tv та volia.tv.

Електронні версії шкільних підручників з електронної бібліотеки Інституту модернізації змісту освіти. Тут можна знайти підручники з будь-якого предмета в електронному вигляді.

Матеріали українських дистанційних шкіл, які на час воєнного стану надають безкоштовний доступ всім охочим.

В інструктивно-методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році закладам освіти радять враховувати оцінки, отримані в інших закладах освіти. При здійсненні семестрового оцінювання учнів (учениць) з тимчасово окупованих територій, із числа внутрішньо переміщених осіб і тих, хто повернувся на постійне місце проживання, зараховуються всі оцінки, які отримав/отримала учень/учениця впродовж семестру незалежно від місця навчання: у закладі, де навчався/навчалась за місцем тимчасового перебування або в будь-якій іншій школі, яка здійснює навчання за однією із форм здобуття освіти (очною, змішаною, дистанційною, екстернатною, сімейною) (абзац 7 розділу 7).

Учні 1 або 2 класів можна не переводити до наступного класу та залишити для повторного навчання у тому самому класі. Школа це робить на підставі письмового звернення одного з батьків чи інших законних представників. Так можна зробити лише один раз впродовж навчання у початковій школі.

Учні 3-8 класів можна залишити на повторне навчання, якщо за результатами річного оцінювання вони показали початковий рівень (1-3 бали) в одному з таких предметів: українська мова, математика, алгебра або геометрія. У класах з навчанням мовами корінних народів і національних меншин цей перелік доповнюється мовою навчання. Рішення про повторне навчання ухвалює педагогічна рада школи за погодженням одного з батьків (Порядок переведення учнів закладу загальної середньої освіти на наступний рік навчання).

В умовах воєнного стану освітні, навчальні програми та навчальний план рекомендується виконувати, ущільнюючи навчальний матеріал, організовуючи самостійну навчальну діяльність учнів, додаткові консультації з використанням технологій дистанційного навчання.

Окрім здійснення навчального процесу, постійної уваги потребує й психологічна підтримка дітей, тому перевантажувати дітей у таких умовах неправильно. Маємо докласти максимум зусиль, щоб учні продовжували навчання в закладах освіти України.

Література:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
3. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazhmetod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-15#Text>

*Петрів Андрій Богданович,
аспірант, Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАРОДНОСТІ К.Д.УШИНСЬКОГО

Військова агресія Росії щодо України зумовлює значні виклики для національної ідентичності та культурної спадщини українського народу та має ознаки геноциду. Розпочавши повномасштабне військове вторгнення, здійснюючи наругу проти тисяч мирних жителів, змушуючи мільйони українців покидати свої домівки, руйнуючи взимку енергетичну інфраструктуру, викрадаючи українських дітей та завдаючи матеріальних збитків, знищуючи українські міста та села – країна-агресор навмисно знищує українців.

Згідно з Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, геноцид визначається як будь-які з наступних дій, здійснюваних з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: 1) вбивство членів цієї групи; 2) нанесення тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам такої групи; 3) навмисне створення членам групи життєвих умов, які розраховані на повне або часткове знищення групи; 4) дії, розраховані на унеможливлення народження дітей в середовищі групи; 5) насильницька передача дітей цієї групи іншій групі [1].

У сучасних умовах, коли Україна веде боротьбу за своє існування, як вільної, незалежної, суверенної держави, реалізація принципу народності є особливо актуальним.

К. Ушинський був патріотом своєї Батьківщини, тому у вихованні молоді значну увагу приділяв патріотичним почуттям. «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, – писав педагог, – і ця любов дає вихованню надійний ключ до серця людини й могутню опору для боротьби з її поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами»[2].

Принцип народності – це один з основних принципів педагогіки, який започаткований К.Д. Ушинським. Він означає, що навчання та виховання повинні ґрунтуватися на національних традиціях, культурній спадщині та особливостях народу. Принцип народності передбачає вивчення рідної мови, літератури, історії, традицій, звичаїв та інших аспектів культури народу.

Цей принцип передбачає не тільки збереження культурної спадщини, але і розвиток національної ідентичності, готовності до захисту своїх прав та інтересів. Принцип народності також сприяє розвитку міжкультурної взаємодії, терпимості та поваги до інших національностей та культур.

Принцип народності є важливим елементом національної освіти та культурної політики, особливо в контексті збереження та розвитку культурної

спадщини та національної ідентичності в умовах військової агресії, глобалізації та культурного розмаїття.

Засноване на народності, виховання розвиває у дітей почуття патріотизму, національної гордості, обов'язку перед батьківщиною, привчає завжди ставити загальні інтереси вище особистих.

Література:

1. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/genocide.shtml
2. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні / К. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1. – С. 43 – 103.

*Пилипенко Любов Сергіївна,
студентка спеціальності 061 «Журналістика»
Іштукін Валерій Володимирович,
викладач-методист,
Комунальний заклад «Прилуцький
гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради
(м. Прилуки, Україна)*

ВІДЕОМАНІПУЛЯЦІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА

Кожна людина щодня отримує велику кількість інформації. У сучасному світі неможливо жити та не знати, що відбувається навколо. Отримувати новини людина може і не свідомо, коли чує рекламу на телебачення чи дивиться фільм. Саме на таке несвідоме людське сприйняття і направлені маніпуляції. Їх використовують у будь-якому новинному чи медіа продукті. Українські вчені, зокрема Т. Стасюк, вважає *маніпуляцією* - «сукупність прийомів або операцій практичної діяльності, що співвідносяться з комунікативними цілями суб'єкта, які впливають на вирішення конкретних завдань або полегшують досягнення конкретної мети» (Стасюк, с. 82-85).

Медіаманіпуляція — вид психологічного впливу, що здійснюється через пресу (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотексти, телетексти, рекламні щити та панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку, соціальні мережі, що призводить до пробудження у об'єкта впливу намірів, які змінюють його бажання, настрої, поведінку, погляди тощо (Мак-Квейл).

Сьогодні традиційні засоби масової інформації не користуються такою популярністю як раніше. Наразі більшість людей споживають інформацію через Інтернет або телебачення. Створення продукту для сучасних засобів масової інформації потребує використання монтажу. Програми, які для цього використовують, мають великий набір інструментів. Їх можна використовувати для застосування певних маніпулятивних технологій.

Українці отримують велику кількість інформації саме з телебачення. За даними КМІС, у 2019 році 74 % українців отримували інформацію про ситуацію в країні та світі з телевізора (3).

Люди схильні вірити тому, що бачать на власні очі. Сьогодні відео-новини є популярними, адже багато людей дізнаються новини з телебачення та інтернет-ресурсів. У сучасному світі є багато технологій та програм для монтажу відео. Серед найпопулярніших: *Adobe Premiere Pro, Sony Vegas Pro, Lightworks, Pinnacle Studio, VideoPad Video Editor*. Їх можуть використовувати і для маніпуляцій. Серед найпоширеніших прийомів є:

- маніпуляції зі звуком;
- нарізка кадрів;
- виривання кадру з контексту.

Відеоматеріал легше сприймається, коли в ньому є аудіо-доріжка. Для новин не так часто використовують музику. Для створення повної картинки використовують синхрон та закадровий голос. Закадровий голос - це слова журналіста, інформація, яку він доносить до глядача при цьому не знаходячись в кадрі. *Синхрон* - це структурний елемент телевізійного репортажу, відеоматеріал, який містить фрагменти інтерв'ю учасників події, яку висвітлюють. Іншими словами, це зображення в кадрі людини, яка говорить (Холод, с.54).

Вплив від аудіо може здаватись не сильним, однак це важлива частина матеріалу. Голос або музика допомагають створити емоційну картинку для того, що показано на екрані. За допомогою мелодій легко викликати емоції у глядача, бо відео-матеріал сприймається не тільки зором, а й слухом.

При створенні пропагандистських роликів часто використовують нарізку кадрів. У ефірах російських пропагандистів можна побачити сюжети з дипломатичних зустрічей, зроблені так, начебто представників України уникають, а з представниками росії радо розмовляють. Знову ж таки, цей метод можна використати і позитивно. Наприклад, у рекламі показати товари компанії або умови праці. Однак, від цього це не припиняє бути маніпуляцією.

Також є популярним такий спосіб маніпуляції, як виривання кадру з контексту. Серед перелічених його можна назвати найпростішим, бо вирізати момент з відео можна одразу на телефоні. Однак, цей спосіб дуже просто перевірити та довести дезінформацію або маніпуляцію.

Деякі з цих методів спокійно використовують у виробленні реклами. І це, напевно, єдиний вид медіапродукту, який може спокійно використовувати маніпуляції. Адже мета реклами - продати певний товар чи послугу. Однак потрібно розуміти, що невміле використання перелічених вище способів маніпуляції дуже легко побачити та перевірити. Після публікації фейкового контенту довіра до видання, що це зробило дуже швидко падає (5).

Таким чином, можна зробити висновок, що найкращий спосіб уберегти себе від впливу маніпуляцій – це підвищення свого рівня медіаграмотності. *Медійна грамотність* – це рівень медіакультури, досягнений медіаосвітою, що стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе та спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції — розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують (Шейбе С., Рогоу Ф., с. 22).

Медіаграмотність також включає здатність використовувати різні медійні платформи та інструменти, такі як соціальні мережі, веб-сайти, мобільні додатки та інші, для збору, обробки та поширення інформації.

Важливим елементом медіаграмотності є здатність розрізняти факти від думок та домислів, розуміти, які інтереси та мотивації стоять за джерелами

інформації, та оцінювати її в контексті соціальної, культурної та історичної перспективи.

Навички медіаграмотності є важливими для ефективного участі в суспільному житті та демократичному процесі, тому що вони допомагають людям зрозуміти, які питання важливі, як різні групи мають вплив на рішення та які джерела інформації можна довіряти.

Література:

1. Стасюк Т. (2010). Технології мовного впливу як компонент сучасної комунікації. *Укр. правда*, С. 82–87.
2. Мак-Квейл Д. (2010). *Теорія масової комунікації*. Львів: Літопис. [перекл. з англ. О. Возьна, Г. Сташків], 538 с.
3. Джерела інформації, медіаграмотність і російська пропаганда: результати всеукраїнського опитування громадської думки. Київ. міжнар. ін-т соціології., (2019). URL: https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/164308/AReport_Media_Feb2019_v2.pdf.
4. Холод О. М. *Основи тележурналістики: курс лекцій* [авт. та укл. Холод О.; автори: Дмитровський З., Шаповал Ю. К.: КиМУ, 2012. 121 с.
5. Шабаниця Д. *Світло, камера, монтаж! Як маніпулюють відеороликами. Медіакритика. Медіакритика*. URL: <https://www.mediakrytyka.info/za-scho-krytykuyut-media/svitlo-kamera-montazh-yak-manipulyuyut>
6. Шейбе С., Рогоу Ф. (2017). *Медіаграмотність: Підручник для вчителя 2-ге видання / пер. з англ. С. Дьома*. Київ: Центр Вільн. Преси, Акад. Укр. Преси, 319 с.

*Пилипчук Наталія Петрівна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,
докторка філософії PhD, асистентка,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВЧЕННЯ К.Д. УШИНСЬКОГО

Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1871) - видатний український педагог, письменник, діяч національно-визвольного руху. Народився в сім'ї священика, отримав класичну освіту в гімназії. Працював вчителем у Києві, потім - директором духовної школи в Одесі, заснував кілька громадських організацій, видавав педагогічні журнали, писав наукові праці з педагогіки.

Концепція виховання К.Д. Ушинського базується на його універсальній теорії педагогіки, яка визнає виховання як важливий елемент освіти. Основні положення концепції виховання за К.Д. Ушинським можна сформулювати таким чином:

1. Виховання має на меті не тільки передачу знань, але й формування особистості. Виховання спрямоване на розвиток інтелектуальних, моральних, естетичних і фізичних якостей людини.
2. Виховання повинно бути індивідуалізованим, тобто приділяти увагу потребам та інтересам кожної окремої дитини.
3. Виховання повинно проводитись через самостійну діяльність учнів, а не через пасивне засвоєння знань. Учень повинен бути активним учасником свого власного виховання.
4. Виховання повинно забезпечувати формування у дітей здорового глузду, здатності до критичного мислення, поваги до інших людей, культури мовлення і поведінки.
5. Виховання повинно бути здійснюване в партнерській взаємодії між учителем і учнем, в якій вчитель виступає як наставник, підтримуючи розвиток учня, а учень - як активний учасник виховного процесу (Сафонов, 1985).

Ці положення концепції виховання мають важливе значення в педагогіці, оскільки вони акцентують увагу на індивідуальному підході до кожної дитини та її особистісному розвитку, що сприяє вихованню гармонійної особистості.

Реалізація концепції виховання за Ушинським в сучасній освіті є важливою проблемою, оскільки вона дозволяє формувати повноцінну особистість, яка буде готова до життя в суспільстві.

Одним з основних положень концепції виховання за К.Д. Ушинським є ідея про те, що виховання повинно ґрунтуватися на дотриманні природних законів розвитку людини. Сьогодні цю ідею можна реалізувати в освітніх закладах шляхом застосування інноваційних технологій навчання та виховання, які забезпечують максимально можливий розвиток особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей (Кузьменко, 1991).

Ще одним важливим положенням концепції є ідея про те, що виховання повинно здійснюватися на основі взаємодії вихователів та вихованців. Сьогодні цю ідею можна реалізувати шляхом створення відповідних умов для співпраці між вчителями та учнями, зокрема, застосування методів проектної діяльності, взаємодії в рамках групових та індивідуальних проектів.

Крім того, концепція виховання передбачає використання активних форм навчання та виховання, таких як діалог, дискусія, взаємодія, спільна творча діяльність тощо. Застосування цих форм навчання та виховання дозволяє формувати активних, творчих та самостійних особистостей, які здатні до аналізу, критичного мислення та вільного вибору.

Концепція виховання педагога має велике значення для розвитку освіти та виховання молоді в Україні та світі. Вона акцентує увагу на індивідуальному підході до кожної дитини, на розвитку її інтелекту, емоцій та моральних якостей. Концепція передбачає, що виховання має спрямовуватися на формування активного та свідомого громадянина, здатного до саморозвитку та самовдосконалення.

Однак, при реалізації концепції виховання за К.Д. Ушинським в сучасних умовах, слід враховувати виклики та проблеми, які супроводжують сучасне виховання. До них можна віднести зростання техногенних та соціальних ризиків, роль сім'ї та середовища у вихованні дітей, нестачу професійно підготовлених вихователів та педагогів (Іванченко, 1982).

Отже, для успішної реалізації концепції виховання за К.Д. Ушинським в сучасних умовах, потрібні інноваційні підходи та стратегії, які забезпечать розвиток компетентностей, які необхідні для успішної соціалізації молоді. Зокрема, можна рекомендувати впровадження інтерактивних методів виховання та використання сучасних технологій у навчальному процесі, що дозволить забезпечити більш ефективний результат у вихованні та навчанні.

Література:

1. Сафонов, В. М. (1985). Педагогічна спадщина К. Ушинського: ідеї і проблеми. Київ: Видавництво «Київський університет».
2. Кузьменко, І. Ю. (1991). К. Ушинський: життя і педагогічна діяльність. Київ: Педагогічна думка.

3. Іванченко, Л. В. (1982). К. Ушинський про мету освіти. Київ: Видавництво «Рад. школа».

*Подворна Олександра Іванівна,
студентка спеціальності “Професійна освіта”
(Аграрне виробництво, переробка с-г продукції та харчові технології),
Маценко Леся Миколаївна,
к.пед.наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СІМЕЙ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Сім'я – найдавніший соціальний інститут, який у своєму розвитку пройшов складний еволюційний шлях та формувався під впливом історичних подій, а також численних стереотипів й уявлень громадськості та церкви [1].

Сімейні відносини завжди були найголовнішою цінністю для українського народу. Проте, в сучасній сім'ї роль і вплив батька значно знизився. Все частішими є випадки, коли жінка сама займається вихованням дітей, і водночас вибудовує свою кар'єру. Трудова діяльність жінки може бути зв'язана із великим перевантаженням і втомою, а також зі стресами. Тому, на тлі цього, жінки можуть ставати емоційно нестабільними та навіть агресивними. Згодом це може призвести до проблем в сім'ях, постійних конфліктів і сварок, до розлучення, а отже негативно позначатись на ментальному здоров'ї та взаєминах як подружжя, так і їхніх дітей.

В наш час діти, значну частину свого часу проводять в школах або дитячих садочках, де зіштовхуються в основному з вчителями та вихователями жіночої статті. Під впливом жіночих учительських колективів підлітки, зокрема, і юнаки можуть формувати у собі жіночі риси. Інші ж якості – мужність, відважність, витривалість, відповідальність, малослів'я з'являються у хлопців здебільшого від безпосереднього спілкування з чоловіками. Відсутність же в школі вчителів-чоловіків, збільшення сімей, де діти виховуються без батьків – все це і призводить до того, що учні-хлопчики одержують однобоке виховання з боку жіноцтва [2].

В умовах сьогодення постає чимало викликів перед українською родиною, головний з яких – війна. За 2022 рік ми могли спостерігати розділення тисячі українських сімей, все більше дітей залишали свій дім та жили окремо від одного або обох своїх батьків. Чоловіки залишались захищаючи українське небо і землю, а жінки, рятуючи дітей – виїжджали за кордон і невідомо як скоро деякі з них повернуться додому.

Сучасні події стають каталізатором негативного розвитку у стосунках. Загострюються проблеми, на які раніше сім'ї “закривали очі”. Відчуття страху смерті, відсутність відчуття безпеки поряд з чоловіком (дружиною), невміння слухати один та одного, підтримувати, розділяти побоювання, розмовляти – все це штовхає пари на радикальні рішення під час війни. Водночас за статистикою Мін'юсту, за перше півріччя 2022 року органами державної реєстрації актів

цивільного стану було складено 103 тисячі 903 актових записів про шлюб та 7 тисяч 632 – про розірвання шлюбу. Для порівняння у першому півріччі 2021-го було зареєстровано 85 тисяч 960 шлюбів та 13 тисяч 153 розлучення [3].

Сім'я – той осередок суспільства, який для кожного (в ідеалі) має стати гарантом безумовної довіри та безпеки. Часто люди продовжують жити у шлюбі заради дітей та побуту. Наприклад, частина українців до останнього не вірила у повномасштабний наступ Росії. Однак є ті, хто сумнівався та закликав вжити першочергових заходів безпеки. Деякі з цих людей зазнавали зневажливого ставлення від близьких через страх перед війною [4].

У світі цифрових технологій негативно впливають на формування цінності сім'ї у дітей також і соціальні мережі: картинка “ідеальних сімей” серед блогерів-мільйонників, за якими приховані безліч докорів та нарікань. Художня література та фільми також залишають неабиякий відбиток на свідомості дітей, адже часто демонструються: відсутність любові, поваги, зради, обман і т.д. Нам слід ретельно добирати список шкільних творів, де існує любовна лінія для того, щоб виховувати людей зі здоровим баченням цінності сім'ї. Батьки мають усвідомлювати в процесі виховання дітей, що сім'я і шлюб це те, що в першу чергу, має ґрунтуватись на любові.

Отже, інститут сім'ї та виховання дітей в сучасній Україні має велику кількість проблем, які необхідно вирішувати. Для цього необхідна ефективна державна політика щодо розвитку сім'ї, цілеспрямована діяльність центрів і служб, які займаються проблемами сім'ї, а також доброзичливі стосунки між членами подружжя, їх повага та любов [5].

Література:

1. Корольова І. (2022) Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів IV Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2022: історія, міжнародні відносини», присвяченої 85-річчю Донецького національного університету імені Василя Стуса і факультету історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса. Вип. 7 / за ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 232 с.
2. Жук О. (1997) Сучасні демографічні процеси в Україні. Інформаційний бюлетень. Ужгород. № 3. С. 15–17.
3. Ляшенко Н.О., Тимченко О.А. (2023). Цінність сім'ї під час війни. URL: <https://sci-conf.com.ua/ii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-research-in-world-science-15-17-maya-2022-goda-lvov-ukraina-arhiv/>
4. Кречетова Д. (2022) Людина – не власність. Чому розлучаються у війну і як цьому запобігти. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/07/2/249367/>
5. Медюх С.О., Сівчук П.І. (2018) Проблеми сучасної сім'ї в Україні. Збірка матеріалів міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання». Тернопільський

національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2018. С. 135-136.

URL:

https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25729/1/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2018_%D1%82%D0%BE%D0%BC2.pdf

*Подворна Олександра Іванівна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,
докторка філософії PhD, асистентка,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ЕКОЦИД ЯК НАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Із початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, дії російської армії спричинили значне забруднення ґрунтів, повітря, водних ресурсів, а також призвели до загибелі великої кількості тварин. Під час саміту G20 Президент України Володимир Зеленський назвав екологічні злочини росії в Україні екоцидом і закликав об'єднати зусилля світової спільноти порятунку довкілля.

Екоцид (від грец. οίκος — будинок і лат. caedo — вбиваю) — масове знищення флори і фауни, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

Особливо тяжкою формою екоциду є воєнний екоцид — порушення екосистем середовища проживання людини в результаті бойових дій.

Воєнний конфлікт впливає на біосферу, знищуючи різноманітні види тварин та рослин. Багато територій в зоні конфлікту стали недоступними для людей, що призвело до відсутності відповідного контролю за забрудненням та руйнуванням природи. Зокрема, зруйновано десятки тисяч гектарів лісу, що мало серйозні наслідки для біорізноманіття та стійкості природних екосистем (Лановенко, 2013).

Згідно з офіційними джерелами, дії росії спричинили наступні наслідки:

- понад 182 880 м² ґрунту забруднено шкідливими речовинами;
- понад 23 286 га лісу спалено російськими ракетами та снарядами;
- понад 6 000 000 сільськогосподарських тварин загинуло через російську агресію;
- понад 50 000 дельфінів загинули у Чорному морі;

Щойно ракету запустили - вона вже починає наносити шкоду довкіллю. Залишаючи слід у атмосфері, під час польоту ракета виділяє низку хімічних сполук. Це такі хімічні сполуки як: чадний газ, вуглекислий газ, азот, водяна пара, бурий газ. Залишки пального, самих ракет, а також сполук, реакція яких не пройшла під час детонації, забруднюють ґрунт, поверхневі та підземні води. Це позначиться на продуктах, які вирощують на цій землі.

Під час вибуху відбувається викид заліза, міді та сірки. У результаті забруднюються ґрунтові води. Як наслідок - опіки та отруєння організмів.

Крім того, вибухи в землі ущільнюють ґрунти, через це гинуть комахи, які там живуть. Навіть збита протиповітряною обороною ракета - небезпечна.

Також значної шкоди довкіллю завдають ракети, які влучають в об'єкти промисловості, таких об'єктів понад 20 тисяч на території України та 3 тисячі складів, на яких зберігаються токсичні відходи.

За період війни були такі випадки, коли росіяни били по цистернах, де знаходилася азотна кислота, пошкоджували резервуари з аміаком. Серед них також випадки, в яких потрапляння у цистерни призводило до забруднення ґрунту до 45 сантиметрів вглиб.

Надзвичайно токсичним є дим від пожеж на нафтобазах. В той же час, влучання в об'єкти нафтової інфраструктури наносять чи не найбільшу шкоду атмосфері, людині та довкіллю. В атмосферу потрапляють небезпечні речовини, а людина може отруїтися чадним газом, утвореним внаслідок згорання нафтопродуктів.

Варто згадати й про морську екосистему тому, що значної шкоди їй завдають вибухи на суднах та затоплення кораблів. Навіть невелика кількість мастила, може розійтися тонкою плівкою на великі площі води, перебиваючи кисень організмам.

Серед забрудників атмосфери можна виокремити військові транспортні засоби, такі як: танки, БМ, військові кораблі, винищувачі — все це потребує значно більшої кількості пального, аніж цивільні засоби пересування.

Середні витрати палива фури становлять десь 20-40 літрів на 100 кілометрів пробігу. В той час як витрати БМ сягають 130 літрів, а деяких танків — і всіх 500 літрів. І в нинішній війні беруть участь тисячі таких машин — на додаток до літаків з озброєнням і автомобілів, які перевозять мільйони переселенців і тонни гуманітарної допомоги

Запуски ракет і винищувачів, бомбардування та обстріли, постійні вибухи та пожежі — все це продукує колосальні викиди вуглекислого газу в атмосферу.

Підняття глобальної середньої температури на 1.5-2 градуси матиме невідворотні наслідки для всього світу. Серед них — екстремальні погодні явища, повне вимирання коралових рифів і затоплення міст внаслідок танення льодовиків. І глобально найбільшим рушієм кліматичної кризи є накопичення в атмосфері вуглекислого газу, який заважає планеті охолоджуватися, створюючи парниковий ефект.

Більше ніж вісімдесят тисяч квадратних кілометрів України навмисно заміновано протипіхотними та протитанковими засобами. Не всі снаряди розриваються тому існує ймовірність вибухів навіть після завершення конфлікту, а також є загроза не лише для людей, а й для флори та фауни. До жорстокого збройного конфлікту Україна посідала 125 місце у світі за якістю прісної води, і війна не зробить ситуацію кращою (Буткевич, 2004).

Залишені вибухові боєприпаси, окрім свинцю, урану та стибію, містять купу невимовних токсичних елементів, які швидко потрапляють в природній колообіг. Тисячі танків і бронемашин зумовлюють забруднення земної поверхні паливно-мастильними матеріалами, а спалена військова техніка завдає шкоду як металобрухт і отруєє важкими металами повітря, ґрунти та воду.

Воєнний конфлікт на території України має серйозний вплив на аграрно-промисловий комплекс країни. Повномасштабна війна призвела до знищення і пошкодження сільськогосподарських об'єктів, таких як: зернові поля, ферми, сільськогосподарські будівлі та техніка. Як вже зазначалось, збройна агресія призводить до забруднення ґрунтів та водних ресурсів, а це, в свою чергу, значно погіршує якість вирощуваних культур та унеможливує їхнє вирощування.

Зернові культури є одними з найважливіших культур в аграрно-промисловому комплексі України, вони становлять значну частину валового виробництва сільськогосподарської продукції. Зокрема, у 2021 році зернові культури склали близько 60% загального обсягу валового збору сільськогосподарської продукції в Україні.

Україна є одним з провідних світових виробників зерна, що дає можливість експортувати значну кількість зерна на світові ринки. Також зернові культури відіграють важливу роль у забезпеченні продовольства для внутрішнього споживача (Лукашев, 2012).

Отже, війна на території України має серйозний негативний вплив на довкілля, забруднюючи ґрунти, прісну воду, повітря та руйнуючи біосферу. Ці проблеми можуть мати довгострокові наслідки для здоров'я людей та економіки країни.

Література:

1. Лановенко, О.Г., Остапішин О.О. (2013). Словник-довідник з екології: навч.-метод. посіб. Херсон: ПП Вишемирський В. С., С. 38-39.
2. Буткевич, О.В. Екоцид. (2004). Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, Т.1. С. 760. ISBN 966-316-039-Х.
3. Лукашев, І. (2012). Європейський досвід регулювання військових конфліктів з позицій охорони довкілля. Екологія і природокористування. № 3. С. 54-59.

*Подгаєцький Олександр Олександрович,
магістр 1-го року навчання
спеціальності 011 “Освітні, педагогічні науки”
(ОПП Педагогіка вищої школи),
Гречаник Наталія Ігорівна,
док. пед. наук, доцент, професор каф. пед.,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015.37 «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

З огляду на визначену тему публікації маємо виявити рівень сформованості дослідницької компетентності бакалаврів першого курсу спеціальності 015.37 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) (далі «Професійна освіта») Національного університету біоресурсів і природокористування України та роль наукової конференції, як форми організації освітнього процесу та завершального етапу вивчення дисципліни «Технологія виробництва та переробки продукції тваринництва» (далі – «ТВППТ») у формуванні означеної якості студентів.

У контексті досліджуваної проблеми ми розуміємо поняття дослідницької компетентності згідно з трактуванням Козак Л.В. та Сисоєвої С.О., як: «Дослідницька компетентність – це інтегрована особистісно-професійна якість фахівця, яка відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією педагогічного дослідження, особистісно-значущими якостями дослідника, зокрема такими, як інноваційне мислення, здатність до творчої та інноваційної діяльності» (Сисоєва, Козак, 2016).

Однією з форм ефективної взаємодії зі здобувачами освіти в процесі формування дослідницької компетентності є використання **інформаційно-наукового середовища та хмарних технологій** (Гавриленко, 2017).

Студенти спеціальності «Професійна освіта» відповідно до структури освітньо професійної програми вивчають такий освітній компонент, як: «ТВППТ». Викладачем цієї дисципліни є завідувач кафедри бджільництва, професор Повозніков Микола Гаврилович, який використовує у своїй педагогічній практиці компетентнісний, проблемно зорієнтований з урахуванням індивідуальної траєкторії кожного здобувача методи навчання, що мотивує студентів до здійснення самостійної творчої дослідницької роботи. Завершальною частиною дисципліни «ТВППТ» є щорічна, присвячена до міжнародного дня бджоли, науково-практична конференція з бджільництва.

З метою більш ефективної підготовки студентів до студентської навчально-практичної конференції, ми вирішили провести педагогічний експеримент, а саме, підготувати учасників до конференції, дати їм можливість спробувати себе в ролі доповідача, в умовах, які за формою проведення максимально наближені до наукової конференції (чіткий регламент часу на доповідь та запитання, вимоги до структуризації доповіді та презентаційного матеріалу тощо).

Варто зазначити, що в процесі підготовки до практики, на базі хмарного середовища **Google Drive**, забезпечувалося **інформаційно-наукове середовище**, зокрема за допомогою вебдодатку, **Google Sites**.

Зокрема, хмарне середовище містило:

- навчальну презентацію, в якій було висвітлено суть наукової конференції з бджільництва для здобувачів освіти;
- так званій «конструктор тем», який являє собою орієнтовний перелік тем серед яких студенти могли б обрати ту, яка відповідає сфері їхнього наукового інтересу;
- рекомендації щодо оформлення проектної роботи, а також приклади досліджень із матеріалів аналогічних конференцій минулих років.

На базі **Google Forms** було створене анкетування, метою якого є визначення рівня дослідницької компетентності та її мотиваційного компонента студентів спеціальності «Професійна освіта» 1 курсу, скороченого та повного термінів навчання.

Протягом практики були прослухані три практичні заняття, а також самостійно проведені стільки ж практичних занять, в перебігу яких здійснено ознайомлення з персональним складом академічних груп студентів, реалізована програма спостереження за професійно зорієнтованими педагогічними підходами викладача тощо.

Окрім того, протягом першого тижня практики в перебігу занять ми довели до відома студентів зміст програми конференції з бджільництва, в якій традиційно беруть участь студенти спеціальності «Професійна освіта».

Така взаємодія для студентів на адаптивно-підготовчому етапі стала інформативно корисною, оскільки переважна більшість із них, на момент нашого знайомства, не мала досвіду участі в наукових конференціях, а також у написанні тез конференцій. Протягом наступного тижня практики відбулася серія захистів проєктів (доповідей із презентаціями), які ми проводили безпосередньо, за участі й присутності та сприяння професора Повознікова М. Г.

Здійснений аналіз отриманих результатів анкетування засвідчив, що: 59,1% респондентів не мають бажання займатись дослідницькою діяльністю, 18,2% – мають бажання, всі інші – ще не визначились, лише 4,5% респондентів мають досвід участі в наукових конференціях, як доповідачі, але 13,6% респондентів – мають досвід написання тез.

Погоджуємося з думкою дослідниці Борозенець Н. С. щодо потреби забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва шляхом

підготовки студентської молоді аграрних ЗВО щодо досягнення нею спеціалізованої підготовки високої якості (Борозенець, 2019).

Авторка займається вивченням дослідницької компетентності студентів, та виділяє такі структурні компоненти досліджуваної характеристики бакалаврів аграрних ЗВО: мотиваційний, когнітивний, практично-діяльнісний, рефлексивно-прогностичний (Борозенець, 2019).

Ретельно проаналізувавши конструкт вищезазначеної моделі, можемо підсумувати, що відповідно до її змістових компонентів: цілепокладання, методологічного, організаційно-змістового та оцінного, зміст навчальної дисципліни «ТВППТ» відповідає цій структурі з формування дослідницької компетентності здобувачів освіти. З моделлю можна ознайомитися за відповідним авторським джерелом (Борозенець, 2019).

Отже, в ході дослідження нами було з'ясовано, що стан сформованості дослідницької компетентності бакалаврів першого курсу спеціальності 015.37 «Професійна освіта» скороченого та повного термінів навчання переважно відповідає початковому рівню, в окремих випадках – середньому.

Таким чином, роль наукової конференції, як завершального етапу вивчення дисципліни «ТВППТ» студентами першого курсу спеціальності «Професійна освіта» може бути ефективною в контексті формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців, оскільки для більшості студентів конференція, як форма організації освітнього процесу, стане одним із перших наукових заходів у здобутті дослідницького досвіду.

Література:

1. Сисоєва С. О., Козак, Л. В. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи. 2016. (URL:<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17181/1/NavchalnijPosibnykKozaK%20v3%2B.pdf>)
2. Гавриленко О. А. ISSN 2076-586X. Вісник Черкаського університету. 2017. №16. (URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/download/2272/2345/5723>)
3. Борозенець Н. С. Про формування дослідницької компетентності бакалаврів з аграрних наук у процесі вивчення математичних дисциплін. *Education innovation practice*, 2019, 63. (URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/907035.pdf>)

*Подголець Олександр Віталійович,
студент III курсу спеціальності
0.14 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
Радченко Олександр Анатолійович,
к. пед. наук, викладач-методист,
Комунальний заклад «Прилуцький
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради
(м. Прилуки, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ CHATGPT В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Штучний Інтелект – це технологія майбутнього, здатна зробити революцію в людській свідомості. Співмірно, як свого часу винахід парового двигуна або персонального комп'ютера. Головними завданнями науковців у наші часи вважається створення моделі мозку, розкриття таємниць мислення та процесів розуміння.

От і на сьогодні дуже популярною темою стало використання ChatGPT від лабораторії OpenAI. Сам ChatGPT представляє з себе чат-бот, який може використовуватися для виконання будь-яких текстових та графічних задач. Серед яких: переклад тексту, написання тексту, відповіді на будь-які питання, вирішення легких математичних задач тощо.

На сьогодні існує дві версії ChatGPT: це версія 3.5, для безкоштовного використання, але з деякими лімітами (із ними можна ознайомитися відразу, як зайти на сам ChatGPT) та версія 4, дозволена для використання лише користувачам з платною підпискою ChatGPT plus. Така версія може обробляти зображення та має більш розширені можливості.

ChatGPT – може вирішувати складні проблеми з більшою точністю завдяки своїм ширшим загальним знанням і можливостям вирішення проблем.

Які можливості? Розробники зробили його більш креативним і придатним для співпраці. Для вирішення творчих задач, він може генерувати, редагувати та виконувати з користувачами творчі та технічні письмові завдання, такі як створення пісень, написання сценаріїв або вивчення стилю письма користувача. Для роботи із візуальною інформацією – приймати зображення як вхідні дані та створювати підписи, класифікувати та аналізувати. Технічно – здатний обробляти понад 25 000 слів тексту, дозволяючи використовувати такі випадки, як створення вмісту довгої форми, розширені розмови, а також пошук і аналіз документів.

Якщо розглядати ChatGPT в педагогічній практиці, то тут відкриваються широкі можливості використання. Зокрема, велика статистична модель мови, оптимізована для ведення діалогів та злагоджена завдяки технікам навчання з учителем та навчання з підкріпленням

Сам викладач, або вчитель, може використовувати штучний інтелект для створення різних задач, ситуацій або взагалі створити цілий урок з інтерактивними вправами. Ще один цікавий факт, сам ChatGPT може розпізнавати свій власний створений текст, це можна використовувати для перевірки домашнього завдання студентів або учнів. Проте, можливі помилки і штучний інтелект може прийняти чужий текст за власний.

Для студентів та учнів ChatGPT став інструментом виконання майже всіх завдань. Домашня робота, самостійна та контрольна, написання тексту або переклад – все це виконує вже ChatGPT, бо це швидко, зручно та легко.

А ось, що говорить ChatGPT про себе: «Як мовна модель, я можу генерувати тексти з великою кількістю інформації з різних джерел. Я можу аналізувати тексти, виявляти залежності між словами та розуміти різні мовні контексти. Це дозволяє мені створювати відповіді на запитання, розгадувати задачі та навіть створювати текстовий контент. Якщо йдеться про використання мене в педагогічній діяльності, я можу бути корисним і для учнів, і для викладачів.

Зі сторони учня, я можу бути корисним для виконання домашніх завдань, допомогти у підготовці до екзаменів, надавати додаткову інформацію з різних предметів, створювати завдання для самостійної роботи та контролювати їх виконання.

Зі сторони викладача, я можу бути корисним для створення додаткового матеріалу для уроків, надання відповідей на запитання студентів, допомогти у створенні індивідуальних завдань для учнів та надавати фідбек щодо їх виконання».

Як студент педагогічного коледжу, можемо використовувати ChatGPT для створення плану-конспекту уроків чи виховних заходів, а потім ще й наповнити їх цікавим змістом із врахуванням індивідуальних та фізіологічних особливостей учнів, використати вправи та завдання різних методів, тощо.

Саме головне у використанні ChatGPT, це правильно сформульоване питання чи поставлене завдання. Перше, питання та вимоги до нього, так штучний інтелект повністю задовольнить вас. Друге, це наповнення, використання слів «Коротко» або «Розширено» може дати вам той обсяг відповіді, який вам потрібен. Третє, це можливість перефразувати відповіді або конкретні частини.

Таким чином, ChatGPT може одночасно спростити роботу викладача та зробити її більш цікавою. А для студентів та учнів це можливість швидко виконувати завдання, аби більше часу приділяти саморозвитку та своїм потребам.

Література:

1. <https://chat.openai.com/>
2. ChatGPT. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.
URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ChatGPT> (дата звернення: 01.04.2023).

3. Семеріков С. О., Теплицький І. О. Штучний інтелект в курсі інформатики педагогічного ВНЗ. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/704234/1/thesys.pdf> (дата звернення: 01.04.2023).

4. Петрович Сергій Використання штучного інтелекту в роботі вчителя. URL: <https://naurok.com.ua/webinar/vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-v-roboti-vchitelya> (дата звернення: 01.04.2023).

*Рахманіна Аліна Сергіївна,
аспірантка спеціальності «Професійна освіта»
Кучай Олександр Володимирович,
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО В УМОВАХ ВІЙНИ

Застосування дистанційного навчання в умовах воєнного стану підвищує та вдосконалює ефективність освітнього процесу, надає можливість навчатись з будь якої точки світу без переривання освітнього процесу, дає доступність до навчальних матеріалів, та можливість навчатись у власному темпі.

В умовах воєнного стану необхідний рівень знань допоможе забезпечити дистанційне навчання, яке має ряд переваг над іншими формами отримання знань. Ефективність дистанційного навчання, більше, ніж інших форм освіти, залежить від способів надання навчальних матеріалів, контролювання роботи і контактування з викладачем. Тому, насамперед, розвиток цієї форми навчання був зумовлений упровадженням новітніх інформаційних технологій і засобів комунікації. Еволюція в цьому напрямку зумовила те, що в сучасному розумінні дистанційне навчання – це сучасна форма освіти, в якій інтегровані елементи всіх видів навчання (очного, вечірнього, заочного) на основі використання новітніх комп'ютерних і телекомунікаційних технологій (Прибилова, с. 2).

Організація навчального процесу у воєнний час – це новий виклик для усіх науково-педагогічних працівників та безпосередньо здобувачів освіти. Вибір платформи, розміщення лекційних та практичних матеріалів, формат отримання завдань – усе це не просто елементи, а система, яка добре працює, якщо грамотно продумана та подана наперед. Більшість освітніх установ реорганізовується згідно з розвитком та використанням інформаційних технологій у поширенні знань. Одним з основних проявів і наслідків глобалізації є посилення конкуренції у різноманітних формах, зокрема і в освіті (Хмарська, с. 1).

Поширення дистанційної освіти в умовах війни – важливий механізм інформатизації й інтелектуалізації суспільства, виховання різнобічно розвинутої особистості, подолання нерівності в системі освіти. Дистанційна освіта долає територіальний фактор нерівності у доступі до якісної вищої освіти, залежність від місця проживання тощо. Значний інформаційний ресурс, реалізований у дистанційній освіті новітніми технологіями, забезпечує інноваційний розвиток освіти й суспільства загалом (Карпенко, с. 105).

На сьогоднішній день в Україні дистанційна освіта надзвичайно актуальна. Головні переваги дистанційної форми навчання: доступність всім верствам населення; відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари; зв'язок «викладач – студент»; комплексне програмне забезпечення; провідні

освітні технології; індивідуальний процес навчання; гнучкість надання індивідуальних консультацій (Хмарська, с. 3).

В умовах війни та постійних повітряних тривог не просто слідувати постійному розкладу занять та календарно-тематичному плануванню. Потрібно швидко адаптуватись до будь-яких ситуацій і вміти більш гнучко використовувати свій план занять. Наприклад, визначити пріоритетність тем, розподілити їх на простіші для засвоєння, і навпаки – на ті, що потребують детальнішого вивчення. Також можна обрати теми, які студенти можуть розглянути самостійно, використовуючи якісно підготовлений матеріал. Такий вид дистанційного навчання має певні особливості: він повинен мати чіткі інструкції щодо опанування кожного заняття та критерії для самостійного оцінювання результату (Pavliuk, с. 45).

Для розв'язання великої кількості питань стосовно навчання в умовах військового стану, в подальшому потрібно розвивати ринок освітніх послуг, вирішувати низку соціальних проблем, реального впровадження дистанційної освіти: розширювати та застосовувати телекомунікаційні мережі та сучасних інформаційних технології, підвищувати кваліфікацію науково-педагогічним працівникам викладанні дисциплін при дистанційних умовах навчання з різним контингентом здобувачів вищої освіти (Хмарська, с. 3).

Отже на сьогоднішній день, в умовах воєнного стану в Україні актуальна дистанційна освіта у ЗВО, завдяки гнучкості освітнього процесу, та здатності адаптуватись до непередбачуваних умов сьогодення.

Література:

1. Прибилова, В. М. (2013). Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*, (4).
2. Карпенко, М. М. (2014). Розвиток дистанційного навчання як відповідь на сучасні виклики для України. *Фахове видання з економічних, філософських, політичних наук та державного управління. Затверджено постановами Президії ВАК України*, 102.
3. Pavliuk, K. (2022). ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ. *Рекомендовано до друку Вченою радою Університету Григорія Сковороди в Переяславі (протокол № 4 від 24 листопада 2022 року)*, 45.
4. Хмарська, І. А. (2022). Ефективність організації дистанційного навчання в умовах війни (Doctoral dissertation).

*Романенко Світлана Олександрівна,
студентка спеціальності «Соціальна робота»,
медична сестра Київської гімназії східних мов № 1
Гончарук Оксана Миколаївна,
к. пед. н.
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема формування здорової особистості завжди перебувала серед пріоритетних напрямів наукових досліджень як сучасних педагогів, так і мислителів минулого. Фізично та морально здорове молоде покоління є основою розвитку інтелектуальної еліти кожної країни, її національним багатством. Особливо актуальним дане питання є нині, коли в умовах війни вкрай важливо не лише зберегти освітню галузь України, втримати рівень успішності учнів, але й забезпечити їх гармонійний розвиток та формування в контексті фізичного, морального та психічного здоров'я.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначає одним із завдань загальної середньої освіти – виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців). Відповідно до статті 22 даного Закону заклад загальної середньої освіти забезпечує безпечні та нешкідливі умови навчання, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, формує гігієнічні навички та засади здорового способу життя учнів (вихованців) (1).

Відповідно до Положення про психологічну службу у системі освіти України, серед завдань діяльності психологічної служби є охорона психологічного здоров'я здобувачів освіти та надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу (3).

За даними щорічної доповіді про стан додержання та захисту прав людини і громадянина в Україні у 2022 році, виявлені численні порушення основних прав дитини, зокрема право на безпеку, право на життя, на освіту, на здоров'я та розвиток особистості, права на збереження індивідуальності тощо. Майже 70% українських дітей були вимушені покинути рідні домівки та переміститися в межах країни або за кордон. Діти, які перебувають в Україні, постійно наражаються на небезпеку, що не може не відобразитися на рівні їхньої навчальної успішності (4).

Аналіз результатів парламентського контролю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини засвідчив ряд проблемних питань щодо додержання права дітей на освіту, зокрема: реорганізація та закриття закладів освіти; забезпечення учасників освітнього процесу належними освітніми

послугами; забезпечення права учасників освітнього процесу на життя і здоров'я, безпечні умови здобуття освіти (4, 2).

Захист прав кожної дитини на безпечний доступ до навчання та отримання за потреби належної психологічної підтримки – ключове завдання в галузі освіти у сучасних жорстоких умовах російсько-української війни. Важливим кроком у даному напрямі є співпраця Міністерство освіти і науки України з Представництвом дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) в Україні, основними завданнями якої є полегшення доступу до навчання та підвищення його якості у школах та дитсадках, запровадження Національної програми з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, створення безбар'єрного середовища для дітей та розвиток інклюзії. Також значна увага приділятиметься навчанню педагогів, шкільних психологів, соціальних педагогів та медичних працівників з метою підсилення психосоціальної підтримки школярів (5).

Таким чином, у зв'язку з воєнними подіями, які відбуваються в Україні забезпечення психологічно комфортного освітнього середовища набуло більш вагомого значення. Злагоджена взаємодія батьків, вчителів та адміністрації закладу освіти сприятиме поверненню українським дітям належного доступу до навчання, поліпшенню їхнього фізичного здоров'я та соціально-емоційного розвитку.

Література:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 144 с.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України від 22.05.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/dity-viiny> (дата звернення: 03.04.2023).
5. UNICEF Україна. Для кожної дитини. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/> (дата звернення: 03.04.2023).

*Сивоконь Валерія Віталіївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ОСНОВНІ ІДЕЇ ТА ПОЛОЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ МЕТИ ЗА К. УШИНСЬКИМ

У педагогічній системі Ушинського важливе місце посідало вчення про мету виховання, що визначалося ним як підготовка людини до життя та праці, як формування в людини почуття обов'язку перед народом та виховання в людини патріотизму. У вихованні дітей він надавав велике значення сім'ї та вважав украй необхідним родинне виховання. Найпершим обов'язком громадянина та батька сім'ї є виховання громадян, корисних для суспільства, - вважав учений.

Окрім того, він приділяв велике значення мові народу, адже, за його словами, «якщо вимерла мова в устах народу, вимер і народ». Педагог обстоював думку, що кожний народ має право мати школу рідною мовою, засуджував царизм за заборону вивчення української мови в школах на українських землях. Визначив основні шляхи й засоби розвиваючого навчання, був поборником класно-урочної системи навчання, врахування вікових і психологічних особливостей дітей. Він надавав важливого значення праці в психологічному та фізичному розвитку людини, вказував на керівну роль школи й особи вчителя у вихованні дітей (Сафонов, 1985).

Ушинський склав підручники для початкового навчання «Дитячий світ і Хрестоматія» (1861 року) та «Рідне слово» (1864 року), у яких науковий рівень знань поєднувався з доступністю, яскравістю викладу та служив завданням морального й естетичного виховання. Однак основною фундаментальною працею науковця вважається психолого-педагогічний та філософський тритомний твір — «Людина, як предмет виховання». У нього вчилися найкращі грузинські, вірменські, фінські, татарські та болгарські педагоги.

Однією з основних ідей, які пропагував К. Ушинський, є ідея народності у вихованні. У статті «Про народність у суспільному вихованні» він дав високу оцінку всім народам росії, народність вважав основою виховання підростаючого покоління в дусі патріотизму, любові до батьківщини та свого народу. Народ, на його думку-джерело всіх надбань матеріальної та духовної культури, тому треба вивчати історію, географію, економіку, мову, літературу, мистецтво та інші науки (Кузьменко, 1991).

К. Ушинський вважав, що у процесі навчання необхідно розвивати пам'ять-пасивну (мимовільну) і активну (довільну), використовуючи

повторення навчального матеріалу. Однак слід уникати механічного заучування, тобто зазубрювання. Неприпустиме перевантаження учнів, перевтома. Водночас навчання не може бути й розвагою.

У засвоєнні знань, за Ушинським, велике значення має наочність. Діти мислять формами, фарбами, звуками, відчуттями, тому в процесі навчання корисно використовувати всі наочні засоби з тим, щоб органи чуттів брали безпосередню участь у сприйманні навчального матеріалу. Прикладом умілого використання наочності в навчанні можуть бути його книжки для дітей «Родное слово» і «Детский мир» (Іванченко, 1982).

Література:

1. Сафонов, В.М. (1985). Педагогічна спадщина К. Ушинського: ідеї і проблеми. Київ: Видавництво "Київський університет".
2. Кузьменко, І.Ю. (1991). К. Ушинський: життя і педагогічна діяльність. Київ: Педагогічна думка.
3. Іванченко, Л.В. (1982). К. Ушинський про мету освіти. Київ: Видавництво "Рад. школа".

*Сімакова Тетяна Сергіївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,
докторка філософії PhD, асистентка,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ У ВИХОВАННІ ЗА ПОГЛЯДАМИ К. УШИНСЬКОГО

Костянтин Дмитрович Ушинський був видатним педагогом і філософом, який віддав багато уваги значенню рідної мови у вихованні. У своїх працях він наголошував на тому, що мова є основою культури народу, а виховання без розуміння значення рідної мови є неможливим. Ушинський вважав, що рідна мова є не тільки засобом спілкування, але і формує світогляд, менталітет, моральні цінності та культуру людини. Він заперечував ідею, що діти мають вивчати мови інших народів до того, як засвоять свою рідну мову. Вважаючи, що виховання починається з національної свідомості та культурних традицій, Ушинський пропонував, щоб учні спочатку повністю засвоювали рідну мову, знайомилися з національною культурою та історією, а лише потім вивчали мови інших народів (Черняк, 2019)

К. Ушинський також наголошував на тому, що вчителі мають бути обізнані в своїй мові, знати її граматику та стилістику, а також вміти використовувати рідну мову як засіб виховання. Він вірив, що вчителі повинні надихати учнів на любов до рідної мови та культури, розвивати їх мовленнєву культуру та допомагати їм засвоювати різні аспекти національної ідентичності.

Видатний педагог підкреслював, що рідна мова має велике значення у вихованні і є необхідною складовою національної культури та ідентичності. Він вважав, що рідна мова повинна стати основою для вивчення інших мов, оскільки вона дає знання про культуру, історію, традиції, світогляд народу. Крім того, знання рідної мови допомагає людині краще розуміти інших людей та світ навколо нас (Литвиненко, 2017).

Також К. Ушинський переконував, що виховання, яке базується на розумінні значення рідної мови, допомагає формувати гармонійну особистість, яка має розвинені інтелектуальні та емоційні здібності, вміє мислити критично, розуміти світ навколо та розвивати свій творчий потенціал (Соломко, 2019).

Отже, К. Ушинський був переконаний, що рідна мова є невід'ємною складовою виховання, яка допомагає формувати національну ідентичність та культуру людини. Розуміння значення рідної мови допомагає людині краще розуміти світ навколо та здійснювати розумні вибори, а вчителі мають бути обізнані в своїй мові та допомагати учням засвоювати різні аспекти національної ідентичності.

Література:

1. Черняк, І.В. (2019). Концепція рідної мови К. Ушинського в контексті сучасної освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 166, 34-38.
2. Литвиненко, Т.М. (2017). Роль рідної мови в формуванні особистості за поглядами К. Ушинського. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 147, 103-107.
3. Соломко, Г.М. (2019). Роль рідної мови в вихованні згідно із концепцією К. Ушинського. Історія педагогіки та виховання, 38, 110-115.

*Сорокун Аліна Олександрівна,
студентка спеціальності 201 «Агрономія»,
ВСП «Олександрійський аграрний фаховий коледж»
Білоцерківського НАУ
Чередник Лідія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА, ПРИНЦИПИ

Аналіз наукових джерел засвідчив наявність різних підходів до тлумачення сутності поняття «моральне виховання». У широкому розумінні слова «моральне виховання» – це засвоєння підростаючими поколіннями моральних цінностей, переконань, норм, принципів, правил, звичок, традицій, що в сукупності становлять моральну культуру суспільства, в якому живуть діти; у вужчому значенні моральне виховання – безперервний процес, що починається з народження людини і триває все життя та спрямований на опанування людьми правилами й нормами поведінки.

Згідно з різними науковими підходами *моральне виховання* інтерпретується як процес формування моральних цінностей, норм і правил, почуттів, принципів, навичок і звичок поведінки, рис характеру, моральних якостей (А. Гусейнов); здатність людини творити добро (Г. Гегель); процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних факторів (Н. Волкова); основа формування особистості (Т. Поніманська) та ін.

О. Вишневський зазначав, що саме розвиток *морального виховання* є досить значущим фактором для становлення демократії в Україні, адже через моральне відродження лежить шлях до досягнення успіху у становленні виховного процесу (Вишневський, с.18). В. Білоусова вважає моральне виховання спеціально організованою міжособистісною взаємодією між педагогом та здобувачами освіти будь-якого рівня на засадах гуманістичних норм і принципів (Білоусова, с.43).

Встановлено, що категорія моральне виховання є ключовою у формуванні і розвитку особистості. У дослідженні ми поділяємо думку вчених (І. Беха, Т. Поніманської, Є. Сявавко, Н. Волкової та ін.) щодо визначення морального виховання як основи формування особистості, процесу формування моральної свідомості особистості шляхом засвоєння нею загальноприйнятих моральних цінностей, переконань, норм і принципів.

Дослідниця Л. Кондрашова стверджує, що *зміст морального виховання* зумовлений потребами та вимогами суспільства до формування всебічно розвиненої особистості, рівня її моральності, а в його основі лежать морально-

духовні цінності, серед яких виділяють загальнолюдські (не залежать від національності чи раси і регулюють поведінку окремої людини чи спільноти) та національні (набуті народом у процесі свого історичного розвитку) (Кондрашова, с.17).

Предметом морального виховання є моральна свідомість, моральні цінності, які формують моральну культуру особистості та визначають правила її поведінки у соціумі. Моральна свідомість складає раціональну основу морального життя людини, що дає змогу їй здійснювати ті або інші вчинки свідомо, з розумінням необхідності та доцільності певної поведінки (Савчин, с.24).

Процес морального виховання характеризується поняттями «мораль», «моральність», «моральна свідомість», «моральні переконання», «моральні почуття», «моральні звички», «моральна спрямованість».

Моральні цінності відіграють важливу роль у суспільному житті, бо мораль завжди передбачає врахування особистістю інтересів та цінностей іншої людини й усього суспільства загалом; вони визначають смислові орієнтири життя людей, соціальних груп, держав і націй.

М. Савчин, визначаючи поняття *моральної поведінки*, також підкреслював роль свідомого ставлення до моральних знань, цінностей, осмисленого морального вчинку. Тобто можемо стверджувати, що у моральній поведінці відображаються зміст моральної свідомості та самосвідомості особистості. Разом з тим, науковці (П. Якобсон, Л. Божович, І. Бех, Р. Павелків та ін.) акцентують увагу на тому, що моральна поведінка не є показником моралі особистості (за Л. Кольбергом) чи її моральності.

У свою чергу, *моральна рефлексія* пронизує увесь процес моральної поведінки, «... дає можливість глибокого аналізу ситуації спілкування, обґрунтування мотивації вчинків партнерів, встановлення та регулювання однакових моральних вимог щодо себе та партнера» (Павелків, с.26). Тобто, моральна рефлексія відкриває шлях не лише до розуміння мотивів поведінки (своїї та інших людей), а й є необхідним компонентом її самоконтролю та саморегуляції.

Проведений теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дає підстави для виокремлення основних етапів морального розвитку особистості, в яких розкриваються його специфічні особливості:

1. Етап засвоєння моральних знань і зразків.
2. Етап моделювання морально-ціннісної мотивації.
3. Етап реалізації моральної поведінки.

Узагальнюючи згаданих вище наукових досліджень дозволили нам виокремити такі *структурні компоненти морального виховання* особистості юнацького віку:

1) *Інформаційно-пізнавальний* компонент визначається обсягом, системністю, глибиною та усвідомленням знань щодо загальнолюдських моральних норм, сформульованих у правилах, законах (на зовнішньому плані) і закріплених у власних переконаннях, системі установок особистості.

2) *Ціннісно-мотиваційний* компонент - емоційним ставленням особистості юнацького віку до певних моральних норм, ситуацій, правил поведінки та взаємодії, усвідомленням цінності моральних рис, ставленням до себе та оточуючих з позиції внутрішньої морально-ціннісної мотивації.

3) *Поведінковий* компонент - відповідністю поведінки та вчинків особистості юнацького віку загальнолюдським моральним нормам. Виокремлені етапи та структурні компоненти морального виховання особистості здобувачі освіти схематично презентовані у розробленій нами схемі морального виховання здобувача освіти (рис. 1.).

Рисунок 1. Схема взаємозв'язку структурних компонентів морального виховання

Таким чином, опрацювання літературних джерел з досліджуваної проблеми, аналіз виокремлених етапів та структурних компонентів морального виховання особистості здобувача освіти дає підстави розуміти моральне виховання як складний динамічний процес осмисленого засвоєння зразків моральної поведінки, їх закріплення в моральній самосвідомості через інтеграцію в «Я»-моральне та вироблення моделей моральної поведінки.

Література:

1. Білоусова В.О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи: монографія. К.: ІЗМН, 1997. 192 с.
2. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посібник. К: Знання, 2008.
3. Кондрашова Л.В. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.

4. Павелків Р. В. Феноменологія морального розвитку особистості: детермінація, механізми, генезис : монографія. Рівне, 2009. 368 с.
5. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 424 с.

*Стецюк Роман Сергійович,
студент спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)*

*Тихоліз Наталя Сергіївна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Коростишівський педагогічний фаховий
коледж імені І. Я. Франка
Житомирської обласної ради
(м. Коростишів, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Освіта завжди була в центрі уваги, оскільки діти – це майбутнє кожної держави, і від якості їхньої освіти залежить те, яким це майбутнє буде. Важливою складовою виховного потенціалу школи є співпраця головних суб'єктів навчально-виховного процесу для досягнення його основної мети – формування цілісної, гармонійно розвиненої особистості, громадянина, здатного приймати та реалізовувати свої права і створювати інновації.

В Новій українській школі вчителю необхідно керуватися в своїй роботі як стандартними, звичними для нього методами, інструментами організації освітнього процесу, так і шукати способи створення умов для постійного залучення дітей до спільної діяльності, співробітництва, взаємодії. Сьогодні проектна технологія створює умови для творчої самореалізації тих, хто навчається, підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує навички пошуково-дослідницької технології.

Проект – продукт, репрезентований як результат роботи одного учня (колективу) за наслідками його (їхньої) самостійної творчо-пошукової діяльності й має різні види (міжпредметний, креативний, інтерактивний тощо) (Михайлова, с. 152).

В ході проекту учні набувають не тільки предметних компетентностей, а й ключових, напрацьовують певного досвіду у таких вміннях як повага одне одного, ведення діалогу, конструктивна взаємодія, уміння домовлятися, ухвалювати спільні рішення, розподіляти лідерство, нести відповідальність за отримані результати. Оскільки педагогіка партнерства передбачає взаємодію «школа – учні – батьки», проектне навчання є хорошим шансом залучення до спільної роботи і родини учнів.

Метод проектів завжди орієнтований на діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку здобувачі освіти виконують протягом певного відрізка часу. Такий формат навчання передбачає залучення учнів до систематизації та набуття знань, створення власних продуктів.

Роль учителя при виконанні проектів змінюється залежно від етапів роботи над ним: моделюючи різні ситуації, трансформуючи освітнє середовище, учитель спонукає учнів до постановки запитань, роздумів,

самостійної оцінки того чи іншого явища тощо; під час роботи вчитель повинен дотримуватися принципів, які розкривають перед учнями ситуацію проєктної діяльності як ситуацію вибору і свободи самовизначення; фасилітує, провокує запитання, роздуми, самостійну оцінку діяльності, моделюючи різні ситуації; спостерігає.

Роль учнів у навчальному процесі принципово змінюється в роботі над проєктом: учень стає суб'єктом діяльності. При цьому школярі вільні у виборі способів і видів діяльності для досягнення поставленої мети. Їм ніхто не нав'язує, як і що робити. На всіх етапах учень:

- вибирає (приймає рішення). Вибір повинен закріпитися в свідомості учня як процес прийняття на себе відповідальності.
- вибудовує систему взаємовідносин з товаришами, учителями.
- оцінює «чужий» продукт – інформацію з позицій її корисності для проєкту, запропоновані ідеї з позиції їх реалістичності тощо. Водночас він оцінює продукт своєї діяльності і себе в процесі цієї діяльності.

Типи проєктів: творчі проєкти, ігрові проєкти, інформаційні проєкти, практико-орієнтовані проєкти, дослідницькі проєкти (Наволокова, с. 79-80).

Сучасні дослідники методу проєктів розподіляють учнівські проєкти за такими ознаками:

1) за характером домінуючої діяльності: дослідницькі, творчі, ігрові (рольові), практико-орієнтовані, ознайомчо-орієнтовані (інформаційні);

2) за кількістю виконавців: індивідуальний (персональний), парний, груповий;

3) за характером контактів: внутрішній (локальний), регіональний, міжнародний;

4) за предметно-змістовною галуззю: монопроєкт (в рамках однієї галузі знань, одного навчального предмету), міжпредметний (на стику різних галузей знань);

5) за тривалістю виконання: короткостроковий, середньої тривалості, довгостроковий (посібник, с. 12).

Залежно від домінуючої галузі знань та вікового складу учасників її етапи наповнюються певним змістом:

I. Етап постановки мети — усвідомлення учнями конкретної задачі (організація проєкту).

II. Етап планування роботи — вибір раціонального способу дії (планування проєкту).

III. Етап виконання — реалізація діяльності, яка супроводжується поточним контролем і перебудовою за необхідності (реалізація проєкту).

IV. Етап перевірки результатів, виправлення помилок, співставлення здобутих результатів із запланованими, підведення підсумків роботи та її оцінка (підсумок проєкту) (Онопрієнко, с. 21).

Дуже важливе питання, що має стимулюючий характер, – оцінювання та самооцінювання виконаних проєктів. По відношенню до процесу проєктної діяльності розрізняють самооцінювання:

- прогностичне (учень оцінює власні можливості та з'ясовує до початку майбутньої роботи, чи зможе він з нею впоратись);
- актуальне (здійснюється в процесі виконання певної дії по ходу розгортання діяльності; за потреби спрямовує суб'єкта здійснити корекцію своїх дій);
- ретроспективне (оцінювання виконаної роботи) (Онопрієнко, с. 29).

Проблема організації проектної діяльності учнів переважно не перебуває у полі спеціальної уваги вчителів. Застосування проектів часто відбувається інтуїтивно, оскільки не підкріплюється фаховою підготовкою та відповідним науково-методичним супроводом.

Нова українська школа орієнтує учителів на впровадження інтерактивних, розвивальних та продуктивних методів і технологій навчання, серед яких – проектна технологія, однак кількість у них завдань, пов'язаних з розробкою навчальних проектів, є недостатньою.

Бракує методичної літератури з означеної проблеми, тому під час організації роботи учнів над навчальним проектом із структури діяльності випадають важливі складові (найчастіше – це мотиваційний компонент, етап планування діяльності, колективне вироблення критеріїв оцінки); часто не враховуються такі умови проектної діяльності, як актуальність проблеми для учасників проекту, самостійність учнів у визначенні шляхів вирішення проблеми, використання інформації з різноманітних джерел.

Робота над навчальними проектами відбувається несистематично, оскільки потенціал технології проектів для навчання й розвитку молодших школярів повною мірою не розкрито.

Надмірна завантаженість учителів не дозволяє їм організувати діяльність учнів згідно з розробленими вимогами. Брак часу призводить до формального підходу, в наслідок цього етап безпосереднього виконання проекту часто переноситься на позаурочний час, натомість діяльність у школі обмежується лише презентацією результатів.

Отже, виклик полягає в тому, щоб заохотити вчителів до побудови освітнього процесу на засадах проектного навчання в рамках культури співробітництва. Проектна діяльність надає можливість реалізації Концепції НУШ відповідно до Державного стандарту початкової освіти, що базується на інтегрованому, проектному та дослідницько-пізнавальному підходах.

Література:

1. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій/ Автор-укладач Н. П. Наволокова. — Х.: Вид. група «Основа», 2009. — 176 с. — (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).

3. Методика трудового навчання. Проектна технологія навчання: Навчально-методичний посібник до виконання практичних робіт для студентів спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання та технології». – Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. – 2017. – 88 с.
4. https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Proektna_diyalnist.pdf

*Сторчеус Іван Іванович,
студент спеціальності
«Професійна освіта»
Костинюк Василь Степанович,
асистент
Національний університет
біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ХАРАКТЕРИСТИКА ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ К. УШИНСЬКОГО

Ушинський у своїй дидактиці дає для свого часу на високому науковому рівні розроблену систему побудови процесу навчання в школі. У цій системі провідне місце займає його вчення про дидактичних принципах.

Такими принципами К. Д. Ушинський вважає:

1. Своєчасність;
2. Поступовість;
3. Обмеженість;
4. Сталість;
5. Твердість засвоєння;
6. Ясність;
7. Самодіяльність учня;
8. Відсутність надмірної напруженості і надмірної легкості;
9. Моральність (Ушинський, 1991).

Аналіз змісту кожного з них ясно показує, що під «моральністю» К. Д. Ушинський розумів виховує характер навчання, під «корисністю» - зв'язок навчання з життям, під «своєчасністю» і «обмеженістю» - природоподібність в навчанні, а під іншими «умовами»-то, що ми називаємо дидактичними принципами навчання.

Основними дидактичними принципами К. Д. Ушинський вважав:

1. Свідомість і активність учнів в процесі навчання («ясність», «самодіяльність учня») – К. Д. Ушинський розумів, що психологічний зміст принципу свідомості робить процес навчання активним, т. Е. Забезпечує активність кожного учня в усьому процесі навчання; тому і свідомість і активність не віддільні один від одного: активність – це форма, в якій здійснюється свідоме навчання учня;

2. Наочність в навчанні – для К. Д. Ушинського наочність є не якимось «вищим» або «універсальним» принципом навчання, здатним замінити навіть вчителі, як на це часто вказували представники так званого «вільного виховання», а одним з таких умов навчання, яке, при керівництві вчителя, поряд з іншими умовами забезпечує отримання учнями твердих, повноцінних знань;

3. Послідовність («поступовість», «відсутність надмірної напруженості і надмірної легкості») – головним завданням цього принципу для Ушинського є побудова всього процесу навчання на тій

основі, щоб вона поступово, в певній послідовності виробляла в учнів єдину систему знань і навичок;

4. Міцність знань і навичок («твердість засвоєння») – велике значення для закріплення знань і навичок мають спеціальні вправи (Ляшенко, 2016).

При цьому слід врахувати, що К. Д. Ушинський, який всяке навчання розглядав як єдиний процес, вказував, що ці дидактичні принципи самостійно, в чистому вигляді не можуть існувати, і вони в процесі навчання органічно переплітаються один з одним і зумовлюють один одного.

Причини недостатнього розвитку педагогічної науки в росії Ушинський вбачав у недостатній увазі суспільства до проблем виховання, у край незадовільному стані народної освіти у країні. Визначаючи предметом педагогіки людину, Ушинський відзначав також недостатній рівень розвитку наук про людину, з яких педагогіка повинна черпати дані для розуміння процесів навчання і виховання. Більшість з цих наук самі перебували у зародковому стані. Ще однією причиною була бідність і беззмістовність педагогічної літератури в росії. Він подолав розбіжності між матеріальною і формальною концепціями про найбільш доцільний характер освіти. Згідно теорії матеріальної освіти функція навчання полягає, передусім, у засвоєнні учнями фактичного матеріалу; згідно теорії формальної освіти – у розвитку розумових сил учнів (їх мислення, пам'яті, уваги тощо). Ушинський науково обґрунтував положення про органічну єдність оволодіння знаннями і розумового розвитку школярів у процесі навчання. У тісному зв'язку з першою проблемою Ушинський розв'язував питання про функції навчання. Перед навчанням ставив три основні завдання: освітнє, виховне і розвиваюче, які завжди повинні виступати в єдності (Мілютіна, 2017).

Література:

1. Ушинський, К. (1991). Дидактика (педагогіка). Київ: Педагогічна думка.
2. Ляшенко, О.І. (2016). Концепція дидактичних принципів К. Ушинського та її значення для практики освіти. Наукові записки. Серія "Педагогічні науки", 140, 30-35.
3. Мілютіна, І.І. (2017). Дидактичні принципи К. Ушинського у сучасній освіті. Освіта ХХІ століття: збірник наукових праць, 15, 132-136.

Феденко Андрій,
здобувач освіти з професії
«Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів.
Водій автотранспортних засобів категорії “С”»
Сургуч Юлія Володимирівна,
практичний психолог
Державний навчальний заклад
«Сумське вище професійне училищобудівництва та автотранспорту»
(м. Суми, Україна)

ВЧИМОСЯ, ВІРИМО, ПЕРЕМАГАЄМО - ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Освіта в умовах воєнного стану потребує чітких, швидких та вчасних рішень, доступних роз'яснень. Не менш важлива чесна, вчасна й зрозуміла комунікація з учасниками освітнього процесу, виокремлення проблем та пропонування рішень для їх розв'язання. Але якщо дорослі мають сформовані захисні механізми, то для дітей втрата відчуття безпеки, стабільності, впевненості у завтрашньому дні стала причиною сильного стресу, тривале перебування в якому може призвести до важких наслідків. Саме тому першочерговим завданням батьків, освітянської спільноти на сьогоднішній день є надання невідкладної допомоги та психологічної підтримки дітям, що дозволить їм впоратися зі стресом від війни, а також попередить виникнення більш складних проблем.

У цьому зв'язку, створення безпечного освітнього середовища є одне з першочергових завдань освітнього закладу, виконання якого має забезпечити право здобувачів на комфортно-оптимальні умови навчання в умовах війни, що передбачає злагоджені партнерські дії колективу однодумців. З цією метою необхідно шукати практичні шляхи підтримки психічного здоров'я особистості в педагогічному середовищі і залучати до цієї роботи всіх учасників колективу: адміністрацію, педагогічних працівників, вихователів, бібліотекарів, технічний персонал, працівників їдальні та інших учасників освітнього процесу. Зокрема, в кожній освітній установі ма бути наявне надійне укриття чи інші приміщення, де можна перебувати під час повітряних тривог для зменшення ризиків.

Ще одна складова безпеки здобувачів освіти це дорослі, які знають та враховують вікові й індивідуальні особливості учнів, а також їх психологічний стан, так як вони мають взаємодіяти з дитиною «на рівних», вміють розпізнавати її потреби та забезпечувати захист прав та інтересів, ставитись доброзичливо на засадах емпатії. Відтак, це означає розуміння того, що відчуває дитина під час розповіді про пережите насилля; ідентифікацію психо-емоційних вібрацій які супроводжують розповідь дитини і считування, зумовлених усім вище зазначеним, мотивів і потреб дитини.

В контексті досліджуваної проблеми, варто відзначити, що стрес порушує базові потреби особистості в безпеці та захищеності, провокує появу відчуття непотрібності, відкинутості, ізольованості, ворожості світу до неї. Саме тому

дорослі (наставники) повинні помічати і вчасно реагувати на тривожні симптоми, які проявляє дитина у стані стресу. Вона може відчувати страх, хвилювання або занепокоєння через напади паніки. Головне у цей момент – допомогти їй заспокоїтися і відчути себе в безпеці.

При цьому необхідно дотримуватися таких стратегій допомоги:

- Встановлення зв'язку: стосунки між учителями та учнями є ключовим моментом для створення простору безпеки. Школярам важливо відчувати, що педагоги надають не лише знання, але й можуть допомогти, направити, вміють вислухати та підтримати. Для цього необхідно знати більше інформації про учнів, наприклад, звідки вони родом, чого бояться та що робить їх щасливими. Не варто зупинятися лише на «формальних» фактах про дитину, важливо почути її особисту історію.

- Створення відчуття приналежності: підліткам та юнакам необхідно відчувати свою приналежність до спільноти, знати, що у навчальному закладі їх чекають так само, як і вдома. Важливо формувати колектив групи, в якому кожному є місце, де шанують і приймають. Зокрема, початком для такої роботи може бути встановлення правил для учнівського колективу шляхом спільного обговорення. Підлітки вірять у ті цінності («не ображати», «приходити на допомогу», «дозволяти бути іншим» тощо), які вони самі обговорюють. Образи та знущання, що можуть завадити безпечному простору учня, повинні упереджуватись загальним обговоренням та вважатися неприйнятними для усієї спільноти.

- Спільне вирішення проблем: часто дорослі не залучають дітей до вирішення питань, що стосуються їхнього життєвладштування, надаючи перевагу вже готовим рішенням, які не завжди до вподоби підростаючому поколінню. Однак з учням необхідно навчитися приймати рішення та брати відповідальність за них, і ці уміння можна ефективно розвинути у співпраці та спільному вирішенні проблемних питань (Романовська, Ілащук, 2014).

Коли діти відчують підтримку, розуміють, що їхня думка важлива та цінна, вони набувають впевненості та відчують готовність приймати власні рішення. Це може стосуватися організації дозвілля, проєктної діяльності, волонтерської допомоги, збереження довкілля чи безпечної поведінки в громаді.

Психологічний стан та психічне здоров'я суб'єктів педагогічного процесу під час військових дій є вкрай важливим. Багато людей переживають виснаження, спустошення, втому, відчують тривогу й паніку. Важливо навчитись використовувати набуті на заняттях із психологом знання, як опанувати себе в критичних умовах, як допомогти близьким і підтримувати здоровий психічний стан в таких обставинах. Заземлення та саморегуляція – це ті методики, які дозволяють швидко опанувати свої емоційні реакції та поведінку, а вправи на відновлення цього ресурсу є тими інструментами, які дають змогу людині ефективно справлятися зі стресом, адаптуючись до ситуації, що склалася (Романюк, 2014).

Відтак, постає гостра необхідність в опануванні особистістю навичками самостійного використання техніки психо-емоційної стабілізації. Техніки заземлення, дихальні техніки, арттерапевтичні техніки, техніки спрямованої

візуалізації, план турботи про себе – це той арсенал, який став невід’ємною частиною сьогодення. Щоб працювати на перемогу й бути корисними іншим, ми маємо бути сильними. Тому озброїти здобувачів освіти навичками самостійно надавати собі підтримку – особливо важлива здатність під час війни.

Таким чином, самопідтримка – це, передовсім, уміння створювати для себе комплексне відчуття безпеки, піклуватися про свої базові потреби, обирати більше «хочу», ніж «треба», знаходити час на улюблені справи, дякувати собі за те, що ви є.

Проте, реалії війни, в яких ми всі сьогодні живемо, не є типовими. Психологи одностайні в тому, що в нетипових і деструктивних ситуаціях кожна реакція є нормальною. Через індивідуальні особливості психіки кожна людина реагує на стрес, пов’язаний із війною, по-своєму. Тому важливо розуміти себе, відстежувати свої стани та вміти їх контролювати.

Отже, нині кожен із нас – опора для іншого. Будь хто з дорослих, який перебуває поруч із дитиною та може відчувати й транслювати психо-емоційну стабільність, обличчя якого зберегло жвавість, хто знаходить у собі сили дивитися в прямо очі, може пояснювати, що відбувається, витримати погляд того, кому складно, витримати напруження є маяком і джерелом зцілення. Саме тому – ми всі є «маяки та джерела» зцілення для тих, хто поруч із нами.

Література:

1. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти : метод. посіб. / Упоряд. : Д. Д. Романовська, О. В. Ілащук. Чернівці : Техно друк, 2014. 133 с
2. Романюк М. Співпраця психологічної служби і педагогів щодо подолання ПТСР у підлітків. Практичний психолог: Школа. 2014. № 10. С. 36–39.
3. Терещенко Л. Підвищуємо рівень стресостійкості дітей. Практичний психолог: Школа. 2014. № 8. С. 25–35.
4. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навч.метод. посіб. / За ред. : С. О. Богданов, В. Г. Панок. Київ : НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. 208 с.
5. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості, стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.метод. посіб. / За ред. Чернобровкіна В. М., Панка В. Г. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 208 с.
[URL:http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11848/Bohdanov2017.pdf?sequence=1](http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11848/Bohdanov2017.pdf?sequence=1)
[isAllowed](#)
[=&y](#)

Федоренко Валентин Сергійович,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Шишкін Павло В'ячеславович,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Костиця Ірина Валентинівна,
к. пед. н.,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Створення реальних умов для вільного вибору здобувачами освіти стратегії та шляхів індивідуального розвитку та пошуку варіантів професійної самореалізації обумовлює формування нових підходів до побудови педагогічної взаємодії, творчої організації різноманітних форм їх соціалізації. Формування особистості майбутнього викладача, який налаштований до плідної, гармонійної діяльності на користь собі та суспільству неможливо без розвитку організаційних здібностей, які є важливою складовою особистості педагога.

Для досягнення успіху майбутньому педагогу недостатньо володіти тільки професійними компетенціями, потрібно ще й володіти організаційними здібностями, вміти не тільки визначати проблемну ситуацію, але й розв'язувати її, адаптуючись до об'єктивних чинників вищої школи. Питання формування організаційних здібностей у здобувачів вищої освіти набувають особливої актуальності ще й тому, що в складних умовах сьогодення організаційні здібності виступають не тільки базою активізації особистісних індивідуальних задатків майбутнього викладача вищої школи, а й мають велику соціально-суспільну значущість.

Особливості професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи обумовлюють низку педагогічних здібностей, соціально-психологічних рис та особистісних якостей необхідних майбутньому викладачу вищої школи:

1. Загальногромадянські риси: широкий світогляд, стійкість переконань і принципів; громадянська активність і цілеспрямованість; патріотизм і толерантність щодо інших народів і культур; гуманізм і соціальний оптимізм; високий рівень відповідальності і працелюбність.

2. Морально-психологічні якості: чесність і щирість у взаєминах з людьми; високий рівень загальної і психологічної культури; повага до професіоналізму інших і наукової спадщини; охайність і акуратність; вимогливість і дисциплінованість.

3. Науково-педагогічні якості: науково-педагогічна творчість; професійна працездатність; активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук; педагогічне спрямування наукової ерудиції; педагогічна спостережливність; педагогічна увага і інтуїція; володіння педагогічною технікою; активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук; гнучкість і швидкість мислення у

педагогічних ситуаціях; висока культура мови і мовлення; володіння мімікою, тоном голосу, поставою, рухами і жестами.

4. Індивідуально-психологічні особливості: високий рівень соціального сприйняття і самопізнання; висока інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість; інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреба в педагогічній діяльності з ними; позитивна «Я- концепція», високий рівень домагань; емоційна стійкість, витримка й самовладання; саморегуляція, самостійність і діловитість у вирішенні життєво важливих завдань; твердість характеру.

5. Професійно-педагогічні здібності: адекватне сприйняття студента і безумовне прийняття його як особистості; педагогічний оптимізм; проектування цілей навчання і прогнозування шляхів професійного становлення майбутнього спеціаліста; конструювання методичних підходів і здатність передбачати можливі результати; організаторські і комунікативні здібності; духовно-виховний вплив на академічну групу і особистість студента, організація розвивальної інтеракції [1].

Науковці визначають організаційні здібності як «якість особистості, що характеризує її вміння ефективно організувати спільну роботу людей, розподілити між ними конкретні завдання й забезпечити їх належне виконання» [2, с. 252]

На підставі вище викладеного можемо визначити організаційні здібності майбутнього викладача вищої школи як професійно-педагогічну здібність особистості, яка характеризує його вміння ефективно організувати спільну педагогічну роботу зі студентами у вищій школі, розподілити між ними конкретні завдання й забезпечити їх належне виконання.

Великий вплив на формування організаційних здібностей у майбутніх викладачів вищої школи, має навчальна група. Вплив освітнього середовища на процес формування особистісно-значущих якостей особистості здобувача освіти обумовлюється сукупністю його індивідуально-психологічних особливостей. У колективі, який нехтує особистісною своєрідністю студента, не враховує психологічну складову особистості, неминучі конфлікти. Атмосфера непорозуміння і неприйняття здійснює негативний вплив на особистість, яка, відчуває дисгармонію у стосунках, не знаходить умов для свого творчого зросту, не зустрічає підтримки, довіри і допомоги в реалізації особистих планів. У цьому випадку колектив не може надавати позитивного впливу на формування та розвиток особистісно-значущих якостей та становлення організаційних здібностей, пригнічуючи активність, ініціативність і прагнення особистості до самовираження. В результаті цього студент, який володіє достатнім особистісним потенціалом, не має можливості для його реалізації і, отже, не може вплинути на формування особистісно-значущих якостей і становлення організаційних здібностей у інших студентів і передати їм зразки організаційної поведінки.

Зазначимо, що тільки в діяльності проявляються організаційні здібності, тому організаторська діяльність майбутніх педагогів вищої школи – це найефективніший спосіб для висунення особистості на роль організатора.

Залучення до організаторської діяльності має сприяти формуванню та розвитку в тій чи іншій мірі організаційних здібностей студентів, включаючи й тих, чії організаційні здібності виражені недостатньо. Організаторська діяльність майбутніх педагогів вищої школи вимагає їх проявляти активність, ініціативність, вміти впливати на людей, домагатися їхньої прихильності та підтримки і при цьому поважати їхні бажання, інтереси, прагнути зрозуміти й прийняти їх точку зору.

В освітньому середовищі для діяльності студента існують різноманітні напрямки (навчальна, науково-дослідна, позааудиторна робота), але обов'язково всі види діяльності повинні супроводжуватись організаторською активністю майбутніх викладачів. Залучення до організаторської діяльності сприяє в тій чи іншій мірі формуванню та розвитку у більшості студентів системи особистісно-значущих якостей та становленню організаційних здібностей, навіть у тих хто має слабкі організаційні здібності. Організаторська діяльність вимагає від здобувачів ініціативності, прояву активності, вміння впливати на людей, домагатися їхньої прихильності й підтримки, поважаючи при цьому їх бажання, інтереси, прагнучи зрозуміти і прийняти їх точку зору. Ми вважаємо, що чим більше різноманітних зв'язків особистості з колективом, тим інтенсивніше розвиваються і особистість, і сам колектив, впливаючи один на одного. У контексті формування і розвитку особистісно-значущих якостей та становлення організаційних здібностей у майбутніх викладачів вищої школи, найважливішим в цієї взаємодії є те, що, впливаючи на інших членів колективу, студент сам змінюється і формується в системі своїх способів мислення і поведінки [3].

Таким чином, організаційні здібності майбутнього викладача вищої школи є необхідним компонентом його майбутньої професійної діяльності й запорукою досягнення ним успіху в майбутній педагогічній праці.

Література:

1. Мороз О. Г., Падалка О. С., Юрченко В. І. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / за ред. акад. О. Г. Мороза. Київ, НПУ, 2006. 208 с.
2. Ріпко І. В. Формування лідерських та організаційних здібностей студентів як необхідний аспект професійної діяльності викладачів технічних університетів. *Кадровий потенціал сучасних освітніх систем: стан та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 лютого 2016 р. Харків, НУА, 2016. С. 250–254.
3. Гура Т. В., Ріпко І. В. Формування організаційних здібностей як необхідного аспекту лідерської позиції майбутніх інженерів. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2016. № 1. С. 32–41.

Філатов Олексій Олексійович,
студент спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,
докторка філософії PhD, асистентка,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

ПОГЛЯДИ К. УШИНСЬКОГО НА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1871) – видатний педагог, філософ, письменник, публіцист, педагогічний діяч і культурний діяч, засновник нового педагогічного напрямку в Україні. Народився 26 лютого 1824 року в селі Сіверському на Чернігівщині в родині священика. Навчався в Київському університеті, де здобув вищу освіту з філософії та математики. Ушинський працював вчителем і директором гімназії в Одесі, а також на посаді інспектора народних шкіл Поділля та Волині.

Згідно з його поглядами, основною метою навчання та виховання є не тільки передача знань, але й розвиток особистості дитини.

К. Ушинський розглядав навчання та виховання як невід’ємні компоненти процесу формування особистості дитини. Він вважав, що виховання має відбуватися через навчання, а навчання – через виховання. Основним принципом виховання в його концепції було формування дитині позитивних якостей, таких як моральність, етика, толерантність, самоповага тощо.

Педагог розвивав теорію навчання та виховання на основі принципу "з життя для життя". Він вважав, що найкращим методом навчання є той, що базується на реальних життєвих ситуаціях. Такий підхід сприяє більш якісному засвоєнню знань та вмінь.

Зокрема, Ушинський запроваджував індивідуальний підхід до кожної дитини, звертаючи увагу на її потреби та інтереси. Він також підкреслював важливість практичного навчання, яке має давати можливість дитині застосовувати отримані знання в реальному житті (Комарова, 2005).

Загальна характеристика поглядів К. Ушинського на навчання та виховання полягає в тому, що він сприймав дитину як цілісну особистість, яка повинна розвиватися у всіх аспектах.

Виховання має відбуватися на основі довіри між вчителем і учнем, а не на покаранні та стримуванні. Він підтримував ідею виховання дитини на основі її індивідуальних потреб та інтересів, забезпечуючи їй можливість саморозвитку і самовираження.

К. Ушинський розглядав школу як спеціальний соціальний інститут, який повинен готувати молодь до життя в суспільстві. Він підкреслював важливість залучення дітей до активної участі у виховному процесі, щоб вони могли розвивати свої інтереси та здібності.

К. Ушинський акцентував увагу на розвитку інтелектуальних здібностей дитини та її критичного мислення. Він вважав, що виховання має включати не лише

набуття знань, але і розвиток самостійності та творчості учнів. Також він підкреслював значення розвитку емоційної сфери дитини та формування її моральних цінностей, які є основою для подальшого життя.

Загалом, виховання в школі за поглядами К. Ушинського має базуватися на індивідуальному підході до кожної дитини, розвитку її інтелектуальних, творчих та емоційних здібностей, а також формування моральних цінностей (Кравченко, 2018).

Погляди К. Ушинського на навчання та виховання дітей залишаються актуальними і в сучасній освітній практиці. Його принципи виховання спрямовані на створення комфортного середовища для дитини, на розвиток її потенціалу та здібностей.

Отже, приклади успішної практики, яка відповідає поглядам К. Ушинського.

Використання індивідуального підходу. Згідно з поглядами Ушинського, кожна дитина має свої особливості, тому виховання та навчання повинні ґрунтуватися на індивідуальному підході. Наприклад, у деяких школах діти проходять тестування на початку навчального року, щоб вчителі могли скласти індивідуальні навчальні плани та підібрати методи навчання, які найкраще підходять для кожної дитини.

Вільне вираження думок. Ушинський вірив, що дитина повинна мати можливість вільно висловлювати свої думки та ідеї, щоб розвивати свій потенціал та вміння аргументувати свої думки. У деяких школах для цього проводяться дискусії та дебати, а також вчителі надають можливість учням вести блоги або створювати власні проекти.

Використання ігрових технологій. Ушинський акцентував увагу на важливості ігрового навчання, яке дозволяє дітям навчатися та розвиватися, не відчуваючи напруги. У сучасних школах часто використовують ігрові технології для навчання, такі як графічні редактори для створення відеороликів (Терехова, 2019).

Література:

1. Комарова, Л. П. (2005). К. Д. Ушинський про роль вчителя в навчальному процесі. У О. В. Куць (Ред.), Проблеми сучасного педагогічного процесу: збірник наукових праць (Вип. 6, с. 80-84). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка.
2. Кравченко, О. В. (2018). Ідеї К. Д. Ушинського про навчання та виховання молодших школярів. Наукові записки. Серія: педагогічні науки, 159, 71-75.
3. Терехова, І. О. (2019). Історичні аспекти діяльності К. Д. Ушинського в галузі освіти. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка і психологія, 35, 98-102.

*Хаба Леся Петрівна,
магістрантка освітньої програми «Педагогіка вищої школи»,
Гончарук Оксана Миколаївна,
к. пед. н.
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Інтеграція України в Європу є однією з найбільш актуальних тем сьогодення. Цей процес триває вже більше десяти років і вимагає глибоких змін в економічному, політичному та культурному житті нашої держави. Приєднання нашої країни до Європейського простору надає можливості для розвитку освітнього простору зокрема.

Однією із актуальних проблем сьогодення вважається усвідомлення соціальної значущості особистості, її самореалізації. Особливо болючими є ці питання для людей з особливими освітніми потребами та їхня інтеграція в освітній процес та в соціум в цілому.

Інклюзія, в перекладі з англійської мови (inclusion) означає включення. «Інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті» (Колупаєва, Софія, Найда, 2010). Важливо усвідомити, що суспільство має створити всі необхідні умови для повноцінного включення особи з особливими потребами в навчальне середовище, громадське життя суспільства, професійне й особистісне становлення і самореалізацію.

Згідно з положеннями Саламанської Декларації інклюзивна освіта може розглядатися як система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права людини на отримання якісної освіти у закладі будь-якого типу за власним вибором. Інклюзивне навчання у вищій школі (за аналогією з середньою школою) можна визначити як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти студентам з інвалідністю шляхом організації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Ефективність впровадження інклюзивного навчання залежить від багатьох чинників, у першу чергу від досконалості нормативно-правової бази, інформаційної підтримки, наукового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу (Кольченко, Нікуліна, 2013).

Однією з основних складових інклюзивної освіти є інклюзивне навчання. ЮНЕСКО інтерпретує інклюзивне навчання як «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі».

В Україні проблемам інклюзивного навчання присвячені наукові праці П. Таланчука, К. Кольченко, Г. Нікуліної, Ю. Богинської, В. Синьова, А. Шевцова та ін.

На думку Ю. Богінської, прийняті в Україні нормативно-правові документи і діяльність, яка спрямована на їхню реалізацію, свідчать про те, що зроблено великий прорив у законодавчому забезпеченні доступності освіти для осіб із обмеженими можливостями. Але реалізація цих документів здійснюється не повною мірою через необхідність їхнього доопрацювання з точки зору вдосконалення методик навчання й організації навчального процесу, а також значних фінансових внесків (Богінська, 2010).

Проаналізувавши всі аспекти, ми з впевненістю можемо сказати, що інклюзивне навчання студентів в Україні не може реалізовуватись повною мірою через ряд проблем, які мають різний масштаб та характер. До першорядних відносяться: низький рівень якості загальної середньої освіти людей з особливими потребами, це перешкоджає їхньому вступу до закладу вищої освіти; недосконала нормативно-правова база; методичне і технічне забезпечення навчального процесу; рівень підготовки викладачів при інклюзивному навчанні; відсутність навчально-методичної літератури пристосованої до потреб тої чи іншої особи; низький рівень розвитку суспільної свідомості щодо проблем людей з особливими потребами; вкрай мізерне фінансове забезпечення, а також великий спектр негативних впливів на психічний стан учасників освітнього процесу внаслідок війни.

Таким чином, поетапне вирішення зазначених вище проблем інклюзивного навчання студентів із особливими потребами надасть їм змогу отримувати вищу освіту з урахуванням їхніх особливостей і потреб, що в свою чергу дозволяє останнім самореалізуватися в житті. Це також дозволить формувати в суспільстві толерантне ставлення до людей з інвалідністю, залучати засоби масової інформації щодо висвітлення питань, що стосуються впровадження інклюзивної освіти у вищі навчальні заклади.

Література:

1. Богінська Ю. В. (2010). Соціально-педагогічна підтримка і супровід студентів з обмеженими можливостями в Автономній Республіці Крим: аналіз стану та перспективи. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. № 7. С. 62-70.
2. Колупаєва А. А., Софія Н. З., Найда Ю. М. та ін. (2010). Інклюзивна школа: Особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник. 2-е видання, стереотипне. К.: ФО-П Парашин І. С., С.128.
3. Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. (2013). Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. К.: Університет «Україна», №10(12). С.12-22.
4. Матеріали Міністерства освіти і науки України. Дітям з особливими освітніми потребами. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/dityam-z-osoblivimi-potrebam> (дата звернення: 03.04.2023)

*Холод Софія Олександрівна,
студентка спеціальності «Початкова освіта»
Кочерга Ольга Миколаївна,
к. пед. н.,
КЗ «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
імені Івана Франка» ЧОР (м. Прилуки, Україна)*

ПРИЛУЦЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ІМЕНІ В.І.МАСЛОВА – ОСЕРЕДОК ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЧЕРНІГІВЩИНИ

Прилуцький краєзнавчий музей імені В.І. Маслова – один із найдавніших осередків Чернігівщини. Історія його створення сягає у далекі роки ХІХ століття. Ось як про це пише дослідниця Олена Клочко у своїй праці «Маслови. Долі. Події. Життя»: «Ще у 1894 році Прилуцьке земське зібрання ухвалило рішення заснувати краєзнавчий музей. На жаль, ні губернська, ні столична влада не відреагували на прохання прилучан – дозвіл так і не був отриманий. Лише тільки в 1919-му році по вул. Скоропадського у кімнатах Земського Дому відкрилася експозиція предметів місцевої давнини і витворів мистецтва, експонати якої зібрав ще до революції Іван Назарович Капустянський» [2, с. 155].

Отже, 22 вересня (4 жовтня за новим стилем) 1919 року на зборах повітового земства було прийнято рішення про створення у Прилуках природничо–історичного музею.

Першим активно збирати місцеву старовину, твори мистецтва, історичні реліквії почав І.Н. Капустянський (1894–1939). Саме він очолював музей з грудня 1919 р. до квітня 1920 р. У 1919 році в м. Прилуки за його участю вийшли два номери журналу «Гасло». Іван Назарович надрукував у часописі статтю–відозву «Вивчайте архіви Прилуччини», у якій наголосив на необхідності зберегти для нащадків документальні пам'ятки, що мають виняткове значення для розвитку науки і культури. На той час прилуцькому музею належало близько 50 рукописних книг ХVІІ–ХІХ ст.[4, с.10]. Іван Назарович був одним із фундаторів громадського «Товариства по дослідженню міста Прилук та його повіту», що діяло впродовж 1919–1920 років у складі археологічної та археографічної секцій [4, с.11].

Після від'їзду І.Н. Капустянського до Полтави, де обійняв посаду голови Полтавського губернського Комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини (губкопмісу), музеєм став опікуватися Ю.Г. Каневський, який завідував музеєм в 1920–1923 р.р. Після 1923 р. завідувачем музею був С. Космович (1923-1925 р.р.). У 1925-1926 р.р. обов'язки завідувача музею виконувала лаборант музею М.М. Кучміна [1, с.4]. 1 січня 1927 році завідуючим Прилуцького окружного музею став професор Василь Іванович Маслов.

Аналізуючи проблему призначення В.І. Маслова на посаду завідуючого Прилуцьким окружним музеєм, дослідниця О. Клочко у своїй праці пише: «Що спонукало Василя Маслова, випускника філологічного факультету, закоханого

в історію російської літератури XVIII-XIX ст., у 1927 році очолити Прилуцький краєзнавчий музей? Випадковість чи закономірність? Відтоді минуло майже століття, залишилися тільки деякі щоденникові записи та листи з приватного архіву. Але наскільки ж захоплююче, зазирнувши у минуле, спробувати реконструювати низку подій, дослідити, чому саме В.І. Маслова прилучани вважають творцем місцевого музею?» [2, с.155]. Далі дослідниця зазначає, що серед можливих кандидатур на посаду завідуючого музею В.І. Маслова призначили тому, що «він не лише мав вищу гуманітарну освіту, а й був автором багатьох досліджень, статей, літературознавчих робіт, теми яких постійно перетиналися з історією» [2, с.155]. «Він, молодий, енергійний і талановитий учений, вирішив залишитися в Прилуках, хоча у Києві була досить реальна перспектива жити й працювати за фахом», – так пише про молодого Василя Маслова О. Ключко [2, с.156].

Глибокий інтерес В.І. Маслова до минулого своєї батьківщини, заняття фотографією на рівні документаліста, багаторічна робота в архівах – усе це і стало передумовою для вибору свого шляху, роботи в музеї. О. Ключко відзначає, що В.І. Маслов дуже любив свою справу, віддаючи їй весь свій час. «Новою справою Василь Іванович захопився до самозабуття. На велосипеді, подарованому вітчимою на честь закінчення гімназії, він об'їжджав сусідні села, збирав у пограбованих маєтках поміщиків залишки, котрі виявились непотрібними мародерам: ікони, витвори мистецтва, меблі й старовину, що дивом збереглися» [2, с.156]. Заслугою В.І. Маслова було те, що саме він створив у Прилуках один із найкращих на той час музеїв в Україні. При ньому випускався щорічний «Бюлетень Прилуцького окружного музею [3, с. 297].

Розуміючи, що удвох з Ю. Каневським важко «піднімати цілину» краєзнавства після буремних подій початку ХХ століття, Василь Іванович організував при музеї Секцію наукових робітників, яку очолив професор М.І. Демков. Крім нього до складу бюро увійшли Є.І. Хоменко та Г.Є. Тищенко. 15 членів секції – співробітники педучилища, окружного музею та архіву. Василь Іванович щорічно організовував у стінах музею виставки прилуцьких художників, тематичні екскурсії, налагодив читання лекцій.

Професійно займаючись фотографією, В. Маслов документував на скляних негативах не тільки музейні надходження, а й колишні панські садиби, іконостаси храмів тощо. Так до нас дійшли зображення частково втрачених об'єктів архітектурного та культурного надбання минувшини нашого краю – Березової Рудки, Дігтярів, Весбаховки, Густині, Згуровки, Тростянця, Сокириниць, Яготина та ін. Завдяки цим світлинам можна уявити, якою була Галаганівська колекція, перевезена до Прилуцького краєзнавчого музею і врятована від знищення. Дослідниця О. Ключко зазначає: «На жаль, з певних причин у 1953 році забрана В. І. Масловим колекція Прилуцького краєзнавчого музею була розформована і відправлена до Чернігова. Кількість експонатів виявилась настільки значущою за обсягом та цінністю, що згодом на їх основі було відкрито у Чернігові обласний художній музей.

В. І. Маслов опікувався музеєм у Прилуках до грудня 1930 року. Після обрання його науковим співробітником АН України і його від'їзду до м. Києва

почався занепад музею. Майже щороку змінювались завідувачі музею, діяльність якого поступово завмирала. У дослідженнях ніжинського історика Наталії Дмитренко знаходимо відомості про завідувачів Прилуцьким краєзнавчим музеєм у період з 1930 по 1939 роки. Так, у 1930-1932 р.р. завідувачем музею був уже згадуваний вище нами Ю.Г. Каневський. У 1932-1933 р.р. завідувачем музею була Н.Ю. Сергєєва, на зміну якій у 1934-1935 р.р. прийшов І.О. Пекій, у 1935-1938 р.р. М.М. Цвік, а з 1939 р. завідував музеєм І.Д. Дорошенко [1, с.4].

Після Другої світової війни під приводом браку коштів і проблемами з приміщенням для музею у 1935 році з Прилуцького краєзнавчого було забрано все найцінніше і найкраще до обласного історичного музею. Однак музей у Прилуках продовжував працювати. За цей час його зібрання поповнилися художніми творами відомих українських художників, художників-прилучан. Була зібрана колоритна колекція декоративно-ужиткового мистецтва.

У роки тимчасової окупації (1941-43 р.р.) музей переведено із Стрітенської церкви в особняк на вулиці Переяславській. Музейні цінності були збережені патріотом-прилучанином, директором музею С.В.Кочуком [3]. 1953 року, через непридатність приміщення та байдужість керівників міста і музею, найцінніші експонати було забрано до Чернігова, де на їх базі було створено Державний художній музей, Музей декоративного мистецтва. Згодом, у 1960 році музей повернувся до приміщення Стрітенської церкви. Після капітального ремонту приміщення (1978 – 1991 р.р.) на першому поверсі створено постійну експозицію відділу давньої історії Прилуччини.

У період з 1990 до 2000 років розгорнулась активна пошукова, дослідницька, видавнича і популяризаторська діяльність Прилуцького краєзнавчого музею. Вагомий вклад у діяльність музею, краєзнавчу роботу на сучасному етапі зробили: доктор технічних наук, професор Д.О. Шкоропад, який є автором чотиритомного видання з історії Прилуччини. Разом з місцевим краєзнавцем О.А. Савоном він підготував історико-краєзнавчий довідник «Прилуччина», виданий 2007 року; Г. Ф. Гайдай – автор книги «Прилуки – місто старовинне»; Л. М. Карпилянський, А. О. Денисенко, А. Г. Риженко, О. О. Клочко, М. І. Куриленко та багато інших. Продовжуючи справу своїх попередників, долучився до меценатської діяльності Почесний громадянин Прилук Ю.В. Коптев, завдяки його фінансовій підтримці вдалося зробити ремонт будівлі музею та поновити його експозицію.

Восени 2008 року краєзнавчий музей переїхав у старовинну двоповерхову садибу, колишній будинок міського голови Прилук І. Кисловського. Нині його приміщення знаходиться у самому центрі міста Прилуки. У 2010 році музей дістав ім'я на честь одного зі своїх сподвижників – Василя Маслова. У 2010 році в цілому було завершено обладнання експозиції відділу історії, яка знайомить відвідувачів з історією Приудайського краю від найдавніших часів до сьогодення. Загалом тут 5 залів, кожен з яких відповідає тому чи іншому періодові з історії краю: перший зал дає можливість заглянути в літнє поселення первісної людини, розглянути кераміку прадавніх слов'ян; другий зал присвячений козацтву – тут представлені гармати, ядра, мортири, стріли,

що дають можливість відчувати дух епохи Визвольної війни українців під проводом Богдана Хмельницького та ознайомитись з понад 130-річною історією Прилуцького козацького полку; у третій залі висвітлено прилуцьку «Шевченкіану», адже великий Кобзар декілька разів бував у місті; четверта зала запрошує ознайомитись із буремним ХХ століттям країни і Прилуччини зокрема – з колективізацією, Голодомором 1932-33 рр, репресіями, а також 1939 роком нищення української інтелігенції; повоєнні і сучасні здобутки Прилуцького краю у промисловості, народному господарстві, культурі, освіті, медицині, спорті висвітлено у п'ятому залі 2-го поверху.

Отже, Прилуцький краєзнавчий музей імені В.І. Маслова – історико-краєзнавчий осередок Чернігівщини, який здійснює просвітницьку, екскурсійну, виставкову діяльність – як внутрішню, так і зовнішню, організовує і проводить пошукову роботу ветеранів і жертв Великої Вітчизняної війни, жертв репресій і Голодомору. Нині жодне свято в Прилуках не проходить без тематичних музейних виставок.

Література:

1. Дмитренко Наталія. Щоб пам'ятали... (Трагічні долі провінційних музейників Північного Українського Лівобережжя 20–30-х років ХХ ст.) / Наталія Дмитренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24188/21-Dmytrenko.pdf?sequence>
2. Клочко Олена. Маслови. Долі. Події. Життя. Документально-біографічні нариси. / Олена Клочко. – К.: 2018. – 348 с.
3. Савон О.А. Творці історії Прилуччини. Довідник / О.А.Савон. – Ніжин: «Аспект-поліграф», 2009. – 766 с.
4. Скарби музею. Прилуцький краєзнавчий музей ім. В.І. Маслова. – Проект Ю. Коптева. – К.: ТОВ «Видавничо-поліграфічний комплекс «Колорит». – 137 с.

*Череп'яна Вікторія Сергіївна,
студентка спеціальності «Професійна освіта»
Діра Надія Олександрівна,
докторка філософії, PhD
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

Згідно із тлумачним словником педагогічних термінів, здоров'язберігаючі технології - це система педагогічних засобів, методів, прийомів та організаційних форм, спрямованих на формування та зміцнення здоров'я учнів, збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального добробуту дітей. Ці технології передбачають комплексний підхід до виховання та навчання, який охоплює фізичну культуру, спорт, раціональне харчування, гігієну, психологічний комфорт, соціальну адаптацію, розвиток особистості та формування здорового способу життя [1].

Здоров'язбережувальні технології - це комплексний підхід до збереження та підтримання здоров'я людини, що передбачає використання різноманітних засобів і методів, які сприяють зміцненню фізичного, психічного та соціального здоров'я.

Історія дослідження та вивчення здоров'язбережувальних технологій сягає давнини. За часів давніх цивілізацій, таких як індійська та китайська, існували практики, спрямовані на підтримку й зміцнення здоров'я людини. Такі методи, як йога, активний спосіб життя, гігієнічні процедури та різноманітні трави та природні засоби, використовувалися для збереження та відновлення фізичного та психічного здоров'я.

У подальшому з середини ХХ століття розв'язання проблеми здоров'язбереження стало предметом наукових досліджень та розвитку спеціальних методик. Зокрема, в 1948 році Всесвітня Організація Охорони Здоров'я (ВООЗ) була створена з метою забезпечення здоров'я для всього населення світу. Однією з важливих здобутків ВООЗ є розробка та впровадження концепції «первинної медичної допомоги», яка передбачає загальну доступність усіх хто має потребу до ефективної медичної допомоги [2].

Варто зазначити, що в другій половині ХХ століття питання здоров'язбереження людини стало важливим напрямом розвитку галузі медицини. Були розроблені нові методики дослідження і лікування, використання інформаційних технологій та інноваційних рішень для забезпечення якісної та ефективної медичної допомоги.

Своєю чергою, сьогодні здоров'язбережувальні технології продовжують розвиватися та вдосконалюватися. З'являються нові методики та підходи до збереження та підтримання здоров'я людиною, такі як телемедицина, генетичне тестування тощо.

Зараз в Україні здоров'язбережувальні технології є важливим елементом освітнього процесу на всіх рівнях навчання. Вони передбачають не лише покращення фізичного здоров'я, а й розвиток психічного, соціального та емоційного комфорту учнів.

Зокрема, в Україні введено такі навчальні предмети як "Основи здоров'я" для учнів початкових класів та "Здоров'язбереження" для учнів середніх та старших класів. У рамках цих предметів учні вивчають основи здорового способу життя, правильного харчування, рухової активності, здорового сну та відпочинку, а також розвивають навички психологічної стійкості та соціальної адаптації [3].

Крім того, у школах і закладах вищої освіти проводяться різноманітні здоров'язбережувальні заходи та програми, такі як фізкультурні та спортивні змагання, лекції про здоровий спосіб життя, практичні тренінги з психології та соціальної адаптації тощо.

З настанням «ери» пандемії COVID-19 ситуація в напрямку виховання та збереження здоров'я суспільства суттєво змінилась. З метою запобігання поширенню вірусу, було запроваджено карантинні обмеження, які сильно вплинули на умови навчання та виховання учнів. У більшості шкіл і навчальних закладів було переведено на дистанційне навчання, що призвело до того, що діти мали менше фізичної активності та більше часу проводили за комп'ютером [4].

Також внаслідок запровадження карантинних заходів було скасовано більшість спортивних змагань та інших подій, які могли б допомогти підтримувати здоровий спосіб життя учнів. Багато людей також стали стикатися зі стресом та тривогою через пандемію, що безумовно вплинуло на їхнє фізичне та психічне здоров'я [5].

Література:

1. Науково-педагогічна енциклопедія: у 3-х т. (2006). / за ред. А.А. Іскандерова, Г.С. Поліщука, М.М. Романовської. Київ : Генеза,. Т. 3. С. 487.
2. Youde, J. (2011). The World Health Organization and Global Health Governance: Post-1990. *International Studies Quarterly*, 55(2), 437-458. doi: 10.1111/j.1468-2478.2011.00641.x
3. Матвієнко, Г. В., & Стрельцова, В. В. (2017). Розвиток здоров'язбережувального компонента в освітньому процесі в Україні. *Фізика та астрономія в школах України*, (4), 93-97. Доступно онлайн: <http://elar.fizmat.tnpu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4432/93-97.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Здоров'я та безпека в умовах COVID-19: особливості навчання та виховання дітей у закладах освіти [Електронний ресурс] / І. М. Маркова, Л. В. Козій, Н. В. Євчук та ін. // Освіта і здоров'я. (2020). № 2 (31). С. 14–21. Режим доступу: <https://oand.if.ua/index.php/journal/article/view/752/595>
5. Здоров'я вчителя та учня під час карантину: рекомендації для педагогів [Електронний ресурс] / М. І. Доценко // Освіта.ua. (2020). Режим доступу: <https://osvita.ua/school/health/70228/>

*Шаkun Наталія Андріївна,
аспірантка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Буцик Ігор Михайлович,
д. пед. н., доц.,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Новітній час, в який ми проживаємо, має одну з головних особливостей – це постійні та швидкі зміни, мобільність. Тому необхідно підлаштовуватись під вимоги часу у всіх сферах життєдіяльності людини, в тому числі і в освітній сфері. Щодо вищої освіти, то на неї покладається важливе завдання - займатись підготовкою кадрів, в тому числі підготовкою викладачів закладу вищої освіти, формування у них професійних компетентностей.

Процеси глобалізації, зміни цінностей, стрімкий розвиток науки, інноваційні підходи в освіті спрямовують суспільство на пошук нових ідей у рамках євроінтеграції. Саме ці освітні тенденції змушують по-новому переосмислювати професійні компетентності викладачів ХХІ століття. У зв'язку з цим на нашу думку одним із важливих завдань вищої школи є виховання особистості викладача як носія культури, розвиток його професійної свідомості та рефлексії, оскільки саме науково-педагогічний працівник є ключовою фігурою у розвитку суспільства, яка сприяє формуванню національної свідомості.

У педагогічних працях є ряд досліджень з питання професійної компетентності, і це висвітлено в наукових доробках Н. Бібіка, Є. Бондаревської, Б. Гершунського, А. Хуторського, А. Щекатунова, Н. Розова та інших. У цих дослідженнях компетентність розглядається як рівень форми фахівця та його культури, а також розглядається як складна система, яка включає знання, уміння, навички та професійно-важливі якості спеціаліста.

Сучасний досвід підготовки викладача закладу вищої освіти досліджували ряд вчених нової генерації. Е. Геворкян та С. Чистякова зазначають, що одним із завдань підготовки є формування таких педагогічних компетенцій, як уміння навчати, розробляти навчальні програми, реалізовувати, оцінювати ефективність навчальних програм.

Проте сучасні тенденції компетентності викладача ХХІ, на нашу думку, не сповна розкрито у дослідженнях вчених. Ось чому існує потреба в комплексному дослідженню поняття професійної компетентності викладача на шляху української освіти до європейських стандартів. До теперішнього часу вчені здебільшого вивчали лише окремі аспекти проблеми. Виникає необхідність обґрунтування складових професійної компетентності викладача в умовах євроінтеграції, визначити фактори, що стимулюють його професійне зростання, а також вирішити питання підвищення вимог до рівня

професіоналізму у викладача. Дослідники зазначають, що існують проблеми в пошуку нових рішень для вдосконалення кваліфікації фахівців вищої освіти, зокрема їх професійної компетентності.

Під час навчання майбутнього науково-педагогічного працівника профорієнтаційна компетентність формується поступово. Поняття «професійна компетентність педагога» виражає його особистісні можливості, що дозволяють йому самостійно і достатньо ефективно вирішувати поставлені перед ними педагогічні завдання.

Для здійснення означеної діяльності науково-педагогічному працівнику необхідно знати педагогічну теорію, вміти і бути готовим застосовувати її на практиці. Таким чином, під педагогічною компетентністю можна розуміти єдність теоретичної і практичної готовності фахівця до реалізації професійної діяльності.

Науковець Д. Скворцова розглядає професійну компетентність як властивість особистості, що дозволяє реалізовувати виховне завдання, яке впливає в свою чергу на формування особистості іншої людини.

На думку І. Демура, компетентність – це певна категорія, за якою можна характеризувати людину як суб'єкт спеціалізованої діяльності в системі громадського розвитку праці, яка показує рівень розвитку і таланту, вміння приймати кваліфіковані судження, приймати адекватні відповідальні рішення в проблемних ситуаціях, планувати та виробляти дії, що призводять до раціонального й успішного досягнення поставлених цілей.

Обґрунтований аналіз сутності професійної компетентності в освіті відкривається в дослідженнях В. Синенка, який вважає, що слід розрізняти професійну підготовку викладачів та їх професійну компетентність. Перша концепція позначає процес оволодіння необхідними знаннями та навичками, а друга – результат цього процесу, опис якості.

Компетентність – це ще й певна перспектива, яка тією чи іншою мірою доступна певному спеціалісту через його індивідуальні можливості та різні об'єктивні фактори. Поняття «педагогічна компетентність», дослідник вважає категорією педагогічної науки і трактує як інтеграцію відповідного рівня професійних знань, умінь і навичок викладача, його якості особистості, які з'являються в результаті діяльності.

Під час дослідної роботи визначено критерії професіоналізму викладача: ґрунтовні професійні знання та теоретичні здібності, комплекс практичних умінь та навичок, вміло застосованих на практиці. В. Синенко робить висновок що профорієнтаційна компетентність викладача – це високий рівень його психологічних, педагогічних та наукових знань та здібностей в поєднанні з відповідним культурно-етичним стандартом [4].

Професійні компетентності в цій професії повинні формуватися одночасно на всіх рівнях: методичному, теоретичному, технологічному. Необхідно розвинути професійне мислення, уміння додатково збирати, аналізувати та синтезувати отримані знання для досягнення педагогічної мети, цілісно представити технологію їх застосування.

Отже, професійна компетентність науково-педагогічного працівника – це

інтегральна властивість особистості, яка володіє комплексом професійних і значущих для викладача якостей і високий рівень теоретичної та практичної підготовки до творчої педагогічної діяльності та ефективної співпраці зі студентами в процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів.

Таким чином, перед закладом вищої освіти постає складне завдання, яке вимагає збереження кращих традицій навчання та проведення оновлення програми в умовах цифровізації освіти та передбачає такі дії: забезпечити якість освіти та її відповідні поточні та перспективні потреби освітньої практики; сформувати набір компетенцій випускників, які дозволятимуть здійснювати викладацьку діяльність на високому професійному рівні з дотриманням професійного стандарту викладача та національно-територіальних особливостей.

Юрійчук Василь Іванович, студент
Заліщицького фахового коледжу

імені С.Храпливого НУБіП України,
Юрійчук Марія Василівна,
вчитель зарубіжної літератури
КУ "Гімназія с. Новосілка",
Сопівник Руслан Васильович,
докт. пед.н., доцент
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

УЧЕНИЦЯ ШКОЛИ І.Я.ФРАНКА, ПОЕТЕСА КЛИМЕНТИНА ПОПОВИЧ: ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

У даній роботі зібраний матеріал про життя і творчість Климентини Попович, її взаємовідносини з відомими особистостями кінця ХІХ — початку ХХ століття, зокрема з Іваном Франком, визначено місце творчості поетеси в історії української літератури.

Серед плеяди видатних зірок Заліщицького краю є ще одне ім'я, малознане для людського загалу, ім'я педагога, української поетеси, культурно-громадського діяча - Климентини Карлівни Попович - Боярської. Нелегка життєва і творча доля жінки-поетки, талант якої загубився в далекому селі на Заліщанщині.

Новосілка... Це село в Заліщицькому районі, де довгий час жила українська поетеса, сучасниця й учениця Івана Франка Климентина Попович, яку Каменяр зачисляв до людей, „найближче стоячих до його серця". Їхнє знайомство, спочатку листоване, а потім особисте тривало майже два десятиліття і переросло у щире взаємозігріваючу дружбу, що допомагає і окриляє як життя, так і творчість.

Марія-Климентина Попович-Боярська народилася 3 лютого 1863 року в селі Велдіж (тепер Шевченкове) Калуського повіту на Станіславщині

(Івано – Франківська область) в сім'ї вчителя. Батьки виховували її в дусі казенного австрійсько-польського патріотизму, „так що й слова рідного не знала", як згадувала згодом сама поетеса. Здобувши у Львові середню освіту, Климентина пішла батьковою дорогою — присвятила себе педагогічній праці. Працювала народною вчителькою в прикарпатських селах Жовтанці та Честині.

Навесні 1884 року відбувся поетичний дебют Климентини Попович. У львівському часописі „Зоря" були надруковані два вірші Климентини Попович, відредаговані Іваном Франком, — „Чого я бажаю?" і „Мушиш любити", Франкові особливо сподобався вірш „Чого я бажаю?", який пройнятий щирою симпатією до знедоленого люду.

Поезійка „Мусиш любити" вийшла у Климентини підкреслено грайливою. Вражений цією поезією, Іван Франко друкує у „Зорі" вірш „Гарна дівчино, пахущая квітко" з посвятою „К.П."(початкова назва — „Відповідь").

11 травня 1844 року Климентина вперше зустрілась з Іваном Франком. «Ми розговорились щиро, поборюючи початкову ніяковість». Після цього між Климентиною Попович та Іваном Франком встановлюється жваве листування. Франкові уроки надали життю поетеси цілеспрямованості, зародили непоборне бажання служити рідному народові. „Ваші слова, — писала вона Каменяреві, — збудили мене з непробудного сну". Тож тільки завдяки його допомозі К. Попович вийшла на літературну ниву.

У 1887 році вийшов друком альманах „Перший вінок", тут були вміщені її поеми „Звичайна історія" та вірш „Де Бог мій?". Разом з Уляною Кравченко та Наталією Кобринською бере участь у прогресивному жіночому русі.

Він часто приїздив до неї в Жовтанці, а потім у Честинці, що недалеко від Львова. Але сталося інакше, Франко поїхав до Києва в наукових та літературних справах і там раптово оженився. «Зразу здавалося, що то не перешкодить нашій дружбі. Ми й приятелювали далі. Франки запрошували мене до себе у Львів» - згадує Климентина. В сім часі я перебралась з Жовтанців на другу посаду в Честинях, в 1,5 милі від Жовтанців. Десь невдовзі я заручилася і через два роки віддалась та пішла зі своїм мужем далеко, аж за границі Галичини, в сільську глушину, відірвана зовсім від свого дотеперішнього центра. Прийшлося жити в дуже важких умовах і без жодних виглядів на якийсь контакт з культурним світом. Мої зносини, навіть і листовні, з Франком, як і цілим кружком тих осіб, серед яких я досі жила, порвалися зовсім. Пізніше я дізналась, що Франко не переставав до мене відзиватись, але не знаю, з яких причин ці листи до мене не доходили. Кобринська також засипала мене листами, закликаючи до помочі в організації жіночого літературного руху, але, приїхавши раз несподівано і заставши мене в ліжку з однотижневою дитиною по однім боці, а з однорічною по другім, перестала вже надалі мене займати».

У 1890 році Климентина Попович виходить заміж за священника Омеляна Боярського і переїжджає з ним у буковинське село Вашківка, де він одержав парафію.

У 1900 році подружжя Боярських переїжджає у с.Новосілка-Костюкова. Климентина старається всяким чином якось підтримувати зв'язки з культурним світом.

І вже у 1909 році допомагає Осипу Маковею у збиранні спогадів про Юрія Федьковича.

З 1908 по 1912 рік працює директором (управителем) місцевої «чотириклясної» школи. Але тут їй було особливо тяжко. Поетеса була морально й фізично надломлена після смерті у 1985 р. своїх донечок Ліди і Нусі від вакцинації кору.

У селі залишилося небагато людей, які пам'ятають Климентину Попович та розповідають про неї.

Будучи на схилі літ надломлена душевно, вона у хвилини просвітлення сідала за письмовий стіл. Саме в Новосілці з-під її пера вийшли ряд поезій, оповідань, а також спогади про Наталію Кобринську та Івана Франка.

Творчість Климентини Попович можна поділити на три тематичні групи.

Насамперед це твори, в яких звучать соціально- побутові мотиви: «Чого я бажаю?», «Покинь», «В зимі», «Вічна любов», «Коби мені крильця мати»,

«Чого вона хоче, ся грізна мара?», «Чому ми бідні?», «Хліба кришина», «Звичайна історія», «Що стоїть більше?», «Колись і нині», «Зима».

Окрему групу становлять поезії з філософськими мотивами: «Лишень в бажанню!», «Стоїть умерти», «Де бог мій?», «Ілюзії», «Не зривай квітки», «Помершому другу», «З осінніх дум».

Значну групу становить інтимна лірика Климентина Попович. Сюди входять вірші «Мусиш любити!», «Веснянка», «Дармо, орле, залітаєш», «Де ж то сонце?», «Мрії мої крилатії», «Не буду я проклинати», «Ой полечу, ой полечу», «Питаєш, друже, чого молоденьку», «Проснулась дума і кида»,

«Чому ніколи піснь нескінчена», «Що се? Блідаве у мене личко», «До забутих».

Навесні 1941 року після смерті чоловіка нелегка дорога життя привела Климентину Попович у с.Бабинці Борщівського району.

Односельці бачили її - маленьку, сухеньку, що часто сиділа на ганку, ніхто не цікавився її долею. Та й, здається, самій було байдуже. Жила-доживала віку у сумі, безнадії, розпачі.

Померла Климентина Попович-Боярська 7 травня 1945 року в с.Бабинці. У ті далекі роки мало хто знав, що старенька бабуся, яку ховали селом, була у свій час поетесою, ученицею Франка..

Спочатку на її могилі було поставлено скромний пам'ятник у вигляді розкритої книги. Пізніше, на початку 90-років, було поставлено мармуровий надгробок.

Хтось, вибагливий, скаже, що й творчий доробок її скромний: 32 вірші, 1 поема, 6 оповідань, спогади, присвячені Іванові Франку та Наталії Кобринській. Зате який у них біль за знедолену Україну, за «братів-сіром», переймання їхніми стражданнями, який тонкий ліризм її зболілого серця! А 39 листів до свого вчителя, повних поваги і пошани, ласкавого слова!

Тож пошануймо і ми її за те та пом'янім добрим словом, бо вона таки вплела і свою квітку до його тернового вінка!

Наукове видання

**«СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА НАУКА
В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ»
(ДО 200-РІЧЧЯ К. УШИНСЬКОГО)»**

Збірник доповідей учасників
всеукраїнської студентсько-учнівської
науково-практичної он-лайн конференції

Відповідальний за випуск: Сопівник Р.В.
Верстка, макетування: Маценко Л.М.
Тексти подано у авторській редакції